

SKRIFTSERIE 24/2004

Berit Lødding

Tap og vinn med samme sinn?

*En evaluering av det karakterbaserte inntaket til videregående opplæring
i Akershus høsten 2004*



© NIFU STEP Norsk institutt for studier av forskning og utdanning/
Senter for innovasjonsforskning
Hegdehaugsveien 31, 0352 Oslo

Skriftserie 24/2004
ISSN 1504–1832

For en presentasjon av NIFU STEPs øvrige publikasjoner, se <http://www.nifustep.no/>

Forord

Dette prosjektet om virkninger av det karakterbaserte inntaket til videregående skoler i Akershus er utført på oppdrag av Akershus fylkeskommune. Rapporten er basert på en kvantitativ spørreundersøkelse til alle elever med ungdomsrett på grunnkurs, VK1 og VK2 på alle de videregående skolene i fylket. Undersøkelsen ble gjennomført i periodene 13.–17. og 27.–28. september 2004 ved at elevene besvarte et elektronisk spørreskjema som var lagt ut på læringsplattformen. Det elektroniske spørreskjemaet er ikke vedlagt, men det er lagt vinn på å gjengi spørsmålene ordrett, slik at leseren kan danne seg et bilde av ordlyden. En oppsummering av hovedresultater er gitt i det første kapitlet.

Forskningsleder Eifred Markussen har designet opplegget for undersøkelsen i samarbeid med oppdragsgiver. Espen Angeremo tok ansvar for det datatekniske og sørget for at elevene kunne besvare spørsmålene elektronisk. Datafiler med spørreskjemabesvarelser og registeropplysninger ble ferdigstilt av Jorunn Lajord ved inntakskontoret. Tove Lied har også vært behjelpelig med å svare på spørsmål om inntaksordningen underveis i arbeidet. Prosjektleder har vært Berit Lødding, som også har skrevet rapporten. Forfatteren vil takke kolleger ved NIFU STEP for gode råd og innspill i arbeidet og er særlig takknemlig for bidrag fra forsker Elisabeth Hovdhaugen og professor Jens B. Grøgaard, i tillegg til forskningsleder Eifred Markussen som fortløpende har gitt veiledning og kommentarer til rapportutkast.

Vi ønsker fremfor alt å takke alle elevene gjorde denne undersøkelsen mulig gjennom å besvare spørsmålene våre. Et stort apparat ble mobilisert ved den enkelte skole for å forberede og gjennomføre undersøkelsen, og vi er stor takk skyldig til alle som påtok seg ansvar for dette.

Oslo, november 2004

Petter Aasen
Direktør

Eifred Markussen
Forskningsleder

Innhold

1	Tap og vinn med samme sinn?	7
1.1	Det karakterbaserte inntaket i Akershus	7
1.2	Individkjenntegn og systemforhold	8
1.3	Problemstillinger	9
1.4	Datagrunnlag	10
1.5	Hovedresultater	12
1.5.1	Innfridde førsteønsker: karakterer har mest å si	12
1.5.2	Trivsel: karakterer, reisevei og innfridd førsteønske betyr mest .	14
1.5.3	Reisevei: De med dårligst karakterer må reise lengst	15
1.5.4	De aller fleste elevene ønsker seg kort skolevei	15
1.5.5	Bosted eller karakterer? Karakterene bestemmer hva elevene mener	16
1.6	De mest utsatte kommer dårligst ut	17
2	Representative svar?	20
3	Innfridde ønsker	27
3.1	Innfridde skole- og/eller kursønsker	27
3.2	Variasjoner i graden av innfridd førsteønske	33
3.2.1	Jenter kom bedre ut enn gutter	33
3.2.2	De som var født i første halvår kom bedre ut enn de som var født i andre halvår av kalenderåret	34
3.2.3	Elever med innvandrerbakgrunn kom dårligere ut	35
3.2.4	De som hadde høyt utdannede foreldre, kom best ut	36
3.2.5	De med foreldre utenfor arbeid, kom dårligere ut	37
3.2.6	De som hadde få bøker hjemme, kom dårligere ut	37
3.2.7	De som bodde sammen med både mor og far, kom best ut	39
3.2.8	Best imøtekommet ble de med planer om høyere utdanning	40
3.2.9	Karakterene var utslagsgivende	40
3.2.10	Søkere på særskilt grunnlag kom særdeles godt ut	43
3.2.11	Variierende konkurranse etter grunnkursønske	45
3.2.12	Variierende konkurranse etter skoleønske blant grunnkurssøkere	47
3.2.13	Over- og undersøkning blant grunnkurselevne	49
3.2.14	Enkelte søkere til VK1 og VK2 røk ut fra egen skole	51
3.2.15	Små forskjeller i imøtekommelse etter bostedsregion	53
3.3	Størst betydning hadde karakterene	54
4	Trivsel	63
4.1	Variasjon i tilfredshet	63
4.1.1	En note om trivsel-variabelen	65
4.1.2	Svært små forskjeller mellom gutter og jenter	66

4.1.3	Ingen forskjeller etter fødselsmåned	66
4.1.4	Flere ikke-vestlige innvandrere trivdes dårlig	67
4.1.5	Flere trivdes blant dem med høyt utdannede foreldre	67
4.1.6	Trivsel mest utbredt blant dem med foreldre i arbeid	68
4.1.7	Dårlig trivsel blant dem med få bøker hjemme	68
4.1.8	Elever som bodde sammen med både mor og far, trivdes oftere enn andre	69
4.1.9	Flere trivdes blant dem med planer om høyere utdanning	70
4.1.10	Trivsel er proporsjonal med karaktersnitt	70
4.1.11	Færre trivdes blant dem som hadde søkt opptak på særskilt eller minoritetspråklig grunnlag	71
4.1.12	Variasjoner i trivsel mellom studieretninger	71
4.1.13	Ingen forskjell i trivsel mellom regionene	73
4.1.14	De med lang reisevei trivdes dårligst	73
4.1.15	Flere trivdes blant de som fikk innfridd førsteønske	74
4.2	Reisevei og innfridd skoleønske hadde stor betydning for elevenes trivsel	74
5	Reisevei	78
5.1	Minutter og kilometer	78
5.2	Innfridde ønsker og reisetid	79
5.3	Reisemønster – hvem reiser lengst?	82
6	Elevenes synspunkter	89
6.1	Forhold elevene vektla ved søkningen	89
6.2	Skole eller kurs	94
6.3	Hva mener elevene?	96
	Referanser	100

1 Tap og vinn med samme sinn?¹

1.1 Det karakterbaserte inntaket i Akershus

Denne undersøkelsen handler om det inntaket av søkere med ungdomsrett som foregikk høsten 2004 til alle klassetrinn i de fylkeskommunale videregående skolene i Akershus. Selv om fordelingen av plasser på kurs og skoler denne høsten mer enn noen gang tidligere var basert på søkerens karakterer, kan inntaksordningen likevel oppfattes som en blandingsmodell, fordi søkerens bosted også hadde en viss betydning: Inntaket foregikk internt i hver av de tre regionene Asker og Bærum, Follo og Romerike.

Den såkalte 10-prosent regelen som gjaldt året i forveien og som sikret plass på nærmeste skole for de med lavest poengsum, var blitt fjernet. Tidligere kan denne 10 prosent regelen ha fungert som et sikkerhetsnett for de mest utsatte blant søkerne, samtidig som de ungdommene som så vidt ikke falt inn under denne beskyttelsen, kunne ha grunn til å oppfatte regelen som urettferdig: Ungdommer som anstrengte seg litt kunne risikere ikke å komme inn på nærmeste skole, mens de som overhodet ikke la seg i selen, kunne være garantert plass. Ved inntaket høsten 2004 hvor 10-prosents regelen var opphevet, kan en altså si at prinsippet om konkurranse på grunnlag av karakterer gjaldt gjennomgående for grunnkursøkere i hver region.

Elever i VK1 og VK2, som også er inkludert i denne undersøkelsen, har ikke i like stor utstrekning som grunnkurselevne hatt erfaring med den aktuelle inntaksordningen. Karakterbasert inntak gjaldt i prinsippet også for disse nivåene i 2004, men det var gitt unntak for elever i studieforberevende retninger. Disse var beskyttet av en regel om fortrinnsrett ved egen skole. I en situasjon med flere søkere enn plasser, tilsa reglene at også disse ungdommene skulle rangeres etter karakterpoeng og tas inn deretter. Søkere i yrkesfaglige studieretninger hadde ingen fortrinnsrett til egen skole, men en rett til å få fortsette på et videregående kurs 1 eller 2 som bygger på et foregående grunnkurs eller videregående kurs 1 – en rett som er gitt gjennom den nasjonale opplæringsloven.

Opplæringslova som gjelder på nasjonalt nivå, er overordnet det inntaksreglementet som er vedtatt på politisk nivå i Akershus fylkeskommune. Opplæringslova gir rett til innfrielse av ett av tre kursønsker. To viktige forhold som

¹ Lødding, B (2004): *Tap og vinn med samme sinn? En evaluering av det karakterbaserte inntaket til videregående opplæring i Akershus høsten 2004*. Oslo: NIFU STEP skriftserie 24/2004.

gjelder på nasjonalt nivå er for det første at inntaket til kurs vil foregå på grunnlag av karakterpoeng i det øyeblikket det finnes flere søkere enn plasser, og for det andre at en søker med ungdomsrett besitter en individuell lovfestet rett til en plass i videregående i tre år. Det lokale inntaksreglementet i Akershus, slik det var utformet for 2004, ga søkerne anledning til å føre opp inntil ti skoler for hvert kursønske. Det kan lett oppstå et spenningsforhold mellom de rettighetene ungdommene har i henhold til opplæringsloven og de lokalt vedtatte prinsippene for konkurranse om skoleplasser som gjelder i Akershus. I en slik situasjon kan en tenke seg at ungdom som ønsker seg inn på et kurs hvor det er stor rift om plassene eller simpelt hen ønsker å sikre seg en plass på nærmeste skole, kan velge å spille taktisk i dette spenningsfeltet mellom det nasjonale lovverket og det lokale regelverket.

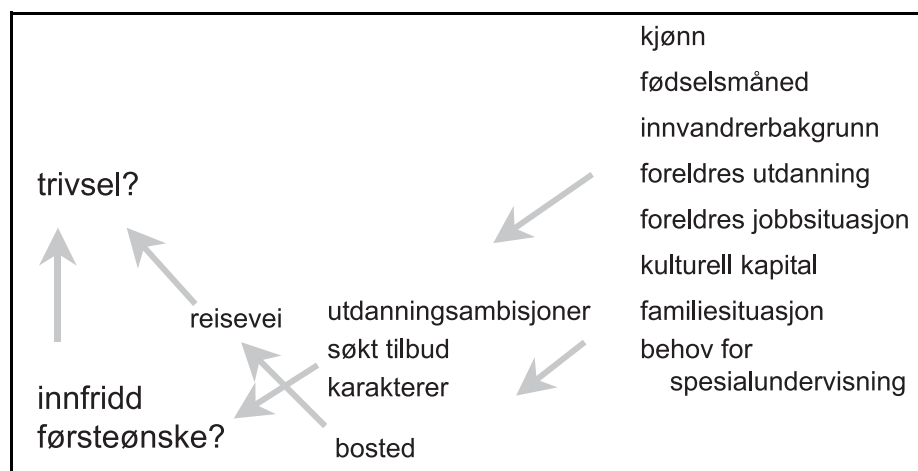
1.2 Individkjennetegn og systemforhold

Akershus er en fylkeskommune som kan kalles et Norge i miniatyr med store forskjeller i infrastruktur, næringsgrunnlag, tetthet og med hensyn til befolkningens utdanningsnivå, sysselsetting og inntekter. Ungdom som søkere til videregående opplæring i Akershus vil være underlagt ganske ulike vilkår når det gjelder avstand til nærmeste videregående skole. Opplæringslova gir elever med mer enn seks kilometer reisevei fra dør til dør, rett til skoleskyss. Dette hensynet kan spille inn i førstevalg av skole, men trolig avhengig av familiens økonomi. Generelt gjelder det at elever har forskjellige evner, talenter og interesser som i ulik grad vil være sammenfallende med de som imøtekommes og premieres i skolen, og de har ulik grad av ballast hjemmefra gjennom foreldrenes utdanningserfaring. Enkelte elever har planer om en doktorgrad, mens andre har fagbrev som mål, atter andre er ikke sikre på at de vil gjennomføre videregående.

På tilbudssiden vil det, som i alle fylkeskommuner, finnes noen kurs som er spredt på mange av skolene, ikke minst gjelder dette grunnkurset allmenne, økonomiske og administrative fag som tilbys ved 22 skoler i fylket, mens det er langt mellom andre grunnkurs. Trearbeidsfag er et grunnkurs som tilbys ved tre av skolene, en i hver region. Musikk, dans og drama finnes ved fire skoler, og er den studieretningen med den desidert største oversøkningen, som vi skal se. Vi har å gjøre med en variert tilbudsstruktur ved skoler med ulik størrelse og spesialisering, og som finnes tett eller spredt i de ulike regionene.

1.3 Problemstillinger

Å undersøke hvordan et karakterbasert inntakssystem fungerer på grunnlag av ett inntak er noe annet enn å studere hvilke prosesser som utspiller seg over tid. Uansett, et sentralt spørsmål i denne undersøkelsen er hva som kjennetegner de som blir imøtekommet på sine utdanningsønsker. Vi spør i første omgang hvor store andeler av elevene som får innfridd sine ønsker, og videre om det finnes noen variasjon i andeler som får ønskene sine oppfylt i forhold til en serie av forskjeller mellom elevene. Dette dreier seg om kjønn, hvorvidt de er født tidlig eller sent på året, om de har behov for spesialundervisning, deres sosiale bakgrunn, etniske bakgrunn og foreldrenes arbeidsmarkedstilknytning. Vi ser også på forskjeller mellom elevenes utdanningsambisjoner, forskjeller i hvilke kurs de har søkt og forskjeller i karakterer – det vil si forhold som i alle fall delvis vil være formet av deres sosiale og familiemessige bakgrunn. Også bosted vil i alle fall et stykke på vei være betinget av familiens økonomi, ettersom det i Akershus finnes et stort spenn i boligpriser mellom ulike regioner og boligområder.



Figur 1.1 Opplysninger om forskjeller i bakgrunn og konkurransebetingelser mellom ungdommene som søkere til videregående opplæring som kan bidra til å forklare forskjeller i innfridd førsteønske og forskjeller i trivsel.

I figur 1.1 er det gitt en fremstilling av sentrale variabler i undersøkelsen. Innfridd førsteønske og trivsel, som er tegnet inn til venstre, er variabler som gir informasjon om utfall, mens de som er tegnet inn mot høyre vil være forhold som kan tenkes å påvirke de utfallene vi er interessert i. Som omtalt ovenfor, kan vi tenke oss at hvorvidt elevene har fått oppfylt sine ønsker vil være resultat av en

serie forskjeller mellom elevene, hvorav noen vil virke direkte, ikke minst gjelder dette forskjeller i karakterpoeng i den grad det finnes konkurranse om å komme inn på det aktuelle tilbudet, men også indirekte, i form av ulikheter når det gjelder bakenforliggende, sosiale forhold. Hvorvidt elever har fått innfridd førsteønsket, vil på sin side kunne virke inn på deres trivsel på skolen og i klassen, og det samme gjelder reiseveien deres, målt i avstand eller i tid – hvordan virker det å ha lang reisevei inn på trivselen? Når vi er på jakt etter kjennetegn ved elevene som har fått innfridd førsteønske, spør vi også hva som kjennetegner de som reiser langt. Finnes det noen sammenheng mellom svake skoleprestasjoner og lang reisevei under den karakterbaserte inntaksordningen?

En kan tenke seg at ungdom er seg bevisst en rekke konsekvenser av ulike utdanningsalternativer når de søker videregående. Hva er viktig for elevene, å komme inn på en skole med høye krav, å få kort skolevei, å være sammen med ungdom som de kjenner fra nabolag og tidligere skolegang, eller finnes de som ønsker en miljøforandring? Dette er også spørsmål vi skal besvare i dette prosjektet. Kjennskap til temaprofilen ved skolen og hvilken betydning denne har for søkningen blir gjennomgått, i likhet med elevenes vurderinger av hva som er viktigst: å komme inn på ønsket skole eller ønsket kurs.

Ikke minst spør vi hva elevene mener om den karakterbaserte inntaksordningen, opplever de denne som rettferdig? Hvilke kriterier mener elevene bør være styrende i fordelingen av plasser – bosted, karakterer eller en kombinasjon? Hvordan varierer elevene synspunkter på den aktuelle inntaksordningen med deres konkurransebetingelser, det vil si deres gjennomsnittskarakterer fra foregående skoleår?

1.4 Datagrunnlag

En henvendelse ble rettet til alle elever med ungdomsrett via de videregående skolene i Akershus med spørsmål om de ville delta i undersøkelsen ved å fylle ut elektronisk spørreskjema i «It's learning» og med dette også samtykke til at vi kunne hente registeropplysninger om dem når det gjaldt blant annet søkning, tilbud og karakterer. En omfattende mobilisering ved skolene var nødvendig for at undersøkelsen kunne gjennomføres som planlagt i uke 38. Responsrater er gjennomgått og drøftet i kapittel 2, og vi konkluderer med at materialet er godt egnet til våre formål. Når svarprosenten er lavere blant dem som ble imøtekommet på tredje eller enda lavere prioriterte ønsker, mens den er særlig høy blant dem som fikk førsteønsket innfridd, må vi ta hensyn til dette i rapporteringen av resultater. Ved å differensiere mellom ulike kategorier av elever, etter for ek-

sempel karakterpoeng, kan vi gi nyanserte svar på de spørsmålene vi skal besvare. Det er grunn til å understreke at de forskjellene vi rapporterer om, kan være større i virkeligheten. Elever i de mest utsatte posisjonene, det være seg med hensyn til karakterpoeng, innfridde ønsker, eller som har behov for tilrettelagt opplæring, er underrepresentert i materialet. Her er det trolig toppen av isfjellet vi ser. Det betyr at vi neppe overdriver når vi poengterer statistisk pålitelige forskjeller i fordelinger. Forskjellene vil med stor sannsynlighet være enda større i virkeligheten. I mange tilfeller er imidlertid registerdata om hele elevmassen, og ikke opplysningene fra respondentene av surveyen, best egnet til å besvare spørsmål, det gjelder særlig spørsmålene om innfridde ønsker.

Det er også viktig å ha klart for seg hva materialet ikke omfatter. Lærlinger er ikke omfattet av denne undersøkelsen, og søkere til læreplasser er med, bare i den grad de er blitt elever og med andre ord ikke har fått innfridd ønske om læreplass. Formidling til opplæring i bedrift ikke er en del av vårt undersøkelsesfelt.

Viktig er det også å huske at ikke bare surveymaterialet, men også registermaterialet er avgrenset til elever. Vi kan ikke si noe om ungdom som takket nei til tilbud og ikke ble elever. Det betyr også at vi ikke har innsikt i søkningen som sådan, men bare den delen av søkningen som gjelder de ungdommene som var å finne i skolen. Fra den store bortvalgsundersøkelsen som pågår i syv Østlandsfylker, dokumenteres det at blant ungdom som besvarte spørsmål om hvorfor de hadde sluttet i videregående (i perioden fra de gikk ut av 10. klasse og frem til og med tredje semester i videregående), oppga 7 prosent manglende innfrielse av førsteønsket på skole og 9 prosent at de ikke kom inn på ønsket kurs som den viktigste årsaken til at de hadde sluttet (Markussen & Sandberg 2004: 109). Innfridd førsteønske viser seg også å være av stor betydning når det gjelder sannsynligheten for fortsatt å være elev tre semestre etter at de gikk ut av grunnskolen (ibid: 120). Bortvalg er ikke tema i denne rapporten, og vi har å gjøre med nær sagt alle søkere i alle fall på grunnkursnivå, men det er ikke tilfeldig hvilke ungdommer som ikke er omfattet av undersøkelsen. Når ungdom som ikke får innfridd førsteønsket oftere velger bort videregående opplæring, kan dette også være en del av forklaringen på at disse er underrepresentert som respondenter i surveyundersøkelsen.

1.5 Hovedresultater

1.5.1 Innfridd førsteønsker: karakterer har mest å si

Registeropplysningene viser at grunnkurselevne sjeldnere enn VK1- og VK2-elevne hadde fått innfridd sine førsteønsker med hensyn til både skole og kurs, det dreier seg om henholdsvis 75, 90 og 93 prosent av elevene på hvert av de tre trinnene. Når grunnkurselevne ikke var imøtekommet på begge deler, var imøtekommelsen av bare første *kursønsket* mest utbredt, dette gjaldt 9 prosent av alle grunnkurselevne, mens nesten 5 prosent av alle grunnkurselevne bare var blitt imøtekommet på første *skoleønske*. VK1-elever med studiekompetansegivende kurs som førsteønske, ble gjennomgående bedre imøtekommet enn de som søkte yrkesfag. På VK2-nivået ble elevene i enda større grad imøtekommet, særlig gjaldt dette søkere til studiekompetansegivende kurs.

Vi har først undersøkt hvordan ett og ett forhold virker inn på graden av innfridd førsteønske i bivariate analyser. Jenter fikk oftere enn gutter innfridd sine førsteønsker både med hensyn til skole og kurs. De som var født i løpet av første halve kalenderår ble oftere imøtekommet enn de som var født i siste halvår. Innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn fikk i mindre utstrekning enn ungdom med majoritetsbakgrunn innfridd sine høyest prioriterte ønsker, og dette gjaldt særlig innenfor yrkesfag. Vi ser også en tendens til at etterkommere (av innvandrere) med ikke-vestlig bakgrunn kom dårligere ut. Jo høyere utdanningsnivå blant mødre, desto høyere andeler fikk innfridd førsteønsket, og dette gjaldt i enda sterkere grad i forhold til fars utdanningsnivå. Markante forskjeller trer også frem med hensyn til hver av foreldrenes arbeidsmarkedstilknytning. Best imøtekommet ble de ungdommene som hadde mor og far i arbeid. Vi ser også at imøtekommelse av førsteønsket i størst grad gjelder de med høy kulturell kapital, noe som her er konkretiseres som et høyt antall bøker i hjemmet. Best imøtekommet ble de ungdommene som bodde sammen med begge foreldrene i forhold til de som bodde med bare den ene eller i andre slektskapsrelasjoner. Dårligst imøtekommet ble elever i fosterhjem, på barnehjem eller institusjon.

Andelen med innfridd førsteønske øker proporsjonalt med hvor lang utdanning elevene planlegger å ta. Ikke minst ser vi et klart og utvetydig bilde av signifikante forskjeller i andeler som fikk innfridd førsteønske etter hvilke gjennomsnittskarakterer elevene hadde fra foregående skoleår, noe som gir oss grunn til å konstatere at inntaksordningen fungerer etter hensikten. Vi har undersøkt innfridd skoleønske og innfridd kursønske hver for seg, for grunnkurselever for seg og VK1- og VK2 elever for seg, for elever i studieforberedende kurs og elever i yrkesfaglige kurs, og bildet er helt entydig: De som har fått innfridd lavere prio-

riterte ønsker, er de med et relativt lavt karaktersnitt. Meget godt imøtekommet ble imidlertid søkere på særskilt grunnlag og søkere på minoritetsspråklig grunnlag. Dette dreier seg om drøyt fire prosent av hele elevmassen og vel 9 prosent av grunnkurselevne. Fra beregningene av prosentvis over og undersøkning til ulike kurs og skoler blant grunnkurselevne, kan vi rapportere om sterk oversøkning til studieretningene musikk dans og drama samt medier og kommunikasjon. Rosenvilde er den skolen med flest søkere i forhold til inntatte i Asker og Bærum, Ski videregående skole er den mest oversøkte i Follo, mens Lillestrøm videregående skole utmerker seg på samme måte i Romerike med hensyn til grunnkurselevne. På VK1- og VK2-nivå finner vi enkelte eksempler på at elever i studieforbereidende retninger har røket ut i konkurransen om plass ved egen skole, i tråd med hva inntaksreglementet foreskriver.

Vi har også foretatt en multivariat analyse, for å undersøke hvilke forhold som har betydning når vi samtidig kontrollerer for alle andre forhold som kan integreres i modellen. Det er igjen grunn til å fremheve karakterene, hvilket ikke er overraskende, men nettopp i overensstemmelse med inntaksordningens hensikt. I en trinnvis analyse hvor stadig flere variabler inkluderes, kan vi observere at i det øyeblikket vi kontrollerer for karakterforskjeller, forsvinner betydningen av fars utdanningsnivå. Dette betyr ikke at fars utdanningsnivå eller elevenes sosial bakgrunn ikke er viktig. Det betyr fremfor alt at karakterene i stor utstrekning er bærere av bakenforliggende sosiale forskjeller. Forskjeller i familiebakgrunn og foreldres utdanningserfaring gir ulike konkurransebetingelser som i stor grad gir seg utslag i karakterforskjeller, men uten at disse dimensjonene kan forstås som komplett sammenfallende. Til tross for at vi har kontrollert for karakterer, og en rekke andre forhold, finner vi imidlertid fortsatt en selvstendig negativ effekt av det å være innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn på sannsynligheten for å få innfridd førsteønsket. Det var betydelig lettere å få innfridd førsteønsket blant de som søkte opptak på særskilt eller på minoritetsspråklig grunnlag, hvilket er i tråd med regelverket.

I tillegg til karakterene kan også betydningen av hvilket kurs ungdommene har søkt, understrekes. Å ha søkt en studiekompetansegivende retning økte sjansen for å få innfridd førsteønske, med unntak av det å ha søkt musikk, dans og drama som virket sterkt negativt inn på sjansen for å få innfridd førsteønsket. Søkere til VK1 og VK2 får lettere innfridd sine førsteønsker med de karakterene de har, enn hva som er tilfelle for grunnkurssøkerne.

1.5.2 Trivsel: karakterer, reisevei og innfridd førsteønske betyr mest

Blant det store flertallet av respondenter som hevdet at de hadde fått et tilbud i tråd med det de ønsket seg, var det meget få som uttrykte at de ikke var fornøyd med tilbudet. Blant de som ikke var blitt imøtekommet på ønskene sine, var det relativt flere som var misfornøyd med tilbudet. Respondentene gir i stor grad uttrykk for at de trives på skolen og i klassen. Vi kan anslå at 55 prosent av respondentene trives meget godt, 33 prosent trives godt og 12 prosent trives dårlig. I bivariate analyser hvor vi undersøker betydningen av ett og ett forhold, kan vi ikke påvise forskjeller i trivsel med hensyn til kjønn, relativ alder (om de er født i første eller siste halve kalenderår) eller mellom elever i ulike regioner. Derimot finner vi statistisk pålitelige forskjeller i trivsel etter mange andre skillelinjer. Et bekymringsverdig funn er at innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn oftere gir uttrykk for at de trives dårlig på skolen og i klassen enn andre elever. De med høyt utdannede foreldre trives bedre enn de som har foreldre med utdanning under videregående nivå. Når mor ikke er i arbeid, men i enda større grad når far ikke er i arbeid, rapporterer relativt mange av respondentene at de trives dårlig på skolen og i klassen. Det samme gjelder de med ingen eller svært få bøker hjemme. Elever som bor sammen med begge foreldrene trives ofte meget godt, noe som i minst grad er tilfelle for elever som bodde på institusjon, i fosterhjem eller på barnehjem.

De med videregående skole som endelig utdanningsmål trivdes dårligere enn de med planer om langvarig utdanning, men også sammenlignet med de som hadde fagbrev eller svennebrev som mål. Når de med et høyt karaktersnitt trives bedre enn de med et lavt karaktersnitt, kan det tyde på at trivsel og mestring av de faglige kravene virker gjensidig forsterkende. Færre blant de som hadde søkt opptak på særskilt grunnlag rapporterte at de trivdes, og blant de som søkte opptak på minoritetsspråklig grunnlag, rapporterte så mye som drøyt en av fire at de trivdes dårlig. Vi ser høy trivsel på studieretninger som idrettsfag, musikk, dans og drama og naturbruk. Elever med en reisevei om morgenen på en time eller mer, ga oftere enn andre respondenter uttrykk for at de trives dårlig. Det var også markante forskjeller etter innfridd førsteønske, relativt flere trivdes dårlig blant de som ikke var blitt imøtekommet på førsteønsket.

Disse funnene bekreftes i store trekk i en multivariat analyse av hvilke forhold som særlig har betydning for om elevene trives når vi undersøker betydningen av flere forhold samtidig. Det å ha minst en times reisevei hadde en signifikant negativ effekt på sannsynligheten for å trives godt eller meget godt, et høyt karaktersnitt ga større sjanse for å trives og det samme gjaldt det å ha fått innfridd førsteønsket.

1.5.3 Reisevei: De med dårligst karakterer må reise lengst

For alle tre regionene finner vi systematiske sammenhenger mellom reisevei og innfridd ønske – de med innfridd førsteønske hadde sjelden lang reisevei og de med innfridd tredjeønske måtte oftere reise minst en time for å komme på skolen om morgenen. Det siste er særlig uttalt for Follo og Romerike. Vi finner også en statistisk pålitelig sammenheng mellom lav gjennomsnittskarakter og lang reisevei. Dette bekreftes i en mer omfattende analyse av sjansene for å ha en reisevei på minst en time, hvor vi også kontrollerer for en rekke forhold samtidig. Vi ser da at et høyt karaktersnitt virker forebyggende på sannsynligheten for å få lang reisevei. Selv når vi har kontrollert for karakterer, finner vi at det å være innvandrer, enten en hadde vestlig bakgrunn eller ikke-vestlig, økte sannsynligheten for å få lang reisevei. Dette kan handle om ulikheter mellom elevene når det gjelder kunnskaper om konsekvenser av de ulike utdanningsalternativene. Å ha en far med høyere utdanning virket forebyggende på sannsynligheten for å få en lang reisevei. En sterkere rekruttering til studieforberedende kurs blant de elevene som har en far med høy utdanning, kan være en forklaring på dette, men vi har også kontrollert for det å ha søkt en studiekompetansegivende retning, hvilket hadde en sterk negativ effekt på sjansen for å måtte reise langt.

Vi konstaterer at inntaksordningen fungerer etter hensikten på den måten at ungdom vil ha et incitament til å anstrenge seg på skolen og få gode karakterer med tanke på å få velge en skole i nærmiljøet etter eget ønske. Med forskjellene i tetthet og infrastruktur mellom regionene, må en likevel vurdere om det samme inntaksregimet har uforholdsmessig sterke konsekvenser i Follo og Romerike, sammenlignet med hvordan karakterforskjeller virker inn på reisevei i Asker og Bærum.

1.5.4 De aller fleste elevene ønsker seg kort skolevei

På oppfordring om å markere hva som var viktig for dem da de skulle søke videregående opplæring våren 2004, signaliserte VK1- og VK2 elevene svært ofte betydningen av å få fortsette ved samme skole som foregående år, og de gir oftere enn grunnkurselevne uttrykk for at det å kjenne andre på skolen og i klassen var viktig. Mindre enn en av ti ga uttrykk for at det hadde stor betydning å komme bort fra tidligere klassekamerater, mens drøyt en av fire blant grunnkurselevne og en av fem blant VK1- og VK2-elevne tilla dette noe betydning.

Å komme inn på en skole med godt omdømme fremstår som viktig for flere enn det å komme inn på en skole med høye krav. Mindre enn halvparten av elevene tilla skolens temaprofil noen som helst betydning. Så mye som 70 prosent av grunnkurselevne og 75 prosent av elevene i VK1 og VK2 oppgir at de ikke kjenner til om skolen er en temaskole eller ikke.

Bare en av fem hevdet at det å få kort skolevei var uten betydning. Vi finner forskjeller i elevenes vektlegginger av ulike hensyn etter hvilke gjennomsnittskarakterer de hadde. Å få kort skolevei fremstår som et viktig kriterium for alle, men oftest for de med et lavt karaktersnitt. Skolens beliggenhet i forhold til andre aktiviteter og venner hadde større betydning for elever med lavt karaktersnitt enn blant de med høyt snitt. På samme måte fungerte det med skolens renommé. Også det å kjenne andre på skolen og i klassen ble oftere tillagt vekt blant de med et lavt karaktersnitt.

Å komme inn på det kurset en ønsket, fremstår som viktigere enn å komme inn på den skolen en ønsket, og dette gjelder i alle prestasjonssjikt. Når respondentene blir bedt om å rangere viktigheten av innfridd skoleønske og kursønske i forhold til hverandre, blir tendensen enda tydeligere til at det er viktigere å få innfridd kursønske enn skoleønske. Vi ser også en tendens til at respondentene med høyt karaktersnitt er sterkere i sin overbevisning om at kurs er viktigst enn respondentene med et lavere karaktersnitt.

Vi ser at elevene med lave karaktersnitt oftere vektlegger kort skolevei, betydningen av å kjenne andre elever, en skole som befinner seg i nærheten av andre aktiviteter, samt en tendens til å vektlegge skolevalget og ikke bare kursvalget. Dette kan tyde på at disse elevene gjennom å legge vekt på disse kriteriene i sine valg, forsøker å beskytte seg mot å lide nederlag. De høyt presterende elevene er allerede beskyttet i kraft av sine høye karaktersnitt og sterke konkurranseevne, de får oppfylt slike ønsker likevel.

1.5.5 Bosted eller karakterer?

Karakterene bestemmer hva elevene mener

Som respons til et utsagn om at inntaksordningen i Akershus er rettferdig, markerer elevene med et lavt karaktersnitt (under 2,99) uenighet, mens utsagnet har sterkere tilslutning jo høyere gjennomsnittskarakterer elevene har. Det er likevel snakk om nokså svake utslag. Elevene med de høyeste gjennomsnittskarakterene (det vil si et snitt på 5,0 eller bedre) som også er de mest positive, uttrykker en samlet tilslutning som ikke engang svarer til «litt enig».

Samtidig ser vi interessant nok en ganske sterk tilslutning til ideen om å få velge skole selv om det innebærer lengre skolevei. Ideen har sterkere tilslutning i de høyere prestasjonssjiktene enn i de lavere sjiktene, og noe sterkere tilslutning i Asker og Bærum enn i Follo og Romerike.

Som reaksjon på utsagn om hva som bør være styrende for inntaket – bare bosted eller bare karakterer – kommer høyst divergerende meninger til uttrykk. Vi finner sterke og statistisk pålitelige forskjeller mellom elever i ulike presta-

sjonssjikt. De med lave gjennomsnittskarakterer tilkjenner relativt sterk enighet i utsagnet om at bostedsprinsippet bør gjelde, mens de med høyt snitt, tilkjenner relativt sterk uenighet. Ideen om at bare karakterer bør gjelde, møter relativt sterk motstand blant de elevene som har lave karaktersnitt, mens vi også finner motstand, riktignok noe avtagende i høyere prestasjonssjikt. Bare de med et snitt på 5 eller bedre stiller seg samlet sett så vidt på de positive siden, men tilslutningen er med andre ord langt fra overveldende. Respondentene i Asker og Bærum heller til at bare bosted bør være styrende, i motsetning til respondentene i Follo og Romerike, og vi kan bare stille spørsmål om vi her har å gjøre med en interessenmotsetning når det gjelder hvem som skal kunne konkurrere om plassene på skolene i Asker og Bærum. Vi finner ingen motstand mot utsagnet om at både karakterer og bosted bør gjelde i noen av prestasjonssjiktene eller regionene. Tilslutningen er sterkest blant de med et karaktersnitt på 4-tallet, og noe avtagende for det høyeste prestasjonssjiktet. De med et snitt på 2-tallet eller lavere er også positive til et kombinasjonsprinsipp, men de synes i langt sterkere grad å være tilhengere av et bostedsprinsipp.

1.6 De mest utsatte kommer dårligst ut

I en situasjon hvor ulike sosiale grupper bor separat fra hverandre på grunn av forskjeller i inntekt og boligpriser, har Grøgaard (2002) vist at områdebasert rekruttering til videregående skoler virker til fordel for ungdom med svake prestasjoner som har bakgrunn fra høystatusfamilier, mens et rent karakterbasert regime vil tjene til fordel for de høyt presterende elevene fra lavstatusfamilier. Dette illustrerer hvordan interessekonflikter vil være en del av ethvert inntaksprinsipp enten det er rent karakterbasert eller rent bostedsbasert. Inntaksordningen i Akershus er basert på et kombinasjonsprinsipp – tilknytningen til bostedsregion gir fortrinnsrett til inntak ved skolene i den samme regionen. Dermed kan det også synes som lavt presterende ungdom i Asker og Bærum er gitt beskyttelse fra å måtte konkurrere med høyt presterende ungdom fra Follo og Romerike om plassene i førstnevnte nærmiljø.

Vi har påvist at lang reisevei oftere blir de elevene med lavt karaktersnitt til del. Vi har også sett at et stort flertall av respondentene tiller det å få kort reisevei betydning da de skulle søke opptak våren 2004. I analysen av sammenhengen mellom skoleprestasjoner og reisevei har vi kontrollert for det å ha søkt opptak på kurs som det er særdeles vanskelig å komme inn på, og funnet at de ungdommene med det dårligste konkurransegrunnlaget, det vil si det laveste karaktersnittet, er de som oftest får minst en times reisevei. Dersom vi hadde påvist noe

annet, måtte vi ha slått alarm om at inntakssystemet ikke belønner innsats, slik det er ment. Risikoen for å få lang reisevei kan fungere skjerpene for elevene, de må anstrenge seg for å oppnå gode karakterresultater. Vi finner likevel grunn til å sette spørsmålsteget ved om den samme inntaksordningen er like godt egnet i alle de tre regionene. Dette med tanke på at konsekvensene av å ryke ut i konkurranse om plass på en skole i nærheten av bostedet kan være mer dramatiske for ungdom i Follo og Romerike sammenlignet med hva det vil være i Asker og Bærum.

Vi fant statistisk pålitelige forskjeller i andeler som fikk innfridd førsteønsker både med hensyn til kurs og skole avhengig av kjønn, fødselsmåned, hver av foreldrenes utdanningsnivå og deres arbeidsmarkedstilknytning. Vi så at elever som bodde sammen med både mor og far kom gunstigere ut enn andre og særlig sammenlignet med elever i fosterfamilier, på ungdomshjem eller institusjon. Elever med få bøker hjemme, kom dårligere ut enn elever med mange bøker. Innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn kom dårligere ut enn elever med majoritetsbakgrunn. *På dette grunnlaget kan vi understreke at ungdommer som befinner seg i mer en utsatt posisjon med hensyn til å lykkes på skolen, er de som systematisk kommer dårlig ut når plasser i kurs og skoler skal fordeles.* Dette er fordi det er elever i slike utsatte posisjoner som gjennomgående har dårligere konkurransevne i form av karakterpoeng. Konkursprinsippet gjøres imidlertid også gjeldende gjennom den nasjonale inntaksforskriften som foreskriver fordeling av tilbud om kurs på grunnlag av karakterpoeng dersom det oppstår konkurranse. Vi kan ikke tallfeste hvor mye strengere konkurransen om skoleplasser er som et tillegg til den konkurransen som foregår om plasser på kurs, men vi har sett at elevene som grunnkursøkere oftere ble imøtekommet på kursønsket enn på skoleønsket når bare et av ønskene ble oppfylt. Dette er også i tråd med elevenes synspunkter når de gir uttrykk for at innfrielse av kursønske er viktigere enn innfrielse av skoleønske.

En kan vanskelig se bort fra at den belønning og straff som ligger i spørsmålet om innfridd skoleønske, ser ut til å *aksentuere ytterligere* de forskjellene i konkurransevne som allerede finnes. En elev med svake skoleprestasjoner som også er i en utsatt posisjon med hensyn til foreldres utdanningsnivå og jobbsituasjon, vil være den søkeren som risikerer å reise lengst for å komme på skolen. *Det skjer en opphopning av ulemper for de med svake prestasjoner samtidig som flere fordeler blir dem til del som presterer best.* Det er grunn til å poengtere dette fordi vi også har sett at innfridd skoleønske virket positivt mens det å ha lang skolevei virket negativt inn på sjansen for å trives på skolen og i klassen. Som allerede fremhevet, synes det som trivsel og prestasjoner forsterker hverandre

gjensidig. Dermed kan en også se for seg både heldige og uheldige utviklingsmuligheter for ulike elevgrupper.

En annen tilnærming til dilemmaet med knapphet på populære skoleplasser, er å velge å akseptere at skolen fungerer som en sorterende institusjon. Vi har sett forskjeller i graden av innfridde ønsker mellom de som er født tidlig og de som er født sent i kalenderåret. På dette grunnlaget kan en hevde at skolen som institusjon ikke engang synes å være i stand til å utjevne forskjeller mellom elevene i modenhet fra den gang de startet som barn (Strøm 2004).

Elevene gir gjennomgående uttrykk for sterk støtte til utsagnet om at det er viktig å kunne velge skole, selv om en får lang reisevei. Vi har også sett at det hadde betydning for en del av elevene å komme bort fra tidligere klassekamerater, og at dette hadde stor betydning for cirka 7–8 prosent av elevene. Også blant elever med svake prestasjoner, kan det oppfattes som et gode å ha mulighet for å velge bort den skolen som ligger aller nærmest og som en ville sogne til under et områdebasert inntaksregime. Visse frihetsgrader kan eksistere også for de med dårligst konkurranseevne, selv om evnen til å konkurrere vil være skjevt fordelt.

Vi har likevel sett at elever i de laveste prestasjonssjiktene gir sterkere støtte til et områdebasert inntaksregime fremfor en blandingsmodell. *Et rent karakterbasert inntak møter gjennomgående motstand blant elevene i alle prestasjonssjikt, med unntak av elever med et karaktersnitt over 5,0*, som så vidt stiller seg på den positive siden. Det kan være et problem at elevene ikke er overbevist om at inntaksordningen i Akershus er rettferdig, særlig elever i de laveste prestasjonssjiktene er uenige i at det forholder seg slik. Dermed synes det også klart at det vil eksistere delte meninger om hvorfor noen taper og andre vinner under det eksisterende inntaksregimet.

2 Representative svar?

Undersøkelsen ble gjennomført i uke 38, hvilket kan ha vært noe tidlig i skoleåret med tanke på skolenes muligheter for å slutte opp om undersøkelsen. Den var imidlertid varslet av fylkeskommunen overfor skolene allerede før sommerferien. Etter at svarene forelå, viste det seg at fire skoler hadde meget svak deltagelse, og tre av disse ble bedt om å gjøre et nytt forsøk etter høstferien, det vil si i uke 40. Dette resulterte i et betydelig forbedret resultat fra en av skolene, noe forbedret fra en annen, men ingen vesentlig forbedring fra den tredje skolen. Etter denne ekstrarunden var responsraten for hele undersøkelsen 53,1 prosent, men den varierer med region, klassetrinn, kjønn, studieretning, hvilket kursønske og skoleønske i prioriteringsrekkefølgen som ble innfridd, slik de følgende tabellene viser.

Tabell 2.1 Andeler av alle elevene i de tre ulike regionene som har besvart spørsmålene i undersøkelsen. Prosentandel respondenter blant elever i henhold til registeropplysninger.

Region	Andel besvart	Antall elever (N=100 %)
Asker og Bærum	55,3	5293
Follo	47,1	3874
Romerike	54,7	7512
Totalt	53,1	16679

Tabell 2.2 Andeler av elevene i de ulike klassetrinnene som har besvart spørsmålene i undersøkelsen. Prosentandel respondenter blant elever i henhold til registeropplysninger.

Klassetrinn	Andel besvart	Antall elever (N=100%)
Grunnkurs	58,2	7318
Videregående kurs 1	52,2	5382
Videregående kurs 2	44,7	3995
Totalt	53,1	16695

Tabell 2.3 Andeler av det totale antallet jenter og gutter som har besvart spørsmålene i undersøkelsen. Prosentandel respondenter blant elever i henhold til registeropplysninger.

Kjønn	Andel besvart	Antall elever (N=100%)
Jenter	55,9	8168
Gutter	50,3	8527
Totalt	53,1	16695

Tabell 2.4 Andeler av alle elever i studieforbereidende retninger, yrkesfaglige retninger og i særskilt tilrettelagte kurs som har besvart spørsmålene i undersøkelsen. Prosentandel respondenter blant elever i henhold til registeropplysninger.

Studieretning/type kurs	Andel besvart	Antall elever (N=100%)
Stud.komp. retning	53,6	9212
Yrkesfaglig retning	56,3	6909
I spesialundervisning	4,2	574
Totalt	53,1	16695

Tabell 2.5 Andel av elevene med ulike grader av innfridd skoleønske, som har besvart spørsmålene i surveyen.

Innfridd skoleønske nummer	Andel besvart	Antall elever (N=100%)
Første ønske	53,2	14567
Andre ønske	54,4	1147
Tredje ønske	55,3	486
Fjerde ønske eller lavere	43,0	495
Totalt	53,1	16695

Tabell 2.6 Andel av elevene med ulike grader av innfridd kursønske, som har besvart spørsmålene i surveyen.

Innfridd kursønske nummer	Andel besvart	Antall elever (N=100%)
Første ønske	53,3	15051
Andre ønske	53,8	759
Tredje ønske	54,5	424
Fjerde ønske eller lavere	41,4	461
Totalt	53,1	16695

Vi finner signifikante forskjeller i andeler som har besvart surveyen langs alle de dimensjonene vi her har tatt for oss, det vil si at det ikke er tilfeldig hvilke elever vi mangler opplysninger fra. Likevel er ikke alle skjevfordelingene noen ulempe for undersøkelsen. Grunnkurselevne er de som har den mest direkte erfaringen med dagens inntaksordning, og vi ser av tabell 2.2 at høyere andeler av grunnkurselevne har besvart sammenlignet med VK1-elevne, som har erfaring med den inntaksordningen som gjaldt i 2003, da de startet på grunnkurs, og med inntaksordningen fra 2004 da de søkte det andre året. VK2 elevne har minst erfaring, og for disse har vi også den laveste responsraten. I oversikten over andeler som har besvart i de ulike regionene i tabell 2.1, kommer det frem at Follo har hatt noe lavere oppslutning om undersøkelsen enn de andre. Dette

kommer av en svært lav svarprosent fra en av skolene. Denne kan, på grunn av sin beliggenhet, oppfattes som en som ikke er vesentlig berørt av den nye inn-taksordningen, derfor må svarene fra Follo samlet sett også ansees som verdi-fulle. Av tabell 2.6 ser vi at jenter oftere enn gutter hadde besvart undersøkelsen. Denne forskjellen i responsrate er på nesten 6 prosentpoeng og den er signifi-kant.

Av tabell 2.4 kan vi se at yrkesfagelevne oftere enn elevene i studiekompe-tansegivende retninger hadde besvart surveyen. Studiekompetansegivende ret-ninger er avgrenset til allmenne, økonomiske og administrative fag, musikk, dans og drama samt idrettsfag. Elever i ulike former for spesialundervisning hadde sjelden deltatt. Disse er identifisert i registerdataene gjennom kurskode-ne, de var elever i ulike former for særskilt tilrettelagte kurs, som klassifiserer som grunnkurs eller forberedende kurs. Når det gjelder imøtekommelse av øn-sker, vil registeropplysninger tjene til å kartlegge hvordan søkere med behov for spesialundervisning ble imøtekommet, slik at den lave responsraten ikke repre-senterer noe vesentlig problem. I undersøkelse av om elevene trives, er mangle-n på svar fra elever i særskilt tilrettelagt opplæring et større problem. Det fin-nes også signifikante forskjeller avhengig av i hvilken grad ungdommenes øn-sker ble imøtekommet, med signifikant høyere svarprosent blant dem med innfridd førsteønske enn blant dem som fikk innfridd fjerde eller enda lavere prioriterte ønsker. Samtidig er de som ble imøtekommet på lavere prioriterte ønsker, langt færre i antall i utgangspunktet. Sterkere tilbøyelighet til å velge bort videregående opplæring, som poengtert i forrige kapittel, er et relevant po-eng når det gjelder responsraten blant de som kom dårlig ut av søkningen.

Tabellene 2.7 og 2.8 viser responsratene etter hvordan ungdommene ble imøtekommet med hensyn til kursønske og skoleønske. Vi har også skilt mel-lom gutter og jenter i studieforberedende og yrkesfaglige kurs.

Tabell 2.7 Andel av grunnkurselevne etter kjønn og hvorvidt de var elever i studiekompetansegivende eller yrkesfaglige kurs med ulike grader av innfridd kursønske, som har besvart spørsmålene i surveyen. Elever i særskilt tilrettelagt opplæring er holdt utenfor.

	Andel besvart	Antall elever (N=100%)
Gutter som var elever i studieforberedende retninger med innfridd kursønske nummer:		
Første ønske	66,8	1327
Andre ønske	54,3	92
Tredje ønske	59,3	59
Fjerde ønske eller lavere	40,7	54
Totalt	64,9	1532
Jenter som var elever i studieforberedende retninger med innfridd kursønske nummer:		
Første ønske	71,1	1461
Andre ønske	61,2	67
Tredje ønske	64,8	54
Fjerde ønske eller lavere	(53,8)	39
Totalt	70,1	1621
Gutter som var elever i yrkesfaglige retninger med innfridd kursønske nummer:		
Første ønske	54,6	1539
Andre ønske	55,1	198
Tredje ønske	57,6	118
Fjerde ønske eller lavere	44,8	125
Totalt	54,2	1980
Jenter som var elever i yrkesfaglige retninger med innfridd kursønske nummer:		
Første ønske	65,6	1324
Andre ønske	56,7	120
Tredje ønske	58,2	91
Fjerde ønske eller lavere	59,2	76
Totalt	64,2	1611

Tabell 2.8 Andel av grunnkurselevne etter kjønn og hvorvidt de var elever i studiekompetansegivende eller yrkesfaglige kurs med ulike grader av innfridd skoleønske, som har besvart spørsmålene i surveyen. Elever i særskilt tilrettelagt opplæring er holdt utenfor.

	Andel besvart	Antall elever (N=100%)
Gutter som var elever i studieforberedende retninger med innfridd skoleønske nummer:		
Første ønske	67,0	1201
Andre ønske	60,8	176
Tredje ønske	57,3	82
Fjerde ønske eller lavere	47,9	73
Totalt	64,9	1532
Jenter som var elever i studieforberedende retninger med innfridd skoleønske nummer:		
Første ønske	71,2	1342
Andre ønske	64,4	149
Tredje ønske	60,0	65
Fjerde ønske eller lavere	70,8	65
Totalt	70,1	1621
Gutter som var elever i yrkesfaglige retninger med innfridd skoleønske nummer:		
Første ønske	54,4	1549
Andre ønske	52,2	226
Tredje ønske	61,1	108
Fjerde ønske eller lavere	46,4	97
Totalt	54,2	1980
Jenter som var elever i yrkesfaglige retninger med innfridd skoleønske nummer:		
Første ønske	67,2	1227
Andre ønske	55,7	192
Tredje ønske	59,5	111
Fjerde ønske eller lavere	44,4	81
Totalt	64,2	1611

Jenter i studiekompetansegivende retninger har i stor grad besvart spørsmålene i surveyen, og dette gjelder også blant de relativt få som fikk innfridd et ønske langt ned på prioriteringslisten. Gutter i yrkesfag har en varierende responsrate, det vil si nokså lav svarprosent og noe mer uavhengig av i hvilken grad deres ønsker ble imøtekommet.

For VK1- og VK2-elever, som vi skal vie oppmerksomhet til slutt i dette kapitlet, skiller vi ikke mellom gutter og jenter, men vi skiller mellom elever i studiekompetansegivende og yrkesfaglige retninger.

Tabell 2.9 Andeler av VK1-elevne i henholdsvis studiekompetansegivende og yrkesfaglige kurs med ulike grader av innfridd kursønske, som har besvart spørsmålene i surveyen.

	Andel besvart	Antall elever (N=100%)
Elever i studieforbereende retninger med innfridd kursønske nummer:		
Første ønske	50,0	2696
Andre ønske	(50,0)	32
Tredje ønske	(50,0)	10
Fjerde ønske eller lavere	(33,3)	30
Totalt	49,8	2768
Elever i yrkesfaglige retninger med innfridd kursønske nummer:		
Første ønske	55,3	2342
Andre ønske	60,4	144
Tredje ønske	45,0	60
Fjerde ønske eller lavere	32,4	68
Totalt	54,7	2614

Vi finner ikke signifikante forskjeller i deltakelse for elevne i studiekompetansegivende retninger. For yrkesfagelevne er forskjellene signifikante, men det er de med innfridd andre kursønske som har deltatt i undersøkelsen oftere enn andre.

Med hensyn til innfridd skoleønske, finner vi ikke signifikante forskjeller i andeler VK1-elever som har deltatt i undersøkelsen, følgelig avstår vi fra å fremstille svarprosentene i en tabell, men nevner at vi har svar fra halvparten av elevne i studiekompetansegivende retninger og drøyt halvparten av elevne i yrkesfaglige retninger.

Tabell 2.10 Andeler av VK2-elevne i studiekompetansegivende retninger med ulike grader av innfridd skoleønske, som har besvart spørsmålene i surveyen.

	Andel besvart	Antall elever (N=100%)
Elever i studieforbereende retninger med innfridd skoleønske nummer:		
Første ønske	44,3	3075
Andre ønske	41,0	100
Tredje ønske	(34,3)	35
Fjerde ønske eller lavere	18,5	81
Totalt	43,5	3291

Denne skjevheten i responsrate vil ha relevans for spørsmål om hvem som måtte skifte skole, eventuelt hvem som ville skifte og hvordan de ble imøtekommet når vi trekker inn opplysninger fra surveyundersøkelsen. Her har vi relativt få respondenter med et innfridd ønske langt ned på prioriteringslisten.

Oppsummeringsvis kan vi understreke at elever som fikk innfridd sine førsteønsker er best representert i materialet. Det betyr også at elever med høyt karaktersnitt er overrepresentert. Blant elevene som fikk innfridd ønsker som lå lengre ned på prioriteringslisten, kan det ut fra registeropplysninger se ut til at det er elever med de beste prestasjonene som i størst grad har svart. Når elever med lavt karaktersnitt er underrepresentert i materialet, betyr det at vi også med stor sannsynlighet mangler svar fra de elevene som kom dårligst ut av konkurransen om plasser. Dette betyr at vi neppe kan overdrive de forskjellene vi finner, forskjellene er sannsynligvis større i virkeligheten enn det vårt surveymateriale er i stand til å gjenspeile. Dette er et viktig poeng som en bør ha i mente når en studerer resultatene av surveyundersøkelsen.

3 Innfridde ønsker

Vi skal i dette kapitlet forholde oss til spørsmål om søkerne har fått innfridd sine ønsker med hensyn til både skole og kurs, en av delene eller begge deler. Likeledes skal vi undersøke om vi finner variasjon i graden av innfridd førsteønske i forhold til ulike bakgrunnsvariabler. Til sist vil vi se nærmere på hvilke forhold som har størst betydning for om elevene har fått innfridd sine ønsker.

I denne rapporten har vi valgt å oppfatte innfrielse av førsteønske som et suksesskriterium. Dersom elevene søker taktisk, vil innfrielse av det formelle førsteønsket kunne være mer av en fiasko enn en suksess. Selv om elevene som deltok i undersøkelsen, besvarte noen spørsmål om taktisk søkning, mener vi at disse spørsmålene ikke ble godt nok formidlet, de ble i alle fall ikke oppfattet korrekt, og resultatene er følgelig til liten hjelp. Temaet ble introdusert med et spørsmål: *Hva mener du om taktisk søkning?* Og videre: *Det hevdes at mange søkere til videregående opplæring søker taktisk. Å søke taktisk betyr at en skriver sitt egentlige førsteønske etter ønsker som en regner med at en ikke kommer inn på, for å øke sjansen til å komme inn på sitt egentlige førsteønske.* Etter dette fulgte tre påstander om utbredelse, hvor smart det er og hvor risikobetont det er å søke taktisk, før vi stilte det viktigste spørsmålet: *Har du selv søkt taktisk?* Når så mye som hver fjerde respondent forteller at han eller hun selv har søkt taktisk, samtidig som registerdata forteller oss at 86 prosent av de som hevder at de selv søkte taktisk, faktisk fikk innfridd sine (formelle) førsteønsker både med hensyn til skole og kurs, konkluderer vi med at dette viktigste spørsmålet om taktisk søkning ikke fungerte etter hensikten. Vi kan ikke rapportere noe sikkert om omfanget av taktisk søkning.

3.1 Innfridde skole- og/eller kursønsker

Det første spørsmålet vi skal besvare, er følgende:

Hvor store andeler av elevene har fått innfridd førsteønske (eventuelt andreønske eller lavere) både med hensyn til skole og kurs, bare skole eller bare kurs?

Spørsmålet kan besvares ved hjelp av registerdata, og vi kan derfor forholde oss til hele elevmassen uten å avgrense besvarelsen av spørsmålet til respondentene i undersøkelsen. Det er flere viktige dimensjoner for dette spørsmålet, som vi etter hvert skal utforske nærmere. I første omgang vil vi forholde oss til de to dimensjonene studieretning og klassetrinn. Søkerne til VK1 og VK2 innenfor studieretningene allmenne, økonomiske og administrative fag, musikk, dans og

drama samt idrettsfag skal etter de reglene som gjelder i Akershus, ha fortrinnsrett på egen skole, men hvis det oppstår en situasjon hvor det er flere søkere enn plasser, blir også disse søkerne rangert etter poengsum. Tabellene 3.1, 3.2 og 3.3 angir innfridd ønsker for søkere til henholdsvis grunnkurs, VK1 og VK2. Søkere som utgjør mindre enn 20 i antall, er gruppert sammen, og dette er omtalt for hver tabell. Når søkerne utgjør mindre enn 50, er andeler satt i parentes, og disse resultatene må tolkes med forsiktighet, ettersom hvert individ vil utgjøre en relativt stor prosentandel. For alle de tre nivåene finner vi noen individer vi ikke har opplysninger om når det gjelder første skoleønske og første kursønske. Det dreier seg om til sammen 33 individer som alle likevel var blitt elever i september 2004. Dette kan være ungdom som ikke søkte innen fristen, disse er ikke medregnet i tabellene 3.1–3.3.

Tabell 3.1 Andeler av grunnkurselevne som fikk innfridd både kurs- og skoleønske, andeler som fikk innfridd enten kurs eller skoleønske, og andeler som fikk innfridd andre ønsker. Registerdata.

Studieretning, første kursønske	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Allmennfag	83,4	9,0	7,6	2259
Medier og kommunikasjon	41,7	16,5	41,7	568
Idrettsfag	71,4	16,2	12,4	476
Musikk, dans og drama	43,8	28,1	28,1	477
Helse- og sosialfag	77,1	10,9	11,9	494
Elektrofag	77,6	14,2	8,2	416
Mekaniske fag	81,6	7,3	11,1	423
Hotell- og næringsmiddelfag	85,0	6,9	8,1	247
Naturbruk	92,4	5,1	2,5	79
Tekniske byggfag	82,4	11,8	5,9	68
Byggfag	65,4	19,0	15,6	347
Trearbeidsfag	(91,3)	(8,7)	-	23
Salg og service	82,6	10,9	6,4	265
Formgivningsfag	74,4	11,9	13,8	616
Andre	94,7	2,6	2,8	545
Totalt	75,2	11,8	13,0	7318

Innfrielse av ønsker er i tabellene 3.1 til 3.3 gruppert på følgende måte: Innfridd førsteønske både med hensyn til kurs og skole utgjør den første tallkolonnen. Med dette besvares denne delen av spørsmålet som er stilt innledningsvis. I de to neste tallkolonnene skiller det mellom de som har fått innfridd enten ønske

om skole eller kurs på den ene siden og alle andre grader av imøtekomst på den andre siden. Vi skal komme tilbake til spørsmål om innfrielse av bare skoleønske versus bare kursønske mot slutten av dette avsnittet. Ettersom det finnes visse skjevheter i surveymaterialet, og vi likevel har de opplysningene vi trenger fra registerdata, benytter vi sistnevnte og kommenterer forskjeller til surveymaterialet når de forekommer.

Tabell 3.2 Andeler av elevene i VK1 som fikk innfridd både kurs- og skoleønske, andeler som fikk innfridd enten kurs eller skoleønske, og andeler som fikk innfridd andre ønsker. Registerdata.

Studieretning, første kursønske	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Allmennfag	95,5	2,6	1,9	2207
Medier og kommunikasjon	95,8	1,9	2,3	215
Idrettsfag	98,5	0,9	0,6	331
Musikk, dans og drama	92,8	4,5	2,7	222
Helse- og sosialfag	78,0	12,9	9,1	428
Elektrofag	83,6	7,9	8,5	318
Mekaniske fag	72,5	16,0	11,5	287
Hotell- og næringsmiddelfag	89,6	6,0	4,4	182
Naturbruk	89,7	5,1	5,1	78
Tekniske byggfag	98,2	-	1,8	57
Byggfag	91,3	5,5	3,2	218
Trearbeidsfag	(93,3)	(3,3)	(3,3)	30
Salg og service	92,5	5,6	1,9	214
Formgivningsfag	86,1	8,7	5,3	552
Andre	-	(66,0)	(33,0)	36
Totalt	90,0	5,8	4,2	5382

En stor andel med innfridd førsteønske finner vi blant søkerne til naturbruk, men søkere med et slikt førsteønske utgjorde relativt få i antall. Også søkerne til hotell- og næringsmiddelfag og til trearbeidsfag ble ofte imøtekommet på sine førsteønsker. Studieretningene for medier og kommunikasjon og musikk, dans og drama utmerket seg i motsatt retning. Langt under halvparten av søkerne med en av disse studieretningene som førsteønske, var blitt imøtekommet på dette, og relativt store andeler var verken imøtekommet på første skoleønske eller første kursønske. Blant de svært mange søkerne til grunnkurs allmennfag hadde mer enn 8 av 10 fått innfridd førsteønsket både med hensyn til skole og kurs. Kategorien «andre» innehol-

der for det meste søkere til særskilt tilrettelagte kurs. Tre søkere til kjemi- og prosessfag, som alle fikk innfridd sine førsteønsker, er også inkludert her.

Med unntak av elever i de to studieretningene musikk, dans og drama og mekaniske fag, gir surveymaterialet høyere andeler med innfridd førsteønske sammenlignet med registerdataene, og dette er alt sammen forenlig med trekk som fremgår under redegjørelsen for responsratene i forrige kapittel.

I sammenligning av tabell 3.1 og tabell 3.2, er det fremfor alt iøynefallende hvordan VK1-elever i høy grad ble imøtekommet på sine førsteønsker både med hensyn til skole og kurs. Særlig gjelder dette for søkere i studieretningene medier og kommunikasjon samt musikk, dans og drama. Når en først er kommet inn på grunnkurs, fremstår konkurransen om plassene på VK1 trinnet som langt svakere. I musikk, dans og drama er søkerne til VK1 beskyttet av regelen om fortrinnsrett til plass ved samme skole som foregående år, og det samme gjelder søkerne innenfor de andre studiekompetansegivende retningene. For mange av de yrkesfaglige studieretningene er forskjellen mellom VK1 og grunnkurs i graden av innfridd førsteønske ikke like stor. Blant de med førsteønske innenfor mekaniske fag var det imidlertid relativt færre VK1-elever som hadde fått innfridd sine førsteønsker sammenlignet med situasjonen på grunnkurs.

Når vi sammenligner resultatene fra registermaterialet med hvordan innfrielse av førsteønske fremstår i surveymaterialet, ser vi ingen klare skjevheter for VK1-nivået.

Tendensen til at høyere andeler har fått innfridd førsteønske som omtalt for søkningen til andre sammenlignet med første opplæringsår, gjelder i enda større grad for det tredje opplæringsåret. Nesten alle elevene i de studiekompetansegivende retningene fikk det kurs- og skoletilbudet som de hadde listet øverst. Søkere i helse- og sosialfag, elektrofag og mekaniske fag ble også bedre imøtekommet enn tilsvarende søkere på VK1-nivået. Blant søkere til det tredje opplæringsåret, finnes det også søkere til læreplass som har fått tilbud om skoleplass. Disse utgjør om lag en tredel av søkere i kategorien «andre». Surveyundersøkelsen viser en andel med innfridd førsteønske som ligger 2 prosentpoeng over den vi finner i registermaterialet, men inndelt i studieretninger, blir forskjellene små og lite bemerkelsesverdige.

Tabell 3.3 Andeler av elevene i VK2 som fikk innfridd både kurs- og skoleønske, andeler som fikk innfridd enten kurs eller skoleønske, og andeler som fikk innfridd andre ønsker. Registerdata.

Studieretning, første kursønske	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Allmennfag	95,2	2,0	2,8	2784
Medier og kommunikasjon	95,3	2,4	2,4	170
Idrettsfag	99,1	0,5	0,5	220
Musikk, dans og drama	98,5	1,0	0,5	200
Helse- og sosialfag	92,1	3,46	4,5	89
Formgivningsfag	97,3	2,0	0,7	150
Elektrofag	(95,6)	(2,2)	(2,2)	45
Mekaniske fag	(88,9)	(11,1)	-	27
Naturbruk	(85,7)	(7,1)	(7,1)	28
Formgivningsfag	92,4	5,5	2,1	329
Andre	10,9	54,3	34,8	92
Totalt	92,9	3,5	3,6	3995

Spørsmålet gjenstår om hvilke andeler som fikk innfridd bare skoleønsket og hvilke andeler som fikk innfridd bare studieretningsønsket. Vi skal med andre ord forholde oss til de søkerne som rubriserer i andre og tredje tallkolonne i de tre tabellene ovenfor. Dette dreier seg om relativt få individer. Vi skiller derfor bare mellom grunnkursøkere på den ene siden og søkere til VK1 og VK2 på den andre siden.

Vi konsentrerer oss først om de som bare har fått innfridd kursønske og ikke skoleønsket, og ser hvilket skoleønske de fikk oppfylt. En betingelse her, er at skoleønske nr 2 er forskjellig fra skoleønske 1 og at skoleønske 3 er forskjellig fra både skoleønske 1 og skoleønske 2. Vi skiller mellom de som har fått innfridd et studiekompetansegivende versus et yrkesfaglig kurs i overensstemmelse med sitt førsteønske.

Tabell 3.4 Andeler som ble imøtekommet på andre, tredje eller lavere skoleønske blant grunnkurselever som bare hadde fått innfridd førsteønsket med hensyn til kurs. Registerdata.

Innfridd skoleønske nummer	Studiekompetansegivende kurs	Yrkesfaglige kurs	Til sammen
Andre skoleønske	68,9	63,5	66,0
Tredje skoleønske	18,6	21,6	20,4
Fjerde skoleønske eller lavere	12,4	14,8	13,6
Antall N=100%	354	310	668

En overvekt av elevene hadde fått innfridd sine andreønsker i de tilfellene hvor det første skoleønsket ikke var blitt innfridd. Det er ingen bemerkelsesverdige forskjeller mellom yrkesfag og allmennfag. Antallet grunnkurselever som bare hadde fått innfridd førsteønsket med hensyn til kurs og ikke skole, var 668, det vil si 9,2 prosent av alle de 7318 grunnkurselevne som inngår i registermaterialet. Det fremgår av tabell 3.5 at det samme gjaldt 327 blant elevene på VK1 og VK2, det vil si 3,5 prosent av alle elevene på disse to nivåene samlet.

Vi ser også at elever i studiekompetansegivende retninger oftere enn yrkesfagelever fikk innfridd et lavere prioritert skoleønske. Dette er elever som ikke har kommet inn der de helst ville, og et betimelig spørsmål er om de har røket ut i konkurransen om å få fortsette ved samme skole. Spørsmålet er særlig interessant når det gjelder elever i studiekompetansegivende retninger, ettersom disse ifølge regelverket har en beskyttelse mot å måtte bytte skole all den tid det ikke er oversøkning. Vi fokuserer på denne problemstillingen mot slutten av avsnittet, i tabell 3.28 og 3.29.

Tabell 3.5 Andeler som ble imøtekommet på andre, tredje eller lavere skoleønske blant elever i VK1 eller VK2 som bare hadde fått innfridd førsteønsket med hensyn til kurs. Registerdata.

Innfridd skoleønske nummer	Studiekompetansegivende kurs	Yrkesfaglige kurs	Til sammen
Andre skoleønske	54,7	75,5	211
Tredje skoleønske	15,7	12,3	46
Fjerde skoleønske eller lavere	29,7	12,3	70
Antall N=100%	172	155	327

Neste spørsmål handler om hvilket kursønske som ble innfridd, blant dem som bare fikk innfridd skoleønsket. Også her skal vi skille mellom søkere til grunnkurs og søkere til de to neste nivåene, mens fokus på yrkesfaglige og studiekompetansegivende kurs kommer vi tilbake til i neste avsnitt.

Tabell 3.6 Andeler som ble imøtekommet på andre, tredje eller lavere kursønske blant grunnkurselever og elever i VK1 eller VK2 (samlet) som bare hadde fått innfridd førsteønsket med hensyn til skole. Registerdata.

Innfridd kursønske nummer	Søkere til grunnkurs	Søkere til VK1 eller VK2	Alle nivåer
Andre kursønske	49,7	50,9	50,1
Tredje kursønske	24,1	19,6	27,2
Fjerde kursønske eller lavere	26,1	29,4	22,7
Antall N=100%	348	163	511

Denne situasjonen, å ha fått innfridd førsteønske med hensyn til skole, men ikke med hensyn til kurs, angikk 348 av 7318 grunnkurselever, det vil si 4,8 prosent av grunnkurselevne i registermaterialet. Likeledes var 1,7 prosent av VK1 og VK2 elevene i denne situasjonen.

3.2 Variasjoner i graden av innfridd førsteønske

Spørsmålet som skal besvares i dette avsnittet, lyder som følger:

Er det noen variasjon i graden av innfridd førsteønske (eventuelt andreønske eller lavere) i forhold til kjønn, fødselsmåned, innvandrerstatus, foreldres utdanning, foreldres jobbsituasjon, kulturell kapital, familiesituasjon, utdanningsambisjoner, karakterer behov for spesialundervisning, søkt tilbud og/eller bosted?

Vi gjennomgår resultater for hver og en av disse variablene fortløpende, før vi i neste avsnitt inkluderer alle variabler i en analyse. De fleste forholdene vi skal undersøke i dette avsnittet involverer opplysninger fra surveymaterialet, og vi avgrenser derfor undersøkelsen til å omfatte respondentene når vi besvarer spørsmålet ovenfor. Samtidig har vi også en rekke registeropplysninger om respondentene, det gjelder ikke minst innfridd kurs- og skoleønsker. Vi avgrenser altså undersøkelsen til å omfatte respondentene, men kommenterer funnene på grunnlag av registermaterialet når dette er aktuelt.

3.2.1 Jenter kom bedre ut enn gutter

Tabell 3.7 Innfridd førsteønske etter kjønn. Bare respondenter i undersøkelsen er inkludert, med opplysninger fra registermaterialet. Horisontal prosentnering.

	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Jenter	86,2	7,1	6,7	4566
Gutter	82,8	9,4	7,8	4291
Alle	84,6	8,2	7,2	8857

Jenter fikk oftere enn gutter innfridd førsteønsket både med hensyn til skole- og kursønsker. Denne forskjellen er ikke stor, men statistisk pålitelig. Resultatene er de samme når hele registermaterialet legges til grunn. Avrundet til hele tall, ser vi ingen forskjell mellom surveymaterialet og registermaterialet med hensyn til innfrielse av ønsker. En nærmere undersøkelse av registermaterialet viser at

det særlig er som søkere til yrkesfaglige grunnkurs at jenter er kommet bedre ut enn gutter. Selv om denne forskjellen ikke er veldig stor (om lag 5 prosentpoeng), er den statistisk pålitelig. Vi finner ikke statistisk pålitelige forskjeller mellom jenter og gutter blant søkere til grunnkurs i studiekompetansegivende retninger, og heller ikke som søkere til verken yrkesfaglige eller studiekompetansegivende retninger på VK1 og VK2 nivå. En forklaring på forskjellen i imøtekommelse av jenter og gutter i yrkesfaglige grunnkurs kan være at jenter har bedre karakterer, og derfor stiller sterkere når de konkurrerer med gutter om plasser i de mer kjønnsnøytrale yrkesfaglige studieretningene. Læringscenteret (2003) og Arnesen (2003) har vist at jenter presterer signifikant bedre enn gutter som avgangselever fra grunnskolen i norsk, engelsk, samfunnsfag, mens en ikke finner signifikante forskjeller i matematikk.

3.2.2 De som var født i første halvår kom bedre ut enn de som var født i andre halvår av kalenderåret

Tabell 3.8 Innfridd førsteønske etter hvorvidt elevene var født i første eller andre halvår av kalenderåret. Bare respondenter i undersøkelsen er inkludert, med opplysninger fra registermaterialet. Horisontal prosenttuering.

Fødselstidspunkt i løpet av kalenderåret	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Første halvår	85,4	7,4	7,2	4467
Siste halvår	83,7	9,1	7,2	4390
Alle	84,6	8,2	7,2	8857

Noen forskjell fremkommer ikke med hensyn til fødselsmåned, men når vi deler inn elevene etter om de var født i første eller andre halvår, ser vi at de som var født i første halvår kom noe bedre ut enn de som var født i andre halvår. I underkant av 2 prosentpoeng flere fikk oppfylt førsteønsket både med hensyn til skole og kurs i førstnevnte kategori, og denne forskjellen er signifikant på 5 prosent nivå. Forskjellen viser seg også når hele materialet legges til grunn. Dette kan handle om at de som er født tidlig på året kan ha fått et forsprang i modenhet fremfor de som er født i andre halvår. Hvis dette er en forskjell i modenhet fra den gang elevene startet i skolen som barn, kan det synes som skolen ikke evner å utjevne slike forskjeller i modenhet over tid. Dette er en konklusjon Strøm (2004) trekker på grunnlag av de samme resultatene fra analyser av annet datamateriale.

3.2.3 Elever med innvandrerbakgrunn kom dårligere ut

Tabell 3.9 Innfridd førsteønske etter innvandrerkategori. Bare respondenter i surveyen er inkludert, med opplysninger fra spørreundersøkelsen og registermaterialet. Horisontal prosenttuing.

Innvandrerkategori	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Majoritetsbakgrunn	85,0	8,2	6,8	8143
Innvandrere og etterkommere med vestlig bakgrunn	84,5	8,6	6,9	116
Innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn	75,7	9,9	14,4	334
Etterkommere med ikke vestlig bakgrunn	81,4	8,3	10,2	264
Alle	84,6	8,2	7,2	8857

Forskjellen mellom majoritetskategorien og innvandrerne med ikke-vestlig bakgrunn er signifikant på 1 prosent nivå. Det betyr at vi med en prosent sjanse for å ta feil kan hevde at innvandrerne med ikke-vestlig bakgrunn i mindre utstrekning enn majoritetskategorien fikk innfridd sine høyest prioriterte ønsker. Utover hva som fremgår av tabellen kan det nevnes at forskjellen var langt større mellom innvandrerne med ikke-vestlig bakgrunn og majoritetskategorien blant søkere til yrkesfaglige kurs enn blant søkere til studiekompetansegivende retninger. Vi ser av tabell 3.9 at etterkommere (av innvandrerne) med ikke-vestlig bakgrunn kom bedre ut enn innvandrerne med ikke-vestlig bakgrunn. Dette er forening med resultater i andre undersøkelser (jf Lødding 2003), og styrker dermed tilliten til vårt surveymateriale. Noen statistisk pålitelig forskjell mellom etterkommere med ikke-vestlig bakgrunn og majoritetskategorien kan ikke påvises. Vi ser imidlertid en tendens til at etterkommerne kom noe dårligere ut med hensyn til å få innfridd høyest prioriterte skole- og kursønsker sammenlignet med majoritetskategorien. I et større materiale, kan det tenkes at vi her ville finne en statistisk signifikant forskjell.

Registermaterialet er ikke til hjelp for å besvare dette spørsmålet, ettersom det er i spørreskjemamaterialet vi har de mest pålitelige opplysningene om innvandrerbakgrunn eller minoritetsspråklig bakgrunn.

Det samme gjelder spørsmålene om foreldres utdanningsnivå og arbeidsmarkedstilknytning, kulturell kapital, familiesituasjon og elevenes utdanningsambisjoner, som det handler om i det følgende. Vi har ikke slike opplysninger i registermaterialet, og legger derfor spørreskjemabesvarelsene til grunn.

3.2.4 De som hadde høyt utdannede foreldre, kom best ut

Tabell 3.10 Innfridd førsteønske etter mors høyeste utdanningsnivå. Bare respondenter i undersøkelsen er inkludert, med opplysninger fra surveyundersøkelsen og fra registermaterialet. Horisontal prosenttuering.

Mors høyeste utdanningsnivå	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Ukjent	80,0	10,1	9,8	721
Ikke fullført grunnskole	81,9	6,9	11,3	160
Fullført grunnskole	81,7	8,6	9,7	1091
Videregående	83,8	8,8	7,4	2814
Høyskole/universitet	86,8	7,5	5,7	4071
Alle	84,6	8,2	7,2	8857

Tabell 3.11 Innfridd førsteønske etter fars høyeste utdanningsnivå. Bare respondenter i undersøkelsen er inkludert, med opplysninger fra surveyundersøkelsen og fra registermaterialet. Horisontal prosenttuering.

Fars høyeste utdanningsnivå	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Ukjent	79,9	9,9	10,2	861
Ikke fullført grunnskole	76,6	11,4	12,0	167
Fullført grunnskole	79,2	10,9	10,0	1133
Videregående	83,9	8,7	7,4	2767
Høyskole/universitet	88,0	6,7	5,3	3929
Alle	84,6	8,2	7,2	8857

Vi finner signifikante forskjeller i andelene som fikk innfridd førsteønsket både med hensyn til skole og kurs når vi måler dette etter hver av foreldrenes høyeste utdanningsnivå. Forskjellene etter fars utdanningsnivå er større enn vi finner når det gjelder mors utdanningsnivå. Det er nokså få av respondentene med en mor eller far som ikke har gjennomført grunnskolen, men disse kom tydelig dårligst ut. I de mye større gruppene hvor mor eller far har utdanning fra høyskole eller universitet, var andelene med innfridd førsteønske høyere enn for alle respondentene samlet. Forskjellene er signifikante på 1 prosent nivå, vi kan med mindre enn 1 prosent sjanse for å ta feil si at foreldres utdanningsnivå gjorde en forskjell når det gjaldt å få innfridd førsteønsket.

3.2.5 De med foreldre utenfor arbeid, kom dårligere ut

Tabell 3.12 Innfridd førsteønske etter mors arbeidsmarkedstilknytning. Bare respondenter i undersøkelsen er inkludert, med opplysninger fra surveyundersøkelsen og fra registermaterialet. Horisontal prosenttuering.

Mors arbeidsmarkedstilknytning	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Mor er i arbeid	85,4	8,0	6,6	7404
Mor er ikke i arbeid	80,3	9,3	10,4	1246
Vet ikke	78,5	13,2	8,3	121
Ikke oppgitt	88,1	4,8	7,1	84
Alle	84,6	8,2	7,2	8857

Tabell 3.13 Innfridd førsteønske etter fars arbeidsmarkedstilknytning. Bare respondenter i undersøkelsen er inkludert, med opplysninger fra surveyundersøkelsen og fra registermaterialet. Horisontal prosenttuering.

Fars arbeidsmarkedstilknytning	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Far er i arbeid	85,3	8,1	6,6	7785
Far er ikke i arbeid	80,6	9,0	10,4	721
Vet ikke	76,5	10,1	13,4	238
Ikke oppgitt	77,9	9,7	12,4	113
Alle	84,6	8,2	7,2	8857

Forskjeller i andeler som kom heldig ut på den måten at de fikk innfridd førsteønsket både med hensyn til skole og kurs er signifikante både når vi måler dette etter mors og etter fars arbeidsmarkedstilknytning. De laveste andelene viser seg for de respondentene som ga uttrykk for at de ikke visste om henholdsvis mor eller far var i arbeid.

3.2.6 De som hadde få bøker hjemme, kom dårligere ut

Vi skal undersøke om det finnes en sammenheng mellom innfridd førsteønske og familiens kulturelle kapital. Sistnevnte måler vi ved hjelp av antall bøker i hjemmet, med den inndelingen som ble brukt i surveyen og som er gjengitt i tabell 3.14.

Tabell 3.14 Innfridd førsteønske etter antall bøker i hjemmet. Bare respondenter i undersøkelsen er inkludert, med opplysninger fra surveyundersøkelsen og fra registermaterialet. Horisontal prosenttuering.

Antall bøker	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Ingen	73,6	16,0	10,4	125
20 eller færre	74,1	12,4	13,5	474
21–50	81,3	9,6	9,0	809
51–100	83,2	8,7	8,2	1225
101–200	85,0	7,3	7,7	1555
201–500	86,1	7,8	6,1	2032
501–1000	87,8	6,2	6,0	1506
Mer enn 1000	86,5	9,0	4,5	1077
Ikke besvart	85,2	5,6	9,3	54
Alle	84,6	8,2	7,2	8857

Igjen finner vi signifikante forskjeller, og et ganske klart bilde trer frem av at jo flere bøker elevene hadde hjemme, jo større andeler hadde fått innfridd førsteønsket både med hensyn til skole og kurs. Andelene er jevnt økende med økende antall bøker, med unntak av de kategoriene med høyeste antall bøker, hvor andeler med innfridd førsteønske ser ut til å jevne seg ut. Antall bøker i hjemmet vil være et uttrykk for noe bakenforliggende som handler om familiens utdanningsnivå, deres interesser og prioriteringer, men også om deres smak, holdninger og verdier.

3.2.7 De som bodde sammen med både mor og far, kom best ut

Tabell 3.15 Innfridd førsteønske etter elevens bosituasjon. Bare respondenter i undersøkelsen er inkludert, med opplysninger fra surveyundersøkelsen og fra registermaterialet. Horisontal prosenttering.

Eleven bodde sammen med	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Både mor og far	86,6	7,4	6,0	5649
Én forelder/litt hos hver/mor og stefar/far og stemor/andre slektninger	81,3	9,6	9,1	2832
Fosterhjem/institusjon/annet	78,3	10,4	11,3	318
Ikke besvart	86,2	5,2	8,6	58
Alle	84,6	8,2	7,2	8857

Nesten to tredeler av elevene oppga at de bodde sammen med begge foreldrene, og elever i denne situasjonen kom signifikant bedre ut enn de øvrige gruppene i innfrielse av førsteønskene sine. Mange andre konstellasjoner av boforhold, med én forelder eller slektninger er gruppert sammen, og vi ser at elever i alle disse typer bosituasjon kom dårligere ut enn de som bodde i såkalt «intakte familier». Dårligst imøtekommet ble elever i fosterhjem, på barnehjem, i institusjon eller under andre boforhold.

Utover hva som fremgår av tabellen kan vi nevne at vi også har undersøkt om det fantes variasjon i andeler som fikk innfridd førsteønske etter om elevene bodde på hybel eller ikke, og fant en liten forskjell i andeler med innfridd førsteønske både med hensyn til kurs og skole på 5 prosentpoeng, som var statistisk pålitelig. Hybelboere, men også de som bodde på internat, kom signifikant dårligere ut enn de som ikke bodde på hybel.

3.2.8 Best imøtekommet ble de med planer om høyere utdanning

Tabell 3.16 Innfridd førsteønske etter elevens endelige utdanningsmål. Bare respondenter i undersøkelsen er inkludert, med opplysninger fra surveyundersøkelsen og fra registermaterialet. Horisontal prosentuering.

Elevers endelige utdanningsmål	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Inntil 3 års videregående skole	74,9	12,7	12,4	1706
Fag-/svennebrev	78,8	10,9	10,3	1055
2-4 års høyere utdanning	86,7	7,5	5,8	3372
Master-/doktorgrad	90,5	5,3	4,2	2607
Ikke besvart	84,6	6,8	8,5	117
Alle	84,6	8,2	7,2	8857

Jo høyere utdanningsambisjoner, desto større andeler fikk innfridd førsteønsket både med hensyn til skole og kurs. Høye utdanningsambisjoner kan fungere som en drivkraft for en målrettet bruk av utdanningssystemet, hvor en oppnår det en vil ved hjelp av gode karakterer. Det bildet som trer frem av tabell 3.16 kan også være et uttrykk for at større andeler får oppfylt førsteønsker i studiekvalifiserende løp enn i yrkesfaglige løp, hvilket vi skal komme tilbake til senere.

3.2.9 Karakterene var utslagsgivende

For å undersøke sammenhengen mellom karakterer og innfridd førsteønske, grupperer vi elevene slik at inntakspoengsummene blir sammenlignbare for grunnkurselevne med karakterer fra grunnskolen og elevene i VK1 og VK2 med karakterer fra videregående. Uansett om en ungdom har vært elev i grunnkurs tidligere, er det grunnskolekarakterene som legges til grunn ved søkning til et nytt grunnkurs. Vi omgjør alle karakterer til en enhetlig skala av snittkarakterer ved å dele grunnkurselevnes poengsum på 11 og VK1- og VK2-elevnes poengsum på 10.² Vi vil likevel holde grunnkurselever for seg og VK1- samt vk2-elever for seg.

² Årsakene til dette er som følger: Når grunnkurssøkeres karakterer skal poengberegnes, legges alle de 11 karakterene fra grunnskolen sammen. Dersom en ungdom søker nytt grunnkurs etter å ha vært elev i grunnkurs tidligere, er det verken mer eller mindre enn grunnskolekarakterene som gjelder på nytt. En søker til VK1 eller VK2 får poengberegnet sine karakterer ved at snittkarakteren fra foregående skoleår multipliseres med 10.

Tabell 3.17 Innfridd førsteønske etter elevens karakterpoengsum.
Registeropplysninger. Horisontal prosentuering.

Snittkarakter	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombina- sjoner	Antall N=100%
Grunnkurselever				
Snitt 1,99 eller lavere	83,9	5,4	10,7	516
Snitt 2,0 til 2,99	67,2	15,0	17,9	962
Snitt 3,0 til 3,99	68,1	16,7	15,3	2276
Snitt 4,0 til 4,99	81,5	11,2	7,3	2699
Snitt 5,0 til 6,0	97,4	1,6	1,0	690
Alle grunnkurselever	77,0	12,1	10,9	7143
Elever i VK1 og VK2				
Snitt 1,99 eller lavere	87,7	7,1	5,2	366
Snitt 2,0 til 2,99	73,5	13,9	12,6	1060
Snitt 3,0 til 3,99	91,0	6,5	2,5	3453
Snitt 4,0 til 4,99	98,2	1,4	0,4	3603
Snitt 5,0 til 6,0	99,5	0,4	0,1	781
Alle VK1- og VK2-elever	92,4	4,9	2,8	9263

Når elevene med de aller laveste snittkarakterene er kommet bemerkelsesverdig godt ut av søkningen, henger nok dette sammen med søkning på særskilt grunnlag, dette spørsmålet besvares nedenfor. Vi ser ellers at VK1 og VK2 elevene i meget stor grad ble imøtekommet sammenlignet med grunnkurselevne med sammenlignbare karaktersnitt. Det trer likevel frem et klart og utvetydig bilde av signifikante forskjeller i andeler som fikk innfridd førsteønske etter karakterer, og dette er ikke egnet til å overraske. Tabell 3.17 viser således at inntaksordningen fungerer etter hensikten. Utover hva som fremgår av tabellen kan det nevnes at det samme bildet tegner seg når vi legger surveymaterialet til grunn, dog står forskjellene frem som mer aksentuerte.

De neste to tabellene dokumenterer forskjeller i gjennomsnittskarakterer for innfridd ønske, med kurs og skole hver for seg. Vi har delt mellom grunnkurselever på den ene siden og VK1 og VK2 elever på den andre side, og vi differensierer også mellom elever i studiekompetansegivende retninger og elever i yrkesfaglige retninger.

Tabell 3.18 Gjennomsnittskarakter etter hvilket kursønske som ble innfridd blant grunnkurselever, VK1 samt VK2 elever og totalt og etter om eleven hadde et studiekompetansegivende eller yrkesfaglig kurs som førsteønske. Registerdata.

	Grunnkurs- elever	VK1 og VK2 elever	Totalt
Første kursønske var et studiekompetansegivende kurs			
Innfridd første kursønske	4,4032	3,7958	3,9907
Innfridd andre kursønske	4,0428	3,0738	3,8905
Innfridd tredje kursønske eller lavere	3,5559	2,7698	3,4722
Alle	4,3293	3,7874	3,9758
Første kursønske var et yrkesfaglig kurs			
Innfridd første kursønske	3,2203	3,7989	3,4934
Innfridd andre kursønske	3,2136	3,1086	3,1679
Innfridd tredje kursønske eller lavere	3,1813	2,7974	3,0816
Alle	3,2165	3,7169	3,4447

I spørsmål om innfridd skoleønske, skiller vi også etter hvorvidt førsteønske med hensyn til kurs var innenfor en studiekompetansegivende eller en yrkesfaglig studieretning.

Både med hensyn til innfridd kursønske og innfridd skoleønske ser vi entydige forskjeller i karaktersnitt. De som har fått innfridd lavere prioriterte ønsker, er de med lavere karaktersnitt. Forskjellene er statistisk pålitelige, men forklart varians er liten.³

³ For begge tabellene er signifikansnivået 0,002, mens E_{η^2} er 0,001.

Tabell 3.19 Gjennomsnittskarakter etter hvilket skoleønske som ble innfridd blant grunnkurselever, VK1 samt VK2 elever og totalt og etter om eleven hadde et studiekompetansegivende eller yrkesfaglig kurs som førsteønske. Registerdata.

	Grunnkurs- elever	VK1 og VK2 elever	Totalt
Første kursønske var et studiekompetansegivende kurs			
Innfridd første kursønske	4,4504	3,8196	4,0124
Innfridd andre kursønske	3,9753	2,8077	3,7040
Innfridd tredje kursønske eller lavere	3,6484	2,7586	3,4544
Alle	4,3293	3,7874	3,9758
Første kursønske var et yrkesfaglig kurs			
Innfridd første kursønske	3,2351	3,7987	3,5020
Innfridd andre kursønske	3,1579	3,1787	3,1667
Innfridd tredje kursønske eller lavere	3,0991	2,9158	3,0512
Alle	3,2165	3,7169	3,4447

3.2.10 Søkere på særskilt grunnlag kom særdeles godt ut

Vi benytter også hele datamaterialet når vi spør hvordan de med behov for spesialundervisning ble imøtekommet. Her figurerer også minoritetsspråklige søkere. Selv om en annen språkbakgrunn enn norsk vanskelig kan oppfattes som et spesialpedagogisk anliggende, handler det her om resultater av søknadsbehandlingsprosesser som foregår på siden av det ordinære inntaket. Av samme grunn listes søkere uten sammenlignbart karaktergrunnlag med særskiltsøkere i tabell 3.20.

Tabell 3.20 Innfridd førsteønske etter elevens søknadsgrunnlag. Registeropplysninger. Horisontal prosenttuing.

Søknadsgrunnlag	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombina- sjoner	Antall N=100%
Ordinære søkere	83,9	8,2	8,0	15902
Syns-, hørsels-, bevegelses- eller medisinsk relaterte vansker	(91,4)	(5,7)	(2,9)	35
Generelle eller sammensatte lærevansker	94,8	2,1	3,1	288
Spesifikke lærevansker	(88,9)	(2,8)	(8,3)	36
Psykiske eller sosiale vansker	96,4	1,2	2,4	84
Ikke sammenlignbart karaktergrunnlag eller andre årsaker	90,9	0,6	8,5	164
Minoritetsspråklig	82,3	4,8	12,9	186
Alle	84,2	7,9	7,9	16695

Samtlige grupper, med unntak av de som har søkt på minoritetsspråklig grunnlag, har kommet nokså mye bedre ut enn de ordinære søkerne med hensyn til innfrielse av førsteønsker om både skole og kurs. De minoritetsspråklige søkerne fikk innfridd førsteønskene i om lag like stor utstrekning som de ordinære søkerne, men en relativt stor andel fikk et tilbud som ikke var høyt prioritert. Langt fra alle minoritetsspråklige ungdommer søker inntak på særskilt grunnlag, men det er disse det dreier seg om her.

Tabell 3.21 viser også at søkere på særskilt grunnlag kom meget godt ut, mens resultatet for minoritetsspråklige søkere var om lag som for de ordinære søkerne. Noen søkte på særskilt grunnlag, men ble tatt inn under det ordinære inntaket eller motsatt, og tilsvarende gjelder også for søkere med minoritetsbakgrunn. Deres søknadsgrunnlag, enten de søkte som ordinære søkere eller på minoritetsspråklig grunnlag, ble i noen tilfeller overprøvd. At slike søkere i liten grad fikk innfridd førsteønsket med hensyn til både skole og kurs, er neppe egnet til å overraske. Når elevene som ble overført til det ordinære inntaket holdes utenom, utgjør søkere på særskilt og minoritetsspråklig grunnlag samlet døyt fire prosent av elevene på alle trinn og drøyt 9 prosent av alle grunnkurselevne.

Tabell 3.21 Innfridd førsteønske etter søkerstype. Registeropplysninger. Horizontal prosentuering.

Søkerstype	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Minoritetsspråklige søkere	83,1	4,5	12,3	154
Minoritetsspråklige søkere som ble overført til ordinær søknadsbehandling eller omvendt	(61,1)	(8,3)	(30,5)	36
Ordinære søkere	83,9	8,1	8,0	15890
Søkere på særskilt grunnlag	97,3	1,4	1,3	556
Søkere på særskilt grunnlag som ble overført til ordinær søknadsbehandling eller omvendt	54,2	11,9	33,8	59
Alle	84,2	7,9	7,9	16695

3.2.11 Varierende konkurranse etter grunnkursønske

Et omfattende tema er sammenhengene mellom søkt kurs og skole og tilbud om kurs og skole. En første tilnærming vil være i hvilken grad søkerne fikk innfridd førsteønsker med hensyn til henholdsvis kurs og skole. Det er hensiktsmessig å skille søkere til grunnkurs fra søkere til VK1 og VK2, og vi konsentrerer oss bare om førstnevnte i første omgang. I tabell 3.22 er søkerne gruppert etter hvilken studieretning deres første kursønske inngikk i. Tabellen gir en oversikt over hvordan andeler som ble imøtekommet på sitt spesifikke kursønske varierer mellom studieretningene.

Søkerne som hadde studieretningen for allmenne, økonomiske og administrative fag som førsteprioritet, var de som i størst grad ble imøtekommet. Den andre ytterligheten var studieretningen for musikk, dans og drama hvor under halvparten ble imøtekommet. Det var også vanskelig å komme inn på medier og kommunikasjon, her ble bare halvparten av søkerne imøtekommet.

Tabell 3.22 Innfridd første, andre eller lavere prioriterte kursønsker etter studieretningen for søkeres høyest prioriterte kursønske. Bare grunnkurselever. Registeropplysninger. Horisontal prosentuering.

Studieretning for første kursønske	Tilbud i sam-svar med første kursønske	Tilbud i sam-svar med andre kursønske	Andre tilbud	Antall N=100%
Allmenne, økonomiske og administrative fag	95,7	1,2	3,2	2259
Medier og kommunikasjon	50,0	15,5	34,5	568
Idrettsfag	85,7	6,3	8,0	476
Musikk, dans og drama	45,9	29,8	24,3	477
Helse- og sosialfag	89,9	3,8	6,3	494
Elektrofag	85,8	8,2	6,0	416
Mekaniske fag	86,5	4,7	8,7	423
Hotell- og næringsmiddelfag	90,7	3,6	5,7	247
Naturbruk	92,4	5,1	2,5	79
Tekniske byggfag	82,4	11,8	5,9	68
Byggfag	70,9	17,6	11,5	347
Trarbeidsfag	(91,3)	(8,7)	-	23
Salg og service	89,8	4,2	6,0	265
Formgivningsfag	89,4	4,1	6,5	616
Særskilt og andre (inkl kjemi-og prosessfag)	92,9	2,5	4,6	560
Alle	84,3	6,7	9,0	7318

3.2.12 Varierende konkurranse etter skoleønske blant grunnkurssøkere

Tabell 3.23 Innfridd første, andre eller lavere prioriterte skoleønsker etter hvilken skole søkerne hadde listet som høyest prioriterte skole. Bare grunnkurselever som søkte inntak på skoler i Asker og Bærum. Registeropplysninger.

Skolens navn	Tilbud i samsvar med første skoleønske	Tilbud i samsvar med andre skoleønske	Andre tilbud	Antall N=100%
Asker	93,8	2,6	3,5	227
Holmen	(100)	-	-	39
Bleiker	92,6	4,0	3,4	176
Dønski	98,8	-	1,2	86
Eikeli	94,3	4,7	0,9	106
Nadderud	61,5	29,9	8,6	278
Nesbru	71,5	18,6	9,9	323
Rosenvilde	59,2	18,3	22,5	240
Rud	79,0	12,3	8,7	367
Stabekk	85,6	3,9	10,5	153
Valler	76,9	9,7	13,3	195
Alle	78,3	12,5	9,2	2190

Tabell 3.24 Innfridd første, andre eller lavere prioriterte skoleønsker etter hvilken skole søkerne hadde listet som høyest prioriterte skole. Bare grunnkurselever som søkte inntak på skoler i Follo. Registeropplysninger.

Skolens navn	Tilbud i samsvar med første skoleønske	Tilbud i samsvar med andre skoleønske	Andre tilbud	Antall N=100%
Drømtorp	86,9	5,5	7,7	183
Nesodden	98,0	0,8	1,2	251
Oppegård	81,6	6,0	12,4	201
Ski	56,5	26,9	16,6	361
Vestby	88,3	5,3	6,4	264
Ås	90,9	4,8	4,3	418
Nesodden: Frogn	98,7	-	1,3	77
Alle	82,6	9,2	8,2	1770

Tabell 3.25 Innfridd første, andre eller lavere prioriterte skoleønsker etter hvilken skole søkerne hadde listet som høyest prioriterte skole. Bare grunnkurselever som søkte inntak på skoler i Romerike. Registeropplysninger.

Skolens navn	Tilbud i samsvar med første skoleønske	Tilbud i samsvar med andre skoleønske	Andre tilbud	Antall N=100%
Bjørkelangen	94,7	3,5	1,8	170
Bjertnes	89,9	7,5	2,5	159
Sørumsand	85,4	5,9	8,6	185
Lillestrøm	52,3	24,3	23,5	507
Lørenskog	77,9	7,5	14,6	253
Skedsmo	75,8	7,8	16,4	359
Strømmen	77,8	6,0	16,2	266
Kjelle	90,2	4,9	4,9	102
Rælingen	88,2	5,9	5,9	152
Hvam	76,5	13,0	10,4	115
Eidsvoll	91,2	4,7	4,0	274
Jessheim	78,0	15,3	6,7	418
Nes	97,2	1,1	1,7	181
Nannestad	97,1	-	2,9	208
Andre	-	(25,0)	(75,0)	24
Alle	79,7	9,6	10,7	3350

I regionen Asker og Bærum var Rosenvilde den skolen hvor færrest av søkerne ble imøtekommet. I Follo var det de søkerne som hadde Ski som første skoleønske, som i minst grad ble imøtekommet. Lillestrøm peker seg ut i samme retning innenfor regionen Romerike.

3.2.13 Over- og undersøkning blant grunnkurselevne

Med utgangspunkt i de samme grunnkurselevne, skal vi beregne over- og undersøkning til de ulike studieretningene og skolene.

Tabell 3.26 Antall tatt inn, antall søkere samt over- eller undersøkning i absolutte tall og prosent per studieretning. Bare grunnkurselever. Registeropplysninger.

Studieretning for første kursønske	Antall tatt inn	Antall søkere	Oversøkning	Prosent over-/undersøkning
Allmenne, økonomiske og administrative fag	2468	2259	-209	-8,5%
Medier og kommunikasjon	325	568	243	74,8%
Idrettsfag	464	476	12	2,6%
Musikk, dans og drama	221	477	256	115,8%
Helse- og sosialfag	531	494	-37	-7,0%
Elektrofag	472	416	-56	-11,9%
Mekaniske fag	438	423	-15	-3,4%
Hotell- og næringsmiddelfag	296	247	-49	-16,6%
Naturbruk	88	79	-9	-10,2%
Tekniske byggfag	82	68	-14	-17,1%
Byggfag	286	347	61	21,3%
Trarbeidsfag	38	23	-15	-39,5%
Salg og service	340	265	-75	-22,1%
Formgivningsfag	698	616	-82	-11,7%
Særskilt og andre (inkl kjemi- og prosessfag)	580	560	-20	-3,4%
Alle	7318	7318	0	0,0

Den største oversøkningen i forhold til antallet inntatte, finner vi på studieretningen musikk, dans og drama. Den største undersøkningen finner vi på trearbeidsfag. Vi har imidlertid sett bort fra kjemi- og prosessfag som har en enda kraftigere undersøkning i forhold til antallet inntatte, men dette dreier seg bare om en liten håndfull individer.

Tabell 3.27 Antall tatt inn ved den enkelte skolen, antall søkere som hadde skolen som førsteønske samt over- eller undersøkning i absolutte tall og prosent per skole i Asker og Bærum. Bare grunnkurselever. Registeropplysninger.

Skolens navn	Antall tatt inn	Antall søkere	Over-/undersøkning	Prosent over-/undersøkning
Asker	237	227	-10	-4,2%
Holmen	45	39	-6	-13,3%
Bleiker	234	176	-58	-24,8%
Dønski	192	86	-106	-55,2%
Eikeli	156	106	-50	-32,1%
Nadderud	199	278	79	39,7%
Nesbru	253	323	70	27,7%
Rosenvilde	171	240	69	40,4%
Rud	369	367	-2	-0,5%
Stabekk	171	153	-18	-10,5%
Valler	163	195	32	19,6%
Alle	2190	2190	0	1,0

Tabell 3.28 Antall tatt inn ved den enkelte skolen, antall søkere som hadde skolen som førsteønske samt over- eller undersøkning i absolutte tall og prosent per skole i Follo. Bare grunnkurselever. Registeropplysninger.

Skolens navn	Antall tatt inn	Antall søkere	Over-/undersøkning	Prosent over-/undersøkning
Drømtorp	215	183	-32	-14,9%
Nesodden	282	251	-31	-11,0%
Oppegård	197	201	4	2,0%
Ski	210	361	151	71,9%
Vestby	305	264	-41	-13,4%
Ås	480	418	-62	-12,9%
Nesodden: Frogn	81	77	-4	-4,9%
Alle	1689	1678	-11	1,0

Tabell 3.29 Antall tatt inn ved den enkelte skolen, antall søkere som hadde skolen som førsteønske samt over- eller undersøkning i absolutte tall og prosent per skole i Romerike. Bare grunnkurselever. Registeropplysninger.

Skolens navn	Antall tatt inn	Antall søkere	Over-/undersøkning	Prosent over-/undersøkning
Bjørkelangen	198	170	-28	-14,1%
Bjertnes	164	159	-5	-3,0%
Sørumsand	218	185	-33	-15,1%
Lillestrøm	270	507	237	87,8%
Lørenskog	249	253	4	1,6%
Skedsmo	367	359	-8	-2,2%
Strømmen	270	266	-4	-1,5%
Kjelle	94	102	8	8,5%
Rælingen	221	152	-69	-31,2%
Hvam	115	115	0	0,0%
Eidsvoll	290	274	-16	-5,5%
Jessheim	371	418	47	12,7%
Nes	243	181	-62	-25,5%
Nannestad	288	208	-80	-27,8%
Andre	0	24		
Alle	3439	3426	-13	1,0

3.2.14 Enkelte søkere til VK1 og VK2 røk ut fra egen skole

I foregående avsnitt ble det fremhevet at konkurransen er langt svakere mellom søkere til VK1 og VK2 sammenlignet med grunnkurs. Elevene i VK1 og VK2 hadde i meget stor utstrekning fått innfridd førsteønsket både med hensyn til skole og kurs. Å gi noen oversikt over hvordan disse elevene kom ut som søkere på kurs og søkere på skoler, samt grader av over- og undersøkning til de ulike studieretningene og skolene på VK1 og VK2-nivå gir lite informasjon utover det som allerede fremgår av avsnitt 3.1.

Vi skal i stedet fokusere på hvordan elevene kom ut avhengig av om de hadde søkt samme skole eller en annen skole for VK1 eller VK2. Med tanke på den omtalte fortrinnsretten ved egen skole for elever i studiekompetansegivende løp, skal vi skille mellom disse og elever i yrkesfaglige studieretninger. Skillet mellom studiekompetansegivende og yrkesfaglige løp avgjøres ut fra hva slags kurs eleven hadde søkt for det aktuelle skoleåret, og vi holder allmennfaglig påbygning 3. år og allmennfaglig påbygning 4. år utenfor analysen. Spørsmålet om innfridd ønske med hensyn til både skole og kurs er behandlet i avsnitt 3.1. Her skal vi ta utgangspunkt i de elevene som hadde fått innfridd første kursønske,

og undersøke om det finnes noen forskjell med hensyn til imøtekommelse av skoleønsker avhengig av om elevene hadde søkt plass på samme skole eller en ny skole.

Tabell 3.30 Innfridd skoleønske for elever i studiekompetansegivende løp og elever i yrkesfaglige løp som hadde fått innfridd første kursønske og som hadde søkt plass ved den samme skolen hvor de var elever foregående skoleår. Elever som hadde søkt allmennfaglig påbygning er holdt utenfor. Registerdata. Horizontal prosenttering.

Søkt kurs	Innfridd første skoleønske	Innfridd andre skoleønske	Innfridd lavere prioritert skoleønske	Totalt N=100%
Studiekompetansegivende	99,5	0,3	0,3	4891
Yrkesfaglig	96,2	3,0	0,8	2423
Alle	98,4	1,2	0,4	7314

Tabell 3.31 Innfridd skoleønske for elever i studiekompetansegivende løp og elever i yrkesfaglige løp som hadde fått innfridd første kursønske og som hadde søkt plass ved en annen skole enn den hvor de var elever foregående skoleår. Elever som hadde søkt allmennfaglig påbygning er holdt utenfor. Registerdata. Horizontal prosenttering

Søkt kurs	Innfridd første skoleønske	Innfridd andre skoleønske	Innfridd lavere prioritert skoleønske	Totalt N=100%
Studiekompetansegivende	76,7	17,4	5,8	258
Yrkesfaglig	88,8	7,7	3,6	535
Alle	84,9	10,8	4,3	793

Vi ser at det var lettere å få plass ved samme skole sammenlignet med å få plass ved en annen skole enn den en gikk på foregående skoleår. Innenfor studiekompetansegivende løp er dette i overensstemmelse med forskriften som gir disse elevene fortrinnsrett ved egen skole. Drøyt tre firedeler av elevene i studiekompetansegivende løp som ønsket å skifte skole, hadde lykket med dette. Vi ser imidlertid at noen få hadde fått tilbud om plass på en annen skole enn den de hadde gått på og som de også hadde som førsteønske for skoleåret 2004/2005. Dette gjelder totalt 26 individer. Vi kan ikke sikkert si om samtlige av disse 26 ungdommene at de røk ut i konkurranse med andre søkere til den samme skolen. Vi finner eksempler på at andre søkere som ble tatt inn ved skolen, hadde

lavere inntakskarakterpoengsum. Derfor er det vanskelig å utelukke at det kan ha vært andre årsaker, eventuelt at et ønske om å skifte skole har kommet opp i etterkant av den formelle søkningen for enkelte av de 26 individene. Likevel, vi finner enkelte eksempler på at en elev med lavest poengsum blant søkerne til den skolen eleven gikk foregående skoleår, ikke fikk plass ved samme skole. Forekomsten av dette fenomenet kan derfor stadfestes, men en nærmere kartlegging av omfanget kan ikke forfølges innenfor rammen av dette prosjektet. Vi må nøye oss med å konstatere at fenomenet forekommer. At dette gjelder et ganske lite antall individer, tilsier at belastningen for den enkelte kan være desto større.

3.2.15 Små forskjeller i imøtekommelse etter bostedsregion

Tabell 3.32 Andeler av elever i grunnkurs og VK1 og VK2 (samlet) som fikk innfridd både kurs- og skoleønske, andeler som fikk innfridd enten kurs eller skoleønske, og andeler som fikk innfridd andre ønsker, etter elevenes bostedsregion. Registerdata.

Klassetrinn og bostedsregion	Både kurs- og skoleønske	Enten kurs- eller skoleønske	Andre kombinasjoner	Antall N=100%
Grunnkurselever				
Asker og Bærum	74,1	13,8	12,1	2191
Follo	77,4	11,3	11,4	1714
Romerike	74,9	10,8	14,3	3361
Alle	75,2	11,8	13,0	7266
VK1 og VK2 elever				
Asker og Bærum	93,3	3,5	3,2	3023
Follo	91,6	4,9	3,6	2053
Romerike	89,9	5,7	4,4	4223
Alle	91,4	4,8	3,8	9299

Forskjellene mellom regionene med hensyn til imøtekommelse av ungdommenes førsteønsker, er små, men signifikante. Når vi avgrensner undersøkelsen til respondentene i surveyundersøkelsen, får vi omtrent de samme resultatene, med den samme variasjonen mellom elevenes bostedsregioner.

3.3 Størst betydning hadde karakterene

Spørsmålet som skal besvares i dette avsnittet, lyder:

Hvilke forhold har størst betydning for om elever har fått innfridd førsteønske (evt. andre ønske eller lavere)?

Å ha fått innfridd førsteønske både med hensyn til skole og kurs, lar vi være en avhengig variabel med utfall ja eller nei. Vi måler i hvilken grad de forskjellige variablene som vi har gjennomgått i foregående avsnitt, påvirker utfallet på den avhengige variabelen.

Først måler vi dette ved hjelp av en trinnvis modell hvor vi legger inn stadig flere uavhengige variabler.

Den første modellen omfatter enkelte individspesifikke og noen skolerelaterte forhold som kjønn, relativ alder (fødselshalvår), klassetrinn, bostedsregion og om eleven hadde søkt opptak på en studiekompetansegivende retning i motsetning til en yrkeskompetansegivende retning. Vi har i tillegg skilt ut grunnkurs musikk, dans og drama som førsteønske. Søkning på særskilt og på minoritetsspråklig grunnlag er også inkludert, foruten de ulike innvandrerkategoriene med majoritetsbakgrunn som referanse eller sammenligningsgrunnlag. I den andre modellen har vi utvidet med sosiale bakgrunnsvariabler som fars utdanningsnivå, mors arbeidsmarkeds tilknytning⁴, antall bøker i hjemmet, hvem eleven bodde sammen med og utdanningsplaner. Den tredje modellen omfatter alle disse i tillegg til en karaktervariabel, med en beregnet snittkarakter hvor intervallet 3,0 til 3,99 er referansekategori.⁵

Vi ser at introduksjon av karaktervariabelen i modell 3 «opphever» effektene av flere av de sosiale bakgrunnsvariablene fra modell 2, som fars utdanningsnivå, mors arbeidstilknytning (en svak positiv betydning av at mor er i arbeid er ikke lenger signifikant på 10 prosent nivå), antall bøker i hjemmet og langsiktige planer om universitetsutdanning. Dette betyr at forskjeller mellom elevene med hensyn til disse kjennetegnene formidles gjennom forskjeller i karakterer, slik at når vi tar hensyn til elevenes karakterer gir ikke lenger eksempelvis en far med høyere utdanning noen selvstendig positiv effekt på sannsynligheten for å ha fått innfridd de høyest prioriterte skole- og kursønsker. På denne måten fungerer karakterene som et særdeles effektivt seleksjonsgrunnlag ettersom karakterene er bærere av andre, sosiale bakgrunnsforhold.

4 Mors utdanningsnivå og fars arbeidsmarkedstilknytning ga ingen signifikante effekter. Om mor var i arbeid hadde en viss positiv effekt i modell 2, denne var signifikant på 10 prosent nivå.

5 En enhetlig skala for snittkarakterer er konstruert ved å dele grunnkurselevenes poengsum på 11 og VK1 og VK2-elevenes poengsum på 10. Disse er gruppert, slik at et snitt på 1,9 eller lavere har verdien -2, 2,0-2,99 har verdien -1, 3,0 til 3,99 har verdien 0, 4,0-4,99 har verdien 1 og 5,0 til 6 har verdien 2.

Tabell 3.33 Modeller som predikerer sannsynlighet for å ha fått innfridd både første kursønske og første skoleønske. Koeffisienter beregnet ved logistisk regresjon. Surveydata.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
Uavhengige variabler:	Ustandardisert koeffisient (B)	Standardfeil på estimatet	Ustandardisert koeffisient (B)	Standardfeil på estimatet	Ustandardisert koeffisient (B)	Standardfeil på estimatet
Kjønn (Jente=1)	0,33***	0,06	0,29***	0,06	0,21**	0,07
Fødselshalvår (Første=1)	0,15*	0,06	0,14*	0,06	0,09	0,07
Klassetrinn (GK=1)	-1,07***	0,07	-1,04***	0,07	-1,26***	0,08
Bostedsregion						
Ref.kategori: Asker og Bærum						
Follo	0,10	0,09	0,17	0,10	0,14	0,10
Romerike	-0,06	0,07	0,09	0,08	0,11	0,08
Søkt retning (stud.komp. givende=1)	0,85***	0,07	0,57***	0,08	0,44***	0,08
Søkt musikk, dans og drama	-2,51***	0,15	-2,45***	0,15	-2,69***	0,16
Søkt opptak på særvillekår	1,02**	0,33	1,15*	0,33	2,44***	0,44
Søkt opptak på minoritetsspråklig grunnlag	0,66	0,37	0,87	0,37	1,60***	0,40
Innvandrerbakgrunn (Ref.kat.: majoritetsbakgrunn)						
Vestlig innvandrerbakgrunn	0,21	0,29	0,18	0,29	0,42	0,32
Innvandrere, ikke-vestlig bakgrunn	-0,87***	0,15	-0,76***	0,15	-0,61***	0,17
Etterkommere, ikke-vestlig bakgrunn	-0,39*	0,17	-0,34	0,17	-0,18	0,19
Fars utdanningsnivå (Ref. kat.: ikke fullført videregående)						

Tabell 3.33 (forts.)

Uavhengige variabler:	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	Ustandard- isert koef- fisient (B)	Stan- dardfeil på esti- matet	Ustandar- disert ko- effisient (B)	Stan- dardfeil på esti- matet	Ustandar- disert ko- effisient (B)	Stan- dardfeil på esti- matet
Far fullført videregående			0,09	0,08	-0,04	0,09
Far har utdan- ning fra høysko- le/universitet			0,23**	0,09	0,10	0,09
Mor i arbeid (Ja=1)			0,14	0,08	0,09	0,09
Antall bøker i hjemmet (100/ mindre=1)			-0,09	0,07	0,02	0,08
Bor sammen med (begge for- eldre=1)			0,28***	0,07	0,16*	0,07
Utdannings- planer (uni- versitet/- høyskole=1)			0,37***	0,08	0,03	0,08
Karakterer (ref.gruppe= 3,0-3,99)					0,73***	0,04
Konstant	1,84***	0,09	1,29***	0,13	1,75***	0,15
Pseudoforklart varians	12%		13%		17%	
Antall observa- sjoner	8821		8821		8821	

*** p<0,001, ** p<0,01, * p<0,05

Vi ser likevel at innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn kom dårligere ut enn majoritetskategorien under ellers like forhold, og vel og merke også når vi har kontrollert for karakterer. Koeffisientene reduseres litt etter hvert som vi kontrollerer for stadig flere forhold, men vi kan med mindre enn en promilles sjanse for å ta feil, hevde at innvandrere med ikke vestlig bakgrunn kom dårligere ut enn elevene med majoritetsbakgrunn – alt annet likt. Det å være etterkommer med ikke-vestlig bakgrunn hadde en noe svakere, men signifikant negativ effekt på sannsynligheten for å ha fått innfridd høyest prioriterte ønsker i modell 1, men denne

er ikke lenger signifikant når vi kontrollerer for sosiale bakgrunnsforhold som fars utdanningsnivå, og heller ikke når vi innfører karaktervariabelen.

Det var betydelig lettere å få innfridd førsteønsker blant de som søkte opptak på særskilt eller på minoritetsspråklig grunnlag. Dette er i tråd med regelverket, og viser at søkere med diagnoser eller behov for språklig tilrettelegging kommer bedre ut enn søkere som konkurrerer på i det ordinære inntaket. At begge typer søkere kom godt ut, viser seg til fulle i modell 3 når karaktervariabelen inkluderes.

For å besvare spørsmålet om hvilke forhold som har størst betydning for om elevene har fått innfridd sine førsteønsker, kan vi først og fremst fremholde karakterene. Dette er neppe overraskende, men vi kan slå fast at inntaksordningen fungerer etter hensikten. I tillegg ser vi en sterk betydning av hva slags kurs ungdommene har søkt. Sammenlignet med de elevene som søkte VK1 og VK2, ble grunnkurssøkere sjeldnere imøtekommet på høyest prioriterte ønsker. Dette har vi også understreket på grunnlag av de enklere analysene i foregående avsnitt. Større vanskeligheter for grunnkurssøkere enn for søkerne til høyere klassetrinn bekreftes når vi også kontrollerer for karakterer i modell 3, det betyr at søkere til VK1 og VK2 lettere får oppnådd sine førsteønsker med de karakterene de har enn hva som er tilfelle for grunnkurssøkerne. Å ha søkt en studiekompetansegivende retning, med unntak av grunnkurs musikk, dans og drama, økte sjansen for innfridd førsteønske, mens søkning til musikk, dans og drama virket sterkt negativt inn på sannsynligheten for å få innfridd førsteønsket. Også andre modeller med studieretninger som uavhengige variabler er testet, og viser at hvilken studieretning en har søkt, har meget stor betydning for hvor lett en fikk innfridd førsteønsket. Resultatene er i tråd med opplysningene som fremgår av tabell 3.22. Vi ser også at jenter hadde større sannsynlighet for å få innfridd førsteønsket enn gutter, men effekten er litt redusert når vi kontrollerer for karakterer, noe som kan forklares ved at jenter gjennomgående hadde bedre karakterer enn gutter.⁶ Det er først i konkurranse om plass i noenlunde kjønnsnøytrale studieretninger at jenters karakterfortrinn aktualiseres. Struktur og dimensjonering av yrkesfaglige studieretninger kan også spille inn.

På grunnkursnivå finner vi ikke statistisk pålitelige forskjeller mellom de tre regionene når det gjelder sannsynlighet for å ha fått innfridd førsteønske.

Før introduksjonen av karaktervariabelen, har utdanningsmotivasjon stor betydning for sannsynligheten for å ha fått innfridd førsteønsket, som det fremgår av modell 2. Betydningen av utdanningsmotivasjon, nærmere bestemt planer om å ta utdanning på høyskole eller universitet, forsvinner når vi kontrolle-

⁶ Det viser seg at jenter som deltok i surveyen samlet hadde en snittkarakter som lå mer enn to tiendedeler over guttenes samlede snitt, hhv 4,05 og 3,82.

rer for karakterene, dette tilsier at forskjeller i utdanningsmotivasjon, på samme måte som forskjeller i sosial bakgrunn, synes i stor grad å være reflektert gjennom karakterforskjellene. At sosiale bakgrunnsforhold ikke lenger har selvstendig effekt når vi kontrollerer for karakterer, betyr ikke at disse bakgrunnsforholdene ikke spiller inn. Det betyr at betydningen av sosiale bakgrunnsforhold formidles gjennom karakterene, som på sin side fremstår som en effektiv sorteringsmekanisme ikke bare med hensyn til forskjeller i prestasjoner, men også med hensyn til sosiale forskjeller. Vi skal konsentrere oss om innfrielse av førsteønsker bare blant de ungdommene som var blitt elever i grunnskurs og fokusere på hver region for seg.

Tabell 3.34 Resultat av logistisk regresjon. Avhengig variabel: Innfridd førsteønske både med hensyn til skole og kurs blant elever i grunnskurs med bostedstilhørighet i regionen Asker og Bærum. Surveydata.

Uavhengige variabler:	Ustandardisert koeffisient (B)	Standardfeil på estimatet
Kjønn (Jente=1)	0,32*	0,14
Fødselshalvår (Første=1)	0,12	0,13
Søkt opptak på særvilkår	2,79***	0,63
Søkt opptak på minoritetsspråklig grunnlag	1,74**	0,62
Innvandrerbakgrunn (ref. = majoritet)		
Vestlig innvandrerbakgrunn	0,47	0,48
Innvandrere, ikke-vestlig bakgrunn	-0,35	0,34
Etterkommere, ikke-vestlig bakgrunn	0,10	0,41
Søkt retning (stud.komp.givende=1)	0,45**	0,16
Søkt musikk, dans og drama	-1,21***	0,25
Far med høyere utdanning	0,21	0,14
Mor i arbeid (Ja=1)	0,43*	0,18
Antall bøker i hjemmet (20/mindre=1)	0,38	0,35
Bor sammen med (begge foreldre=1)	0,24	0,15
Utdanningsplaner (universitet/høyskole=1)	-0,05	0,17
Karakterer (ref.gruppe= 3,0–3,99)	0,50***	0,08
Konstant	-1,94***	0,34
Pseudoforklart varians	10%	
Antall observasjoner	1460	

*** p<0,001, ** p<0,01, * p<0,05

Tabell 3.35 Resultat av logistisk regresjon. Avhengig variabel: Innfridd førsteønske både med hensyn til skole og kurs blant elever i grunnkurs med bostedstilhørighet i regionen Follo. Surveydata.

Uavhengige variabler:	Ustandardisert koeffisient (B)	Standardfeil på estimatet
Kjønn (Jente=1)	0,06	0,22
Fødselshalvår (Første=1)	0,12	0,22
Søkt opptak på minoritetsspråklig grunnlag	1,46	1,10
Innvandrerbakgrunn (ref. = majoritet)		
Vestlig innvandrerbakgrunn	0,89	0,93
Innvandrere, ikke-vestlig bakgrunn	-0,11	0,68
Etterkommere, ikke-vestlig bakgrunn	0,02	0,58
Søkt retning (stud.komp.givende=1)	0,16	0,30
Søkt musikk, dans og drama	-3,31***	0,37
Far med høyere utdanning	0,21	0,24
Mor i arbeid (Ja=1)	0,39	0,27
Antall bøker i hjemmet (20/mindre=1)	-0,08	0,44
Bor sammen med (begge foreldre=1)	0,43	0,23
Utdanningsplaner (universitet/høyskole=1)	-0,49	0,28
Karakterer (ref.gruppe= 3,0–3,99)	1,14***	0,17
Konstant	0,69*	0,34
Pseudoforklart varians	23%	
Antall observasjoner	728	

*** p<0,001, ** p<0,01, * p<0,05

Tabell 3.36 Resultat av logistisk regresjon. Avhengig variabel: Innfridd førsteønske både med hensyn til skole og kurs blant elever i grunnkurs med bostedstilhørighet i regionen Romerike. Surveydata.

Uavhengige variabler:	Ustandardisert koeffisient (B)	Standardfeil på estimatet
Kjønn (Jente=1)	0,07	0,12
Fødselshalvår (Første=1)	-0,08	0,12
Søkt opptak på særtilkåring	1,54*	0,64
Søkt opptak på minoritetsspråklig grunnlag	1,30	0,83
Innvandrerbakgrunn (ref. = majoritet)		
Vestlig innvandrerbakgrunn	0,47	0,66
Innvandrere, ikke-vestlig bakgrunn	-0,82**	0,31
Etterkommere, ikke-vestlig bakgrunn	-0,33	0,32
Søkt retning (stud.komp.givende=1)	-0,41*	0,16
Søkt musikk, dans og drama	-3,05***	0,28
Far med høyere utdanning	-0,15	0,15
Mor i arbeid (Ja=1)	0,00	0,15
Antall bøker i hjemmet (20/mindre=1)	-0,19	0,18
Bor sammen med (begge foreldre=1)	0,11	0,12
Utdanningsplaner (universitet/høyskole=1)	-0,34*	0,15
Karakterer (ref.gruppe= 3,0–3,99)	0,91***	0,09
Konstant	1,47***	0,18
Pseudoforklart varians	14%	
Antall observasjoner	1988	

*** p<0,001, ** p<0,01, * p<0,05

Med få antall observasjoner finner vi ikke like mange statistisk pålitelige forskjeller som når hele materialet lå til grunn, men vi kan fremheve en positiv betydning av å være jente i Asker og Bærum, samt en negativ betydning av å være innvandrer med ikke-vestlig bakgrunn i Romerike med tanke på sjansene for å få oppfylt førsteønsker. For alle regioner trer det fram en meget klar betydning av karakterer og studieretningsvalg.

Vi tar for oss det samme spørsmålet for VK1 og VK2 elever samlet i alle de tre regionene og bruker to like modeller, med unntak av at karakterer er inkludert i modell 2. Søking på særtilkåring og på minoritetsspråklig grunnlag er ikke lenger inkludert. Å ha søkt musikk, dans og drama har heller ingen betydning på dette nivået, men vi opprettholder et skille mellom studiekompetansegivende og yrkesfaglige studieretninger.

Forskjeller mellom de tre regionene kommer til syne på VK1 og VK2 nivået, ved at elevene som var bosatt i Follo og Romerike hadde større vanskeligheter enn elevene i Asker og Bærum med hensyn til å komme inn på det de helst ønsket. Ved separate analyser kommer det frem at i Asker og Bærum finner vi ingen signifikant forskjell mellom studiekompetansegivende og yrkesfaglige retninger, slik som i de to andre regionene. Både i Follo og i Romerike var det betydelig lettere å få innfridd førsteønske om et studiekompetansegivende kurs sammenlignet med et yrkesfaglig kurs. Det synes som om yrkesfaglige tilbud er relativt bedre dimensjonert i Asker og Bærum sammenlignet med de to andre regionene. Videre ser vi av tabell 3.31 at det ikke var lettere å få innfridd førsteønske på VK1 enn på VK2. Langt tydeligere enn på grunnkursnivået, trer det frem en sterk positiv effekt av å ha søkt et studiekompetansegivende kurs fremfor et yrkesfaglig kurs. Fortrinnsretten for elever i studiekompetansegivende løp til å fortsette ved egen skole, kan være en viktig bidragsyter til dette.

Også på disse to nivåene trer betydningen av karakterer tydelig frem, og vi ser også her at fars utdanningsnivå fremstår som mindre avgjørende når vi har kontrollert for karakterene, dog ser vi fortsatt en positiv effekt av at far hadde universitetsutdanning. Vi ser dessuten en positiv betydning av å ha planer om høyere utdanning selv når vi har kontrollert for karakterer.

Tabell 3.37 Resultat av logistisk regresjon. Avhengig variabel: Innfridd førsteønske både med hensyn til skole og kurs blant elever i VK1 og VK2 i samtlige regioner. Surveydata.

Uavhengige variabler:	Modell 1		Modell 2	
	Ustandardisert koeffisient (B)	Standardfeil på estimatet	Ustandardisert koeffisient (B)	Standardfeil på estimatet
Kjønn (Jente=1)	0,26*	0,12	0,29*	0,13
Klassetrinn (VK1=1)	-0,03	0,14	-0,22	0,16
Fødselshalvår (Første=1)	0,29*	0,12	0,25*	0,12
Bostedsregion				
Ref.kategori: Asker og Bærum				
Follo	-0,51**	0,18	-0,60**	0,19
Romerike	-0,45**	0,16	-0,51**	0,17
Innvandrerbakgrunn (ref. = majoritet)				
Vestlig innvandrerbakgrunn	-0,53	0,54	-0,06	0,75
Innvandrere, ikke-vestlig bakgrunn	-0,56*	0,25	-0,29	0,27
Etterkommere, ikke-vestlig bakgrunn	-0,055	0,34	0,07	0,36
Søkt retning (stud.komp.givende=1)	1,06***	0,14	1,23***	0,16
Fars utdanningsnivå (ref.: under videregående)				
Far har utdanning på videregående nivå	0,34*	0,14	0,24	0,15
Far har høyere utdanning	0,44**	0,16	0,33*	0,17
Mor i arbeid (Ja=1)	-0,22	0,15	-0,23	0,16
Antall bøker i hjemmet (20/ mindre=1)	-0,52**	0,18	-0,36	0,19
Bor sammen med (begge foreldre=1)	0,18	0,12	0,07	0,13
Utdannings-planer (universitet/høyskole=1)	0,85***	0,13	0,51***	0,15
Karakterer (ref.gruppe= 3,0-3,99)			0,94***	0,07
Konstant	1,48***	0,26	1,94***	0,29
Pseudoforklart varians	13%		20%	
Antall observasjoner	4579		4579	

*** p<0,001, ** p<0,01, * p<0,05

4 Trivsel

4.1 Variasjon i tilfredshet

Spørsmålet som skal besvares i dette avsnittet er følgende:

Er det noen variasjon i graden av tilfredshet med det tilbudet elevene er på i uke 38 i forhold til kjønn, fødselsmåned, innvandrersstatus, foreldres utdanning, foreldres jobbsituasjon, kulturell kapital, familiesituasjon, utdanningsambisjoner, karakterer, behov for spesialundervisning, søkt tilbud, bosted, reisevei og/eller innfrielse av førsteønsket?

Vi vil angripe den siste problemstillingen først – er det noen variasjon i graden av tilfredshet med det tilbudet elevene er på i forhold til innfrielse av førsteønske? Elevene ble stilt direkte spørsmål om sammenhenger mellom innfridd førsteønske (både innfrielse av kursønske og skoleønske) og hvor fornøyde de var, med fire gjensidig utelukkende svaralternativer for hvert spørsmål, slik en kan se gjengitt i tabell 4.1 og 4.2.

Tabell 4.1 Svarfordelinger blant grunnkurselever og blant VK1 og VK2-elever på spørsmålet: Er det kurset du går på nå, det du ønsket da du søkte videregående? Surveydata. Vertikal prosentuering.

Gjensidig utelukkende svaralternativer	Grunnkurs-elever	VK1- og VK2-elever
Ja, jeg går på det kurset jeg ønsket, og jeg er fornøyd med det	83,2	84,5
Ja, jeg går på det kurset jeg ønsket, men ville ha foretrukket et annet kurs nå	6,4	7,8
Nei, jeg kom ikke inn på det kurset jeg ønsket, men jeg trives med det kurset jeg har nå	7,5	5,2
Nei, jeg kom ikke inn på det kurset jeg ønsket, og jeg ville fortsatt ha foretrukket et annet kurs	2,1	1,7
Ikke besvart spørsmålet	0,8	0,9
Totalt N=100 %	4261	4596

Tabell 4.2 Innfrielse av skoleønske og tilfredshet blant grunnkurselever og blant VK1 og VK2-elever. Surveydata. Vertikal prosenttuering.

Gjensidig utelukkende svaralternativer	Grunnkurs- elever	VK1- og VK2-elever
Ja, jeg går på den skolen jeg ønsket, og jeg er fornøyd med det	80,6	84,5
Ja, jeg går på den skolen jeg ønsket, men ville ha foretrukket en annen skole nå	5,5	6,3
Nei, jeg kom ikke inn på den skolen jeg ønsket, men jeg trives på skolen jeg går på nå	10,3	6,8
Nei, jeg kom ikke inn på den skolen jeg ønsket, og jeg ville fortsatt ha foretrukket en annen skole	2,7	1,5
Ikke besvart spørsmålet	0,8	0,9
Totalt N=100%	4261	4596

Nesten 10 prosentpoeng flere blant grunnkurselevne oppgir at de kom inn på det kurset eller den skolen de ønsket, sammenlignet med hva registerdata forteller om de samme individene.⁷ Dette kan tyde på at ungdommene har en tendens til å utvikle en form for eiendomsforhold til de alternativene de er blitt tilbudt. En annen forklaring kan være at mange av ungdommene ikke skiller så skarpt mellom høyeste og nest høyeste prioriterte ønsker, eventuelt at de ikke lenger husker sin egen prioriteringsliste fra søknadstidspunktet.

Vi kan på grunnlag av de to øverste radene i tabell 4.1 og 4.2 fremheve at et stort flertall, om lag 9 av 10 mener å ha fått det tilbudet de ønsket, enten de senere var fornøyd eller ikke. Tilfredsheten er også overveldende. De som var fornøyd er svært mange flere enn de som ikke var fornøyd, etter å ha fått det tilbudet de ønsket seg. Samtidig ser vi også en bemerkelsesverdig tendens til tilfredshet også blant de elevene som ikke hadde fått tilbud i samsvar med sine ønsker. Det er likevel tydelig at misnøye er relativt mer utbredt blant (de riktignok få) som ikke ble imøtekommet på ønske om skole eller kurs, enn det er blant de som fikk ønskene oppfylt.⁸ Misnøye er langt mer utbredt blant de som fikk an-

7 Der hvor vi finner diskrepans, gir selvrapporingen om taktisk søkning ikke noen forklaring. Blant de som ifølge våre opplysninger ikke har fått innfridd førsteønsket, men som har krysset av for at de er i gang med det de ønsket, oppgir en firedel at de selv har søkt taktisk. En like stor andel av alle grunnkurselevne i surveymaterialet har svart bekræftende på spørsmålet om de selv har søkt taktisk. Denne andelen er stor, og vi har som allerede nevnt, grunn til å tro at spørsmålene om taktisk søkning i alt vesentlig ble misforstått.

8 Dette blir klart dersom man sammenholder andelen som markerte det andre svaralternativet med andelen som markerte de to første svaralternativene (omfanget av misfornøyde av alle som kom inn på det de ville) på den ene siden og andelen i fjerde tekstlinje med andelen i tredje og fjerde tekstlinje (andelen misfornøyde av alle som ikke fikk ønskene oppfylt). Misnøye er mest utbredt blant de som ikke fikk ønskene oppfylt.

dre tilbud enn de hadde ønsket seg enn blant de som fikk tilbud i samsvar med ønskene sine. Dette er reflektert i tabell 4.1 og 4.2.

Når vi etter hvert vil undersøke hvilke forhold som har størst betydning for elevenes tilfredshet med det tilbudet de er på, ønsker vi å undersøke betydningen av innfridd førsteønske samtidig som vi kontrollerer for en rekke andre variabler. Det er da rimelig å ta utgangspunkt i et mål på tilfredshet som ikke er så tett knyttet til innfridd førsteønske som tilfellet er med de besvarelsene som er gjengitt i tabell 4.1 og 4.2 ovenfor. Når vi stiller spørsmålet om betydningen av innfridd førsteønske, vil det være misvisende om vi så å si skulle ta utgangspunkt i svaret. Derfor vil vi benytte et annet mål på tilfredshet og konsentrerer oss om respondentenes uttrykk for trivsel.

4.1.1 En note om trivsel-variabelen

Et problem er at spørsmålet om trivsel på skolen og trivsel i klassen ikke fungerer slik det skulle de to første dagene i løpet av den uken elevene skulle besvare spørsmålene i surveyen. Noen av de første respondentene besvarte spørsmålene på nytt senere da den korrekte versjonen var etablert, fra og med tredje dag, men vi står igjen med 2505 besvarelser som må tillempes slik at de best mulig stemmer overens med resten av besvarelsene. Problemet består i at i stedet for to variabler (trivsel på skolen og trivsel i klassen) med fem verdier (meget godt, godt, nokså godt, dårlig og meget dårlig), ble spørsmålet feilaktig konstruert i det elektroniske spørreskjemaet slik at vi har fem variabler, hver med to verdier, det vil si at med utgangspunkt i en betegnelse som f.eks «svært dårlig» kunne elevene krysse av for skole eller klasse. Vi tror likevel at elevene har forsøkt å formidle hvordan de trives, og for å kunne nyttiggjøre oss opplysningene, har vi laget en serie omkodinger. De som knyttet betegnelsen meget godt eller godt til enten skole, klasse eller begge deler (uten at de samtidig hadde benyttet en mer kritisk betegnelse), er gitt høyeste verdi på en ny variabel for trivsel. Disse utgjør 55 prosent av de 2505 første respondentene. Fra de respondentene som besvarte den korrekte versjonen av spørsmålet, har vi lagt sammen verdien for trivsel i klassen med verdien for trivsel på skolen og delt på 2. Her kan vi avgrense 56,7 prosent av respondentene ved at de hadde svart «meget godt» på begge spørsmål eller «meget godt» på det ene og «godt» på det andre spørsmålet. Hvis vi lar de respondentene som ikke har besvart disse spørsmålene inngå i prosentuteringsgrunnlaget, snakker vi også her om 55 prosent av respondentene. Vi har så konstruert en samlevariabel hvor de uttrykkene for trivsel som er beskrevet ovenfor har fått verdien 1 (som altså omfatter om lag 55 prosent i hver av de to respondentgruppene), mens de øvrige respondentene har fått verdien 0. Der-

med har vi også en avhengig variabel som vi kan bruke for å undersøke hva som bidrar til at elever trives godt på skolen og i klassen.

Vi ønsker også et mål på det å trives dårlig, og lar denne kategorien omfatte alle med en samlet skår på nivå med «nokså godt» eller lavere i den korrekte versjonen av spørsmålene (om lag 11 prosent) og alle som kan identifiseres med lignende svar i den første versjonen (om lag 15 prosent). Vi oppfatter dette som respondenter som trives dårlig. Et midtsjikt mellom disse to ytterområdene, oppfatter vi som respondenter som trives godt. Dermed har vi følgende samlede fordeling når de som ikke har besvart holdes utenfor: 55 prosent trives svært godt, 33 prosent trives godt og 12 prosent trives dårlig. Dette er en rimelig pålitelig fordeling sammenholdt med resultatene i andre undersøkelser (jf Markussen & Sandberg 2004; Grøgaard, Hatlevik & Markussen 2004).

4.1.2 Svært små forskjeller mellom gutter og jenter

Tabell 4.3 Uttrykk for trivsel blant gutter og jenter i surveyundersøkelsen. Horisontal prosenttuering. N=8790.

Kjønn	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Gutter	55,2	31,9	12,9	4241
Jenter	56,0	33,2	10,8	4549

Forskjellene som fremkommer i tabell 4.3 er ganske små, men statistisk pålitelige.

4.1.3 Ingen forskjeller etter fødselsmåned

Tabell 4.4 Uttrykk for trivsel etter relativ alder (født i første eller andre halvår av kalenderåret) blant respondentene i surveyundersøkelsen. Horisontal prosenttuering. N=8790.

Fødselshalvår	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Første	54,8	33,4	11,8	4434
Andre	56,5	31,7	11,8	4356

Ingen statistisk pålitelige forskjeller kan påvises mellom de som er født i første versus de som er født i andre halvår med hensyn til trivsel på skolen og i klassen.

4.1.4 Flere ikke-vestlige innvandrere trivdes dårlig

Tabell 4.5 Uttrykk for trivsel etter innvandringskategori blant respondentene i surveyundersøkelsen. Horisontal prosenttuering. N=8790.

Innvandringskategori	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Majoritetsbakgrunn	56,2	32,6	11,2	8086
Vestlig bakgrunn	52,6	36,2	11,2	116
Innvandrere, ikke-vestlig bakgrunn	44,4	32,2	23,4	329
Etterkommere, ikke-vestlig bakgrunn	54,1	30,1	15,8	259

Vi ser at innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn oftere ga uttrykk for at de trivdes dårlig på skolen og i klassen enn elevene i de andre kategoriene gjorde. Denne forskjellen er statistisk pålitelig. Dette er et funn som det hadde vært interessant å analysere nærmere, men det lar seg ikke gjøre innenfor rammen av denne rapporteringen.

4.1.5 Flere trivdes blant dem med høyt utdannede foreldre

Tabell 4.6 Uttrykk for trivsel etter fars utdanningsnivå blant respondentene i surveyundersøkelsen. Horisontal prosenttuering. N=8790.

Fars utdanningsnivå	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Under videregående	51,6	33,1	15,3	2131
Videregående	56,0	33,3	10,7	2751
Høyere utdanning	57,5	31,8	10,7	3908

Tabell 4.7 Uttrykk for trivsel etter mors utdanningsnivå blant respondentene i surveyundersøkelsen. Horisontal prosenttuering. N=8790.

Mors utdanningsnivå	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Under videregående	51,4	34,4	14,3	1947
Videregående	56,9	32,1	11,0	2798
Høyere utdanning	56,8	32,0	11,2	4045

Vi finner statistisk pålitelige forskjeller etter fars utdanningsnivå og etter mors utdanningsnivå når det gjelder trivsel i klassen og på skolen. Desto høyere utdanningsnivå forelderen hadde, desto oftere ga elevene uttrykk for at de trivdes.

Dette kan handle om at eleven er kjent med skolens verdier hjemmefra, at eleven mestrer kodene og gjør det godt innenfor skolens premieringssystem.

4.1.6 Trivsel mest utbredt blant dem med foreldre i arbeid

Tabell 4.8 Uttrykk for trivsel etter hvorvidt mor var i arbeid blant respondentene i surveyundersøkelsen. Horisontal prosentuering. N=8790.

Mor i arbeid?	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Nei	52,3	33,0	14,7	1433
Ja	56,3	32,5	11,2	7357

Tabell 4.9 Uttrykk for trivsel etter hvorvidt far var i arbeid blant respondentene i surveyundersøkelsen. Horisontal prosentuering. N=8790.

Far i arbeid?	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Nei	49,9	31,3	18,8	1050
Ja	56,4	32,7	10,9	7740

Forskjellene etter hvorvidt hver av foreldrene var i arbeid eller ikke, er også signifikant. Vi ser en særlig høy andel som trivdes dårlig i klassen og på skolen blant dem med far utenfor arbeid – om lag en av fem. Dette kan handle om sosial stigmatisering på grunn av situasjonen, kan hende også forsterket av dårligere økonomi enn blant skolevenner og jevnaldrende.

4.1.7 Dårlig trivsel blant dem med få bøker hjemme

Så mye som 30 prosent av elevene som rapporterte at de ikke hadde noen bøker hjemme, ga også uttrykk for at de trives dårlig i klassen og på skolen, og denne andelen er også relativt høy blant dem med svært få bøker hjemme. Vi ser imidlertid også at relativt mange blant dem med mer enn 1000 bøker hjemme, ga uttrykk for at de trivdes dårlig på skolen og i klassen. Forskjellene er statistisk pålitelige.

Tabell 4.10 Uttrykk for trivsel etter hvor mange bøker respondentene i surveyundersøkelsen rapporterte at de hadde hjemme. Horisontal prosenttuering. N=8750.

Antall bøker i hjemmet	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Ingen	41,0	28,7	30,3	122
20 eller færre	49,5	36,1	14,4	465
21-50	55,7	32,2	12,1	804
51-100	55,6	33,6	10,8	1219
101-200	56,3	34,3	9,5	1553
201-500	57,0	32,5	10,6	2021
501-1000	56,8	32,2	11,1	1501
Mer enn 1000	55,6	28,7	15,7	1065

4.1.8 Elever som bodde sammen med både mor og far, trivdes oftere enn andre

Tabell 4.11 Uttrykk for trivsel etter hvem respondentene i surveyundersøkelsen bodde sammen med. Horisontal prosenttuering. N=8752.

Bor sammen med	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Mor og far	57,1	36,8	10,6	5623
Minst en forelder eller slektninger	54,6	32,3	12,8	2816
På institusjon	39,6	32,6	24,3	313

De elevene som bodde sammen med både mor og far ga oftere uttrykk for at de trivdes godt i klassen og på skolen sammenlignet med elever i andre bokonstellasjoner. Mange av de som bodde på institusjon eller ungdomshjem rapporterte at de trivdes dårlig i klassen og på skolen. Også forskjellene her er statistisk pålitelige.

4.1.9 Flere trivdes blant dem med planer om høyere utdanning

Tabell 4.12 Uttrykk for trivsel etter hvilke langsiktige utdanningsplaner respondentene i surveyundersøkelsen fortalte at de hadde. Horisontal prosentuering. N=8698.

Høyeste utdanningsmål	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Videregående skole	51,2	32,9	15,9	1693
Fag-/svennebrev	56,2	34,2	9,6	1047
2-4 års høyere utdanning	56,4	32,8	10,7	3360
Master-/doktorgrad	57,5	31,6	10,9	2598

Størst andel som rapporterte om at de trivdes meget godt, finner vi blant dem med de mest ambisiøse eller tidkrevende utdanningsplanene. Blant dem som ikke rapporterte om planer utover videregående skole er bildet motsatt. Relativt høy andel trivdes svært godt og få trivdes dårlig blant de som hadde fag- eller svennebrev som høyeste utdanningsmål. Forskjellene er statistisk pålitelige.

4.1.10 Trivsel er proporsjonal med karaktersnitt

Tabell 4.13 Uttrykk for trivsel etter gjennomsnittskarakterer fra foregående skoleår. Bare de respondentene i surveyundersøkelsen som vi også har karakteropplysninger om, er inkludert. Horisontal prosentuering. N=8514.

Karaktersnitt-intervall	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Under 2,0	51,9	29,6	18,5	54
2,0-2,99	47,7	35,9	16,4	775
3,0-3,99	53,6	32,8	13,6	2981
4,0-4,99	58,8	31,5	9,8	3741
5,0-6,0	59,5	31,4	9,1	963

Nær en av fem i det laveste prestasjonssjiktet rapporterte om det vi oppfatter som dårlig trivsel. Jo høyere karaktersnitt, jo større andel ga uttrykk for at de trivdes meget godt i klassen og på skolen. Forskjellene er statistisk pålitelige. Det er neppe egnet til å forbause at elever med solide prestasjoner og som mestrer de faglige utfordringene, også gir uttrykk for at de trives i klassen og på skolen.

4.1.11 Færre trivdes blant dem som hadde søkt opptak på særskilt eller minoritetsspråklig grunnlag

Svarprosenten er svært lav fra de elevene som søkte på særskilt grunnlag, eller på minoritetsspråklig grunnlag. Årsaken til særskiltsøknad har vi opplysninger om fra registerdata, og innfrielse av ønsker, som var tema i forrige kapittel, kunne vi også besvare på grunnlag av registeropplysninger. Meddelelser om trivsel finnes bare i surveymaterialet, og vi kan kun rapportere om trivsel blant de særskiltsøkerne som besvarte surveyen. Vi vet ikke hva de øvrige mener.

Tabell 4.14 Uttrykk for trivsel blant elever som søkte på ulike grunnlag. Bare respondenter i surveyundersøkelsen er inkludert. Horisontal prosentuering. N=8698.

Registeropplysninger om søkergrunnlag	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Ordinære søkere	55,8	32,6	11,6	8632
Søkere på særskilt grunnlag	51,1	31,1	17,8	90
Søkere på minoritetsspråklig grunnlag	39,4	33,8	26,5	68

Som nevnt er respondentene få i de to kategoriene elever med søknad på særskilt eller minoritetsspråklig grunnlag, men forskjellene er likevel statistisk pålitelige. Derfor er det interessant at våre resultater stemmer overens med resultater i en undersøkelse av trivsel hvor det har vært mulig å få frem en langt bedre responsrate for elever på særvilkår (Grøgaard, Hatlevik & Markussen 2004). Når elever som var søkere på minoritetsspråklig grunnlag relativt ofte ga uttrykk for at de trives dårlig på skolen og i klassen, er dette forenlig med den forskjellen i trivsel som er dokumentert ovenfor mellom elever med majoritetsbakgrunn og elever som var innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn (tabell 4.5).

4.1.12 Variasjoner i trivsel mellom studieretninger

På grunnlag av registeropplysninger om hvilke kurs elevene er tatt inn til, har vi laget kategorier av studieretninger, og tabell 4.14 viser svarfordelinger på spørsmål om trivsel blant elever i studieretninger hvor antallet respondenter er minst 50. Dette betyr at respondenter i trearbeidsfag, kjemi- og prosessfag og i særskilt tilrettelagte kurs er holdt utenfor.

Tabell 4.15 Uttrykk for trivsel etter hvilken studieretning elevene var tatt inn i. Alle klassetrinn. Bare elever i surveyundersøkelsen som var i studieretninger med minst 50 respondenter er inkludert. Horisontal prosenttuing. N=8752.

Studieretning	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Allmenne, økonomiske og adm. fag	54,9	33,4	11,7	4249
Medier og kommunikasjon	56,6	32,1	12,2	452
Idrettsfag	67,1	26,2	6,7	401
Musikk, dans og drama	69,6	23,2	7,2	263
Helse- og sosialfag	55,3	33,7	11,0	694
Elektrofag	56,7	32,0	11,3	485
Mekaniske fag	52,2	35,9	12,0	276
Hotell- og næringsmiddelfag	53,0	33,1	13,9	287
Naturbruk	65,0	22,3	12,6	103
Tekniske byggfag	47,7	33,0	19,3	88
Byggfag	59,5	27,0	13,5	259
Salg og service	46,4	37,3	16,3	375
Formgivningsfag	53,7	33,7	12,7	820

Usedvanlig høye andeler som rapporterte at de trives meget godt, finner vi i studieretningene idrettsfag, musikk, dans og drama samt naturbruk. Også i byggfag var det relativt mange som ga uttrykk for at de trivdes meget godt. Elevene i salg og service var samlet sett ikke like begeistret, og relativt mange i tekniske byggfag rapporterte at de trivdes dårlig i klassen og på skolen. For mange av studieretningene som her er fremhevet, gjelder det at vi har forholdsvis få respondenter fordi det er få elever. Dette kan bety at trivsel dominerer blant elever som er tatt inn i spesielle studieretninger hvor de får lære om noe som særlig interesserer dem, enten det er idrett, musikk, dans, drama eller naturbruk. At vi har relativt få respondenter i enkelte studieretninger som for eksempel tekniske byggfag, tilsier også at hver ungdoms beretning om egen trivsel teller relativt mye.

Vi har ikke skilt mellom klassetrinnene i undersøkelsen av hvordan uttrykkene for trivsel fordeler seg innenfor hver enkelt studieretning. Det kan imidlertid nevnes at grunnkurselevne oftere enn elever i VK1 og VK2 ga uttrykk for at de trives meget godt, andelene var henholdsvis 57,8 og 53,6 prosent. Likeledes faller 10,7 prosent av grunnkurselevne og 12,8 prosent av elevene i VK1 og VK2 i kategorien vi oppfatter trives dårlig.

4.1.13 Ingen forskjell i trivsel mellom regionene

Tabell 4.16 Uttrykk for trivsel etter skoleregion blant respondentene som besvarte surveyen. Horisontal prosentnering. N=8754

Skoleregion	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Asker og Bærum	56,0	32,2	11,8	2905
Follo	53,4	34,5	12,1	1814
Romerike	56,4	32,0	11,6	4071

Ingen forskjeller etter elevenes skoleregion kan påvises. Det er heller ikke forskjeller i trivsel når vi tar utgangspunkt i elevenes bostedsregion, men disse er nesten helt sammenfallende.

4.1.14 De med lang reisevei trivdes dårligst

Vi vil måle forskjeller i trivsel etter hvor lang reisevei elevene hadde, målt både i tid og i antall kilometer.

Tabell 4.17 Uttrykk for trivsel blant søkere etter reisevei målt i minutter. Bare respondenter i surveyundersøkelsen er inkludert. Horisontal prosentnering. N=8714.

Reisevei målt i tid	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Inntil 30 minutter	57,1	32,6	10,3	5329
31-60 minutter	55,3	32,9	11,8	2644
Minst 61 minutter	47,9	32,8	19,3	741

Tabell 4.18 Uttrykk for trivsel blant søkere etter reisevei målt i kilometer. Bare respondenter i surveyundersøkelsen er inkludert. Horisontal prosentnering. N=7816.

Reisevei målt i avstand	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Inntil 6 km	56,8	33,0	10,2	4135
7-15 km	55,3	33,5	11,3	2173
16 km eller mer	56,4	29,2	14,4	1508

Opplysningene om tid er mer utførlige enn opplysningene om antall kilometer reisevei. For en nærmere drøfting av variablene som måler reiseavstand, se neste kapittel. Når elevene har minst en times reisevei, gir de oftere uttrykk for at

de trives dårlig og sjeldnere for at de trives meget godt sammenlignet med de andre respondentene. Forskjellene er statistisk pålitelige, enten vi bruker tidsvariabelen eller avstandsvariabelen.

4.1.15 Flere trivdes blant de som fikk innfridd førsteønske

Tabell 4.19 Uttrykk for trivsel blant respondentene i surveyundersøkelsen etter om de fikk innfridd førsteønsket både med hensyn til kurs og skole eller ikke. Horisontal prosenttering. N=8790.

Innfridd både kurs- og skoleønske	Trives meget godt	Trives godt	Trives dårlig	Antall N=100%
Ja	56,9	32,1	11,1	7438
Nei	48,6	35,4	16,0	1352

Også når vi differensierer mellom elevene som fikk innfridd sine førsteønsker og de øvrige elevene, finner vi statistisk pålitelige forskjeller i fordelingen på trivselsvariabelen. Blant de som ikke fikk innfridd førsteønsket, ga om lag en av seks uttrykk for dårlig trivsel, slik vi har definert dette.

4.2 Reisevei og innfridd skoleønske hadde stor betydning for elevenes trivsel

Hvilke forhold har størst betydning for elevenes vurdering av tilfredshet med det tilbudet de var på i uke 38?

Vi vil måle effekter av de variablene som er gjennomgått i forrige avsnitt i en analyse med en avhengig variabel for trivsel som skiller mellom godt og meget godt på den ene siden (verdien 1) og nokså godt eller dårligere på den andre siden (verdien 0). De som trives etter denne definisjonen utgjør 82 prosent av alle respondentene.⁹

I modellen som gjengis i tabell 4.20, har vi ikke inkludert variabler for kjønn, fødselsmåned, mors utdanning, fars utdanning, om mor er i arbeid, antall bøker i hjemmet, behov for spesialundervisning eller behov for språklig tilrettelagt un-

⁹ Det dreier seg om 85 prosent av respondentene fra de to første dagene av undersøkelsen hvor trivselsspørsmålet ikke fungerte slik det var ment og 81 prosent av alle respondentene som besvarte den korrekte versjonen. Vi har også undersøkt hvilke forhold som virker inn på elevenes trivsel bare på den delen av materialet hvor trivselsvariabelen fungerte som den skulle, og resultatene er sammenfallende med de resultatene som presenteres her.

dervisning, fordi disse uavhengige variablene ikke gir signifikante effekter på den avhengige variabelen.

Modellen som er presentert i tabell 4.20, har ikke stor forklaringskraft. Det er viktig å ha klart for seg at den ikke inkluderer forhold som handler om læringsmiljøet eller det sosiale miljøet med skoleansatte og medelever, hvilket en kan tenke seg har stor betydning for hvor godt elever trives. Her er det søkning, konkurransepoeng, imøtekommelse av ønsker og reisevei vi er særlig opptatt av, i tillegg til enkelte sosiale faktorer og levekårsforhold som kan tenkes å virke inn på trivselen i skolen. Det betyr at de faktorene vi her fremhever som viktige for trivselen, kan vise seg å være underordnet i en modell med andre og flere opplysninger om sosiale og faglige forhold i klassen og på skolen. Formålet her er å undersøke hvilke variabler som har størst betydning blant de vi har forholdt oss til i de foregående analysene, og vi vil altså undersøke hvordan disse virker i relasjon til hverandre.

Noen variabler for det å være tatt inn på bestemte studieretninger er inkludert, ettersom disse viser seg å ha betydning for trivselen. Det gjelder delvis kurs som det kan være konkurranse om å komme inn på, som musikk, dans drama og til en viss grad også idrettsfag. Samtidig kan disse studieretningene tenkes å virke heldig både sosialt og faglig gjennom imøtekommelse av elevers særlige interesser. Også det å være elev på studieretningen for helse- og sosialfag øker sjansen for å trives. I tillegg har vi inkludert en variabel for imøtekommelse av første skoleønske. Å få dette innfridd har en signifikant positiv effekt på sjansen for å trives. I kolonnen for Wald, gis det informasjon om den enkelte variabelens betydning i forhold til de andre, og vi ser at reisevei, slik denne variabelen er definert, har størst betydning av alle variablene i modellen. En reisevei på en time eller mer hadde signifikant negativ effekt på sannsynligheten for å trives. Den positive betydningen av innfridd skoleønske og den negative betydningen av lang reisevei er to viktige funn i denne analysen.

Tabell 4.20 Modell som predikerer sannsynlighet for å trives godt eller trives meget godt på skolen og i klassen. Koeffisienter beregnet ved logistisk regresjon. Surveydata.

Uavhengige variabler:	Ustandardisert koeffisient (B)	Standardfeil på estimatet	Wald
Innvandrerbakgrunn (ref.: majoritetsbakgrunn)			23,02
Vestlig bakgrunn	-0,13	0,25	0,28
Innvandrer, ikke-vestlig bakgrunn	-0,59***	0,13	19,63
Etterkommer, ikke-vestlig bakgrunn	-0,33*	0,16	4,58
Far i arbeid	0,28**	0,09	10,35
Bor med: begge foreldre	0,13*	0,06	4,65
Utdanningsplaner (ref.: videregående skole)			13,82
Planer om fagbrev	0,38***	0,10	13,14
Plan om 2–4 års høyere utdanning	0,12	0,08	2,36
Plan om master-/dr.grad	0,18*	0,09	4,09
Karakterer (ref.: 3,0–3,99)	0,18***	0,04	20,36
Tatt inn på helse og sosial	0,25*	0,11	5,14
Tatt inn på idrettsfag	0,54**	0,16	10,97
Tatt inn på musikk, dans og drama	0,43*	0,20	4,68
Bostedsregion (ref.: Asker og Bærum)			10,0
Follo	-0,04	0,08	0,27
Romerike	0,17*	0,07	6,05
Minst 1 times reisevei	-0,48***	0,09	26,23
Innfridd første skoleønske	0,34***	0,08	16,94
Konstant	0,63***	0,13	24,18
Pseudoforklart varians	3%		
Antall observasjoner	8464		

Vi ser også at trivselen øker med økt karaktersnitt. Dette er et tegn på at når elevene mestrer kravene, vil de også trives på skolen. Mestring og trivsel er fenomener som synes å forsterke hverandre gjensidig. Det er noe oppsiktsvekkende at innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn sjeldnere gir uttrykk for at de trives. I alle fall fra ungdomsskolen er det rapportert om høyere andeler som trives, men også høyere andeler som gruer seg til å gå på skolen blant elever med bakgrunn fra den tredje verden enn blant majoritetsungdom (Lauglo 2004). Også det å være etterkommer med ikke-vestlig bakgrunn reduserer sannsynligheten for å trives, kan vi lese i tabell 4.20. Innenfor rammen av dette prosjektet kan vi ikke forfølge dette temaet, men det er både overraskende og bekymrings-

fullt at minoritetsspråklige elever i Akershus oftere gir uttrykk for at de trives dårlig på skolen og i klassen, når vi har kontrollert for mange andre viktige forhold. En svak tendens til at elevene i Romerike trives bedre enn elevene i Asker og Bærum er også statistisk pålitelig.

Vi ser at når far er i arbeid, øker sannsynligheten for å trives sammenlignet med når far ikke er i arbeid. Dette kan dreie seg om økonomiske bekymringer, men også om spenninger og uro i familien. Vi ser også at det å bo sammen med begge foreldrene virker gunstig for trivselen. Videre er det interessant at visse typer utdanningsmål fremmer trivselen, det gjelder særlig ambisjoner om fag- eller svennebrev, altså et utdanningsmål som ikke ligger veldig langt frem i tid. Også blant dem med planer om en langvarig høyere utdanning ser vi en noe større sannsynlighet for trivsel enn blant dem som på svartidspunktet begrenset målsetningene sine til videregående skole.

5 Reisevei

Avstandene som elevene tilbakelegger for å komme til og fra skolen er tema i dette kapitlet, vi er spesielt opptatt av hvem som reiser lengst. Følgende to spørsmål skal besvares:

Hvilke skoler og kurs har ungdommene kommet inn på i forhold til bosted?

Hvordan er reisemønsteret (er det mange som går på et kurs/en studieretning langt borte som de kunne ha gått på mye nærmere)?

5.1 Minutter og kilometer

Vi nærmer oss disse problemstillingene etter at vi har kartlagt hvor lang reisevei elevene har i de ulike regionene, både målt i minutter og i kilometer.¹⁰

Tabell 5.1 Respondentenes opplysninger om hvor lang tid de bruker hjemmefra til skolen om morgenen, fra dør til dør, 8 svaralternativer forenklet til 3. Hver bostedsregion for seg.

	Asker og Bærum	Follo	Romerike
En halvtime eller mindre	69,2	55,4	57,5
Mellom en halv og en hel time	26,6	34,6	31,2
En time eller mer	4,3	10,0	11,3
Antall N=100%	2869	1761	4114

Mer enn halvparten av elevene i hver av regionene har en reisetid på en halv time eller mindre. Vi ser imidlertid at mens mindre enn hver tyvende elev i Asker og Bærum bruker en time eller mer, gjelder dette for om lag hver tiende elev både i Follo og i Romerike.

Antall kilometer skolevei kan grupperes på mange måter. Her tar vi hensyn til retten til skoleskyss, som omfatter alle med en skolevei på 6 km eller mer. Kategorien 16 km eller mer er noe tilfeldig, og den vil inkludere elever med uvanlig lang reisevei blant dem som bor i Asker og Bærum, uten at dette i samme grad er tilfelle for elever i Follo eller Romerike.

¹⁰ 77 respondenter eller under 1 prosent har ikke besvart spørsmålet om antall minutters reisevei, og disse er holdt utenfor. 88 respondenter (1 prosent) har ikke besvart spørsmålet om antall kilometer reisevei, mens så mye som 896 respondenter (10 prosent) har svart at de ikke vet hvor mange kilometer skolevei de har. Vi finner også enkelte tilfeller av useriøse svar. Alle disse er holdt utenfor analysen.

Tabell 5.2 Respondentenes opplysninger om hvor mange kilometer det er mellom der de bor og skolen, 21 svaralternativer forenklet til 3. Hver bostedsregion for seg.

	Asker og Bærum	Follo	Romerike
6 km eller mindre	70,3	50,8	41,3
7–15 km	24,9	26,5	30,3
16 km eller mer	4,8	22,7	28,4
Antall N=100%	2625	1573	3625

Vi ser markante forskjeller mellom regionene. Mens bare fem prosent i Asker og Bærum har en reisevei på 16 km eller mer, gjelder det samme for grovt sett en firedel både i Follo og i Romerike.

Avstanden til den nærmeste skolen vil nok også variere for elever i ulike bostedsområder. Mens de som bor i Asker vil ha kort vei til Asker videregående skole målt i antall kilometer, vil Lillestrøm videregående være nærskole for elever i Fetsund, det vil si en avstand på om lag 6 km. I det daglige liv vil nok reisetid være en viktigere faktor enn antall kilometer i alle fall for de med de lengste avstandene.

5.2 Innfridde ønsker og reisetid

Vi skal komme tilbake til et spørsmål om hvor stor betydning elevene tilla reiseavstand til skoler da de skulle søke. Her skal vi besvare det første spørsmålet, om hvilke skoler og kurs ungdommene hadde kommet inn på i forhold til bosted. Først vil vi kartlegge sammenfall mellom bostedsregion og skoleregion.

Selv om inntaket i prinsippet skal foregå regionsvis, slik at bostedsregion vil være sammenfallende med skoleregion, ser vi enkelte unntak, og omfanget av dette varierer noe mellom regionene. Situasjonen illustreres best ved bruk av registerdata.

Tabell 5.3 Sammenfall (angitt i prosentandeler) mellom bostedsregion og skoleregion for elever etter klassetrinn og etter om de var elever i studiekompetansegivende eller yrkesfaglige studieretninger. Registerdata.

	Asker og Bærum	Follo	Romerike
Grunnkurselever i studiekompetansegivende retninger	100	99,4	98,4
Grunnkurselever i yrkesfaglige retninger	99,0	98,6	97,6
VK1- og VK2-elever i studiekompetansegivende retninger	99,8	98,6	97,0
VK1- og VK2-elever i yrkesfaglige retninger	97,8	93,4	96,3

Kryssing av regiongrenser er mer utbredt i Follo og Romerike enn i Asker og Bærum. Kryssing betyr ikke nødvendigvis lang reiseavstand, ettersom en skole i naboregionen kan ligge nærmere enn den nærmeste skolen i egen bostedsregion. Et eksempel på at det tas slike hensyn er at ungdom som bor i Enebakk vil ha fortrinn både i Follo og Romerike.

Vi vil undersøke om det finnes noen systematiske sammenhenger mellom reisevei målt i tid og innfrielse av ønsker. Ettersom avstander varierer så mye i de tre regionene, undersøker vi hver region for seg.

For Asker og Bærum ser vi at kort tid brukt på skoleveien, det vil si en halv time eller mindre, var langt mer utbredt blant dem med innfridd førsteønsker enn blant dem med innfridd tredjeønsker eller lavere. Det samme mønsteret tegner seg både med hensyn til innfridd skoleønske og innfridd kursønske. Forskjellene er statistisk pålitelige både med hensyn til skole og kurs. Utover hva som fremgår av tabellen, kan det nevnes at forskjellene er særlig markante blant de elevene som søkte studiekompetansegivende kurs.

Tabell 5.4 Innfridde ønsker om skole og kurs og reisetid fra bosted til skole blant elever i Asker og Bærum. Surveydata. Horisontal prosentnering.

	En halvtime eller mindre	Mellom en halv og en hel time	En time eller mer	Antall N=100%
Innfridd skoleønske nummer				
Første skoleønske	71,4	25,4	3,3	2507
Andre skoleønske	61,7	31,3	7,0	201
Tredje skoleønske	50,7	44,4	4,9	142
Innfridd kursønske nummer				
Første kursønske	70,5	25,9	3,6	2607
Andre kursønske	67,2	29,7	3,1	128
Tredje kursønske	53,0	43,5	3,5	115
Alle	69,6	26,7	3,6	2850

Tabell 5.5 Innfridde ønsker om skole og kurs og reisetid fra bosted til skole blant elever i Follo. Surveydata. Horisontal prosentnering.

	En halvtime eller mindre	Mellom en halv og en hel time	En time eller mer	Antall N=100%
Innfridd skoleønske nummer				
Første skoleønske	57,5	33,3	9,2	1582
Andre skoleønske	40,0	44,5	15,5	110
Tredje skoleønske	31,9	47,8	20,3	69
Innfridd kursønske nummer				
Første kursønske	56,2	34,2	9,6	1597
Andre kursønske	45,9	41,8	12,2	98
Tredje kursønske	50,0	33,3	16,7	66
Alle	55,4	34,6	10,0	1761

For ungdommene i Follo er det også en systematisk sammenheng mellom innfridd skoleønske og tid brukt på skoleveien, større andeler blant dem med innfridd skoleønske hadde kort reisetid sammenlignet med hvor mange som hadde kort reisetid blant dem med innfridd andre, tredje eller lavere prioritert skoleønske. Disse forskjellene med hensyn til innfridd skoleønske er statistisk pålitelige, mens vi ikke finner sikre forskjeller med hensyn til innfridd kursønske.

Tabell 5.6 Innfridde ønsker om skole og kurs og reisetid fra bosted til skole blant elever i Romerike. Surveydata. Horisontal prosenttuering.

	En halvtime eller mindre	Mellom en halv og en hel time	En time eller mer	Antall N=100%
Innfridd skoleønske nummer				
Første skoleønske	60,0	30,6	9,4	3549
Andre skoleønske	43,4	36,8	19,9	302
Tredje skoleønske	40,3	33,1	26,6	263
Innfridd kursønske nummer				
Første kursønske	57,9	31,3	10,8	3705
Andre kursønske	54,3	28,6	17,1	175
Tredje kursønske	53,4	31,6	15,0	234
Alle	57,5	31,2	11,3	4114

I Romerike er forskjellene klart signifikante (med mindre enn en promilles sjans for å ta feil) med hensyn til innfridd skoleønske, og signifikante på 5 prosentnivå med hensyn til innfridd kursønske. Det er rimelig at innfridde skoleønsker i sterkere grad henger sammen med forskjeller i reisevei enn innfridde kursønsker alene. Her kan det imidlertid være stor grad av sammenfall, slik at de populære skolene har populære kurstilbud.

5.3 Reisemønster – hvem reiser lengst?

Det er vår oppgave å kartlegge reisemønsteret og i en parentes reises spørsmålet om det er mange som går på et kurs eller en studieretning langt borte som de kunne ha gått på mye nærmere. Dette spørsmålet angår bare de med lang reisevei. Med de svarene vi har i surveyundersøkelsen er vi bedre i stand til å kartlegge sammenhenger i materialet enn å gi mer eller mindre sikre anslag av omfang. Spørsmålet om hvor mange skoler elevene med lengst skolevei passerer på skoleveien er også et særdeles komplisert spørsmål. Vi velger å omformulere spørsmålet om reisevei noe for å konsentrere oss om kjennetegn ved de elevene som har lang reisevei.

En mer systematisk tilnærming til reisemønsteret som problemstilling er altså å undersøke hvilke elever som reiser langt. Er det slik at ungdommer som helst vil gå på skole med godt faglig omdømme, gjerne tilbakelegger store avstander for å oppnå dette? Er det ambisiøse elever med gode karakterer som reiser langt? Eller er lang reisevei og svake skoleprestasjoner sammenfallende? Kanskje finner vi ingen sammenheng mellom reisevei og skoleprestasjoner?

Vi har sett at innfrielse av et lavere prioritert skoleønske gjennomgående betyr mer tid brukt på skoleveien. Ettersom inntaket er karakterbasert, bør vi derfor også spørre om det er de elevene med de svakeste skoleprestasjonene som må reise lengst. Tabell 5.7 viser sammenhenger mellom karaktersnitt og reisevei målt i tid og i kilometer med grunnlag i surveymaterialet.

Tabell 5.7 Gjennomsnittskarakterer etter reisevei målt i tid og gjennomsnittskarakter etter reisevei målt i antall kilometer for alle elever vi har slike opplysninger om i surveymaterialet.

Reisetid	Gjennomsnittskarakter	Reiseavstand	Gjennomsnittskarakter
Inntil 30 minutter	3,9825	6 km eller mindre	4,0551
31–60 minutter	3,9477	7–15 km	3,9293
61 minutter eller mer	3,6544	16 km eller mer	3,8104
Alle	3,9444	Alle	3,9731
Eta^2	0,009	Eta^2	0,010

Forskjellene i gjennomsnittskarakterer både etter reisetid og reiseavstand er klart signifikante, med mindre enn en promilles sjans for å ta feil, kan vi si at jo lavere snittkarakter en elev har, jo lengre er skoleveien. Det er imidlertid lite av variansen som er forklart (om lag bare 1 prosent) ved hjelp av disse variablene.

Det er verdt å huske at små forskjeller i karakterer kan gi store konsekvenser i form av innfridd skoleønske og dermed reiseavstand. Hvor de kritiske intervallene av karakterskalaen befinner seg, vil imidlertid variere mellom skoler, studieretninger, regioner, kort sagt etter hvor sterk konkurransen er med hensyn til det spesifikke førsteønsket. Vi har i tillegg en situasjon hvor kurstilbudene varierer i spredning, med for eksempel et langt større tilfang av allmenne, økonomiske og administrative fag sammenlignet med byggfag. Videre varierer botetthet og infrastruktur mellom regionene og mellom ulike områder i regionene. Forskjeller i foreldres utdanningsnivå kan også tenke å ha betydning, indirekte gjennom karakterer og direkte gjennom kjennskap til alternativer og råd overfor ungdom som er i ferd med å søke videregående. Kanskje vil innvandrene, enten de har vestlig eller ikke-vestlig bakgrunn ha dårligere kjennskap til

kursalternativer, forskjeller mellom skoler og hva de ulike alternativene innebærer for reiseveien enn etnisk norske foreldre har.

Vi antar altså at det finnes en sammenheng mellom svake skoleprestasjoner og lang reisevei. Indikasjoner på at en slik sammenheng finnes, er gitt i tabell 5.7. Det kan imidlertid tenkes at andre forhold spiller inn, og det gjelder forhold som kan tenkes å influere både på gjennomsnittskarakteren og på sannsynligheten for å få lang reisevei. Når vi vil undersøke sammenhengen mellom karakterer og reisevei, vil det i alle fall finnes to mekanismer som virker forskjellig. Den ene går ut på at elever med spesielle interesser kan tenkes å reise langt fordi de så gjerne vil holde på med det de interesserer seg for. Dette kan gjelde elever i idrettsfag, musikk, dans og drama og medier og kommunikasjon. De to siste av disse studieretningene har også meget sterk oversøkning, slik vi allerede har vist i det foregående. Den andre mekanismen dreier seg om at de som har dårligst karakterer er de som må reise lengst. Vi vil undersøke om denne slår til, og beslutter da å holde studieretningene musikk, dans og drama, idrettsfag og medier og kommunikasjon utenfor i det følgende, fordi dette vil være en annen mekanisme enn den vi er primært interessert i ettersom elevene i de nevnte studieretningene reiser for å følge sine interesser.

Vi vil foreta en logistisk regresjon som gir oss muligheter for å studere effekter av flere forhold samtidig. Vi lar reisevei være den avhengige variabelen med verdien 1 for en reisevei på 61 minutter eller mer, og 0 for alle andre. Vi inkluderer stadig flere variabler i en trinnvis prosess og studerer i hvilken grad effekten av gjennomsnittskarakteren endrer seg når vi også kontrollerer for andre forhold.

Tabell 5.8 Modeller som predikerer sannsynlighet for å ha minst en times reisevei fra dør til dør om morgenen hjemmefra til skolen. Koeffisienter beregnet ved logistisk regresjon. Surveydata.

Uavh. var.	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	Ustandardisert koeffisient (B)	Standardfeil på estimatet	Ustandardisert koeffisient (B)	Standardfeil på estimatet	Ustandardisert koeffisient (B)	Standardfeil på estimatet
Gj.snitts karakter (ref.: 3,0–3,99)	-0,63***	0,06	-0,37***	0,06	-0,32***	0,06
Moderat kurskonkurranse			0,17	0,17	0,20	0,18
Konkurranse om 1. skoleønske			0,06	0,27	0,27	0,27
Søkt stud.komp. kurs (1=ja)			-1,34***	0,12	-1,29***	0,12
Bosteds-region (ref: Asker og Bærum)						
Follo					1,04***	0,16
Romerike					0,95***	0,15
Fars utd. nivå (ref. under vg)						
Far har vg.					-0,30*	0,13
Far har høyere utd.					-0,14	0,14
Innv.bakgr (ref=maj.)						
Vestlig innvandrers bakgrunn					0,70	0,37
Ikke-vestlig innvandrers					0,49*	0,24
Ikke-vestlig etterkommer					-0,35	0,34
Konstant	-2,27***	0,05	-1,88***	0,27	-2,74***	0,32
Pseudo-forklart varians	4%		8%		10%	
Antall observasjoner	6360		6360		6360	

*** p<0,001, ** p<0,01, * p<0,05

I modell 1 har vi bare målt effekten av gjennomsnittskarakteren på den avhengige variabelen. Når denne koeffisienten har negativt fortegn betyr det at jo høyere gjennomsnittskarakter, jo mindre er sannsynligheten for å ha minst en times

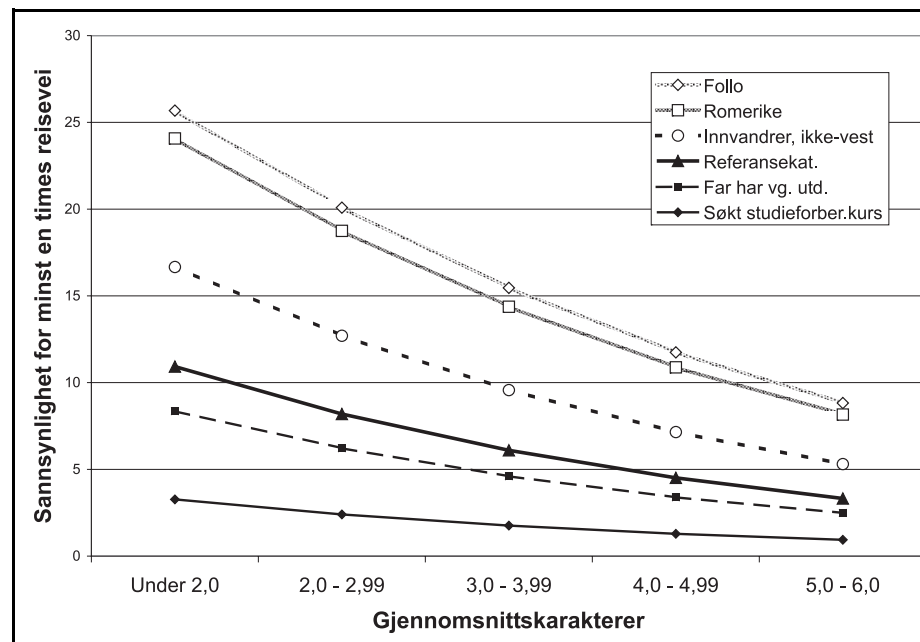
reisevei. I modell 2 er det lagt til noen variabler som karakteriserer søkningen.¹¹ Vi ser at effekten av gjennomsnittskarakteren avtar noe når vi kontrollerer for viktige aspekter ved førsteønske. Et studiekompetansegivende kurs som førsteønske, virker forebyggende.¹² Vi ser at skjerpet konkurranse på kurs og skole har begge positive fortegn, det finnes en tendens til at dette øker sannsynligheten for å få lengre skolevei, men disse koeffisientene er ikke statistisk pålitelige. Med kontroll for alt dette, avtar effekten av gjennomsnittskarakteren, men karaktervariabelen er fortsatt signifikant og virker stadig i samme retning: Et økt karaktersnitt virker forebyggende på sjansen for å få lang skolevei.

I den tredje modellen har vi også inkludert sosiale forhold, som fars utdanningsnivå. Dersom far har gjennomført videregående opplæring, avtar sjansen for lang skolevei – alt annet likt. Med vestlig innvandrerbakgrunn ser vi en tendens til økt sannsynligheten for å ha lang skolevei, men denne er ikke statistisk pålitelig. Derimot ga det å være ikke-vestlig innvandrer økt sjanse for lang skolevei, og denne sammenhengen er statistisk pålitelig. Å være etterkommer av ikke-vestlige innvandrere hadde ikke noen statistisk pålitelig effekt. Dette kan, som nevnt i det foregående handle om egen og foreldres kjennskap til hva de ulike alternativene i kurs- og skoletilbud innebærer av reisevei. Det kan også handle om å ha de nødvendige kunnskapene om inntakssystemet for å foreta strategiske valg mellom alternativer.

Ikke minst viser tabell 5.8 sterke effekter av å ha Follo eller Romerike som bostedsregion sammenlignet med å bo i Asker eller Bærum. Dette er kjensgjerninger som vil gjelde uansett inntaksordning, men sjansen for å få lang skolevei er større i de to store regionene. Effekten av gjennomsnittskarakteren er ytterligere litt redusert i modell 3, men fortsatt klart signifikant, og den virker i samme retning: høyt karaktersnitt forebygger lang skolevei.

11 Konkurransesituasjonen med hensyn til innfrielse av første kursønske er inkludert i modell 2 og 3 ved hjelp av et skille mellom de som hadde søkt en studieretning hvor det var færre søkere enn inntatte i fylket, og en slik mangel på konkurranse er referansekategori. Moderat konkurranse innebærer at det var mellom 1 og 1,2 søkere per inntatte. Sterkere konkurranse enn dette er eliminert gjennom at vi har holdt søkere til musikk, dans og drama og medier og kommunikasjon utenfor analysen. Konkurransesituasjonen med hensyn til første skolevalg er målt som antall søkere per inntatte ved hver skole. Konkurransesituasjonen for grunnkurssøkere er kodet for seg, og samme prosedyre er gjort for VK1 og VK2 elever samlet både for kursønske og skoleønske. I tillegg er søkning til et studiekompetansegivende kurs inkludert som en egen variabel.

12 Dette kan også forklare at det å ha en far med høyere utdanning ikke har noen signifikant effekt i modell 3, fordi rekrutteringen til studieforbereende retninger er særlig sterk blant ungdom med slik bakgrunn (jf Lødding 2003).



Figur 5.1 Beregnede sannsynligheter for å ha minst en times reisevei til skolen om morgenen som funksjon av gjennomsnittskarakter fra foregående skoleår blant elever som besvarte de aktuelle spørsmålene i surveyen. N=6360.

Vi har beregnet sannsynligheter på grunnlag av resultatene i modell 3 og fremstilt dette grafisk i figur 5.1.

Referansekategoriene består av ungdom i Asker og Bærum med varierende gjennomsnittskarakterer, som ikke hadde et studiekompetansegivende kurs som førsteønske, far hadde utdanning under videregående nivå, de hadde ikke innvandrerbakgrunn. Figuren illustrerer hvordan ulike forhold bidrar til å øke eller redusere sjansen for å få lang skolevei: alle de tre linjene som ligger på oversiden av linjen for referansekategoriene tilsier økt sjanse, og begge linjer på undersiden representerer forhold som bidrar til å redusere sjansen for lang skolevei.

Bostedsregion betyr mye, det samme gjør det å ha søkt et studiekompetansegivende kurs. Disse forholdene bidrar til henholdsvis økning og reduksjon av sannsynligheten for å få minst en times reisevei. Innenfor de store regionene Follo og Romerike er forskjellene større mellom lavt og høyt prestasjonssjikt enn tilfellet er i Asker og Bærum når det gjelder sannsynligheten for å ha lang reisevei. Det betyr at karakterene er mer utslagsgivende i Follo og Romerike enn i Asker og Bærum når det gjelder sannsynligheten for å få lang reisevei.

Noen ungdommer kan være interessert i å skifte miljø og få nye medelever og en annen skolevei. Dette er tema i kapittel 6. For andre vil nettopp det å fortsette sammen med ungdommer en kjenner fra skole og nærmiljø, være viktig. Det er et tankekors at det karakterbaserte inntaket fører til at de elevene som har de svakeste skoleprestasjonene og som kanskje også står i fare for å velge bort videre utdanning, er de elevene som må reise lengst for å komme på skolen. Å reise langt innebærer med stor sannsynlighet også at de vil få nye klassekamerater, samtidig som skole-hjem relasjonen vil være svakere enn for dem som går på skole i eget bostedsområde.¹³ Det skjer en opphopning av ulemper for de med svake prestasjoner samtidig som flere fordeler blir dem til del som presterer best.

Vi må likevel konstatere at inntaksordningen fungerer etter hensikten: ungdommene vil ha et incitament til å anstrenge seg på skolen og få gode karakterer med tanke på å få velge en skole i nærmiljøet, hvis det er dette de ønsker. Med forskjellene i tetthet og infrastruktur mellom regionene, må en likevel vurdere om det samme inntaksregimet har uforholdsmessig sterke konsekvenser i Follo og Romerike sammenlignet med hvordan karakterforskjeller virker inn på reisevei i Asker og Bærum.

¹³ Dette er et forhold som kanskje ikke vil gjelde universelt. I rekruttering til skoler basert på et alternativt pedagogisk grunnlag eller religiøs overbevisning, kan foreldreopplutningen være sterk, men dette gjelder ikke nødvendigvis ordinære videregående skoler. En annen innvending kan være at kontakten mellom hjem og skole ikke blir oppmuntret i noen vesentlig grad på videregående sammenlignet med i grunnskolen.

6 Elevenes synspunkter

Hva elevene forteller at de la vekt på da de skulle søke videregående, og hva de mener om inntaksordningen er to sentrale temaer i dette kapitlet.

6.1 Forhold elevene vektla ved søkningen

Hvilke forhold har hatt betydning for valg av skole (venner, reisevei, skolens rykte, skolens tilbud, foreldrenes ønsker med mer)?

Har elevene kjennskap til skolens temaprofil og har det betydning for valg av skole?

Elevene ble stilt spørsmålet om hva som var viktig for dem da de skulle søke plass i videregående skole våren 2004. Hvert spørsmål med svarfordeling blant henholdsvis grunnkurselever og VK1- og VK2-elever er gjengitt i tabell 6.1.

Vi finner statistisk pålitelige forskjeller mellom besvarelsene fra grunnkurselevne og VK1- og VK2-elevne, med unntak av svarene på spørsmål om viktigheten av kurs og viktigheten av beliggenhet i nærheten av kafeer og butikker. Noen av forskjellene mellom besvarelsene fra disse nivåene kan komme av at grunnkurselevne uansett måtte etablere seg i en ny skolesituasjon, mens VK1- og VK2-elever allerede hadde knyttet kontakter til klasse- og skolekamerater. Om lag to tredeler av VK1 og VK2 elevene tilla det å fortsette på samme skole som foregående skoleår, stor betydning, mens ytterligere en femtedel tilla det noe betydning. Dette spørsmålet var bare ment for elevene i VK1 og VK2.

Det er bemerkelsesverdig hvor få som tillegger foreldres meninger noen betydning. Å komme inn på en skole med godt omdømme fremstår som viktig for flere enn det å komme inn på en skole med høye krav. Så mye som fire av fem hevdet at det hadde betydning å få kort skolevei. Om lag to tredeler av grunnkurselevne og neste tre firedeler av VK1- og VK2-elevne ga ikke uttrykk for noen trang til å komme bort fra tidligere klassekamerater, men vi må tro at dette var svært viktig for de få (mindre enn en av ti) som ga uttrykk for at dette hadde stor betydning.

Tabell 6.1 Svarfordelinger blant grunnkurselever og VK1- og VK2-elever på spørsmålet: Hva var viktig for deg da du skulle søke plass i videregående skole våren 2004? Surveydata. Horisontal prosentnering.

	Respondenter i	Ingen betydning	Noe betydning	Stor Betydning	N=100%
Å begynne på en skole hvor jeg kjente andre elever	Grunnkurs	23,9	49,4	26,7	4222
	VK1 og VK2	19,6	44,7	35,7	4549
Å begynne i en klasse hvor jeg kjente andre elever	Grunnkurs	43,5	40,2	16,2	4219
	VK1 og VK2	32,8	43,1	24,1	4543
Å komme inn på en skole med høye krav	Grunnkurs	45,5	44,2	10,3	4203
	VK1 og VK2	50,9	39,9	9,2	4531
Å komme inn på studieretningen/kurset jeg ønsket	Grunnkurs	1,5	8,0	90,4	4215
	VK1 og VK2	1,6	7,8	90,6	4541
Å komme inn på den skolen jeg ønsket	Grunnkurs	1,9	19,4	78,7	4215
	VK1 og VK2	2,2	17,0	80,8	4540
Å begynne på en skole med godt omdømme	Grunnkurs	13,5	48,3	38,2	4208
	VK1 og VK2	19,1	50,0	30,9	4535
Å få kort skolevei	Grunnkurs	22,8	50,5	26,7	4216
	VK1 og VK2	20,2	47,7	32,0	4543
Å begynne på en temaskole med et tema som passet meg	Grunnkurs	53,1	31,2	15,7	4142
	VK1 og VK2	64,0	26,2	9,8	4483
Å få plass på den skolen som foreldrene mine ville at jeg skulle gå på	Grunnkurs	81,0	15,4	3,6	4203
	VK1 og VK2	83,6	12,9	3,5	4532
Å fortsette på samme skole som forrige skoleår	VK1 og VK2	14,3	21,2	64,5	4494
Å begynne på en skole i nærheten av der vennene mine bor	Grunnkurs	53,5	36,2	10,2	4207
	VK1 og VK2	44,3	40,8	14,9	4540
Å begynne på en skole i nærheten av der jeg har mine fritidsaktiviteter	Grunnkurs	63,9	27,4	8,7	4208
	VK1 og VK2	56,5	31,6	11,9	4538
Å komme inn på en skole i nærheten av butikker og cafeer	Grunnkurs	59,5	31,6	8,8	4210
	VK1 og VK2	61,2	30,0	8,8	4536
Å komme inn på en skole i nærheten av der jeg jobber	Grunnkurs	72,2	21,8	6,0	4172
	VK1 og VK2	62,9	27,1	10,0	4531
Å komme bort fra tidligere klassekamerater	Grunnkurs	64,6	27,0	8,4	4203
	VK1 og VK2	72,0	20,9	7,1	4532

Mindre enn halvparten av elevene tilla skolens temaprofil noen som helst betydning i valget av skole, går det frem av tabell 6.1. Et annet spørsmål dreide seg om elevenes kjennskap til om skolen var temaskole og til skolens temaprofil. Svarfordelingene på dette spørsmålet er gjengitt i tabell 6.2.

Tabell 6.2 Svarfordelinger blant grunnkurselever og elever i VK1 og VK2 på spørsmålet: Vet du om skolen du går på nå er en temaskole? Surveydata. Vertikal prosentuering.

Gjensidig utelukkende svaralternativer	Grunnkurselever	VK1- og VK2-elever	Totalt
Nei, den er ikke en temaskole	17,5	14,0	15,6
Jeg vet ikke om den er en temaskole	69,1	75,0	72,1
Ja, den er en temaskole, men jeg vet ikke hva som er skolens tema/profil	7,9	5,5	6,7
Ja, den er en temaskole, og jeg vet hva som er skolens tema/profil	4,5	4,4	4,4
Ikke besvart spørsmålet	1,1	1,2	1,2
Alle N=100%	4261	4596	8857

Om lag tre av fire markerte at de ikke kjente til om skolen de gikk på var en temaskole. Her finnes med andre ord et stort potensiale for skoler som ønsker å profilere seg overfor nye søkere. Relativt mange svarer nektende på spørsmålet om skolen er temaskole. Det er vanskelig å sammenholde svarene på spørsmålet om betydningen av skolens temaprofil da ungdommene skulle søke, med svarene de har gitt om kjennskap til egen skoles temaprofil. På bakgrunn av svarene på det siste spørsmålet, skulle en forvente at enda flere oppga at skolens temaprofil ikke hadde noen betydning ved valget.

På grunnlag av besvarelsene har vi gjennomført en faktoranalyse. Vi ønsker å se elevenes meddelelser om hva de vektla da de skulle søke kurs videregående i lys av andre kjennetegn ved elevene.

Vi kunne identifisere fire komponenter i respondentenes besvarelser. Hver av komponentene kan sies å handle om et kriterium som respondentene kunne velge å legge vekt på i valgsituasjonen:

- Skolens **beliggenhet** i forhold til andre hensyn
 - Å komme inn på en skole i nærheten av der jeg jobber (+)
 - En skole i nærheten av der jeg har mine fritidsaktiviteter (+)
 - Å komme inn på en skole i nærheten av butikker og cafeer (+)
 - Å begynne på en skole i nærheten av der vennene mine bor (+)
 - Å få kort skolevei (+)

- Å komme bort fra tidligere klassekamerater (+)
- En skole hvor jeg har **venner** og bekjente
 - Å begynne på en skole hvor jeg kjente andre elever (+)
 - Å begynne i en klasse hvor jeg kjente andre elever (+)
- En skole med godt **renommé**
 - Å komme inn på en skole med høye krav (+)
 - Å begynne på en skole med godt omdømme (+)
 - Å begynne på en temaskole med et tema som passet meg (+)
 - Å få plass på skolen som foreldrene mine ville at jeg skulle gå på (+)
- Et tilbud i samsvar med mine **interesser**
 - Å komme inn på kurset/studieretningen jeg ønsket (+)
 - Å komme inn på den skolen jeg ønsket (+)

Svarene er kodet med 0 for «ingen betydning», 1 for «noe betydning» og 2 for «stor betydning», vi har med andre ord en skala fra 0 til 2. Tabell 6.3 viser hvordan elever i ulike prestasjonssjikt tilla de ulike kriteriene betydning. Bare de respondentene som har besvart alle spørsmålene er inkludert.

Tabell 6.3 Gjennomsnittsskår på ulike kriterier i valgsituasjonen ved søkning våren 2004, etter respondentenes gjennomsnittskaraktærer. Skala fra 0 (ingen betydning) til 2 (stor betydning). N=8126

Gjennomsnittskaraktærer fra foregående skoleår	Beliggenhet	Venner	Renommé	Interesser
Under 2,0; (N=48)	0,788	1,104	0,813	1,719
2,0–2,99; (N=733)	0,735	1,098	0,696	1,750
3,0–3,99; (N=2847)	0,613	1,005	0,622	1,808
4,0–4,99; (N=2572)	0,540	0,880	0,620	1,861
5,0–6,0; (N=926)	0,511	0,880	0,653	1,914
Alle	0,582	0,962	0,632	1,837

Gjennomgående var det å komme inn på ønsket kurs og ønsket skole, altså det vi har tolket som et tilbud i samsvar med egne interesser, det viktigste kriteriet i valgsituasjonen, med stor betydning i alle prestasjonssjikt, og gjennomgående sterkere jo høyere prestasjonssjikt. Beliggenhet og renommé hadde relativt mindre betydning blant respondentene, men større betydning blant de med et lavt karaktersnitt enn blant de med et høyt snitt. Det å kjenne andre på skolen og i klassen ble gjennomgående tillagt større vekt, og oftere blant de med et lavt karaktersnitt enn de med et høyt karaktersnitt.

Noen enkeltspørsmål kan være interessante i seg selv, tabell 6.4 gjengir svarene på spesifikke spørsmål, som betydningen av å ha kort skolevei; betydningen av å komme bort fra tidligere klassekamerater; betydningen av å komme inn på en skole med høye krav og betydningen av å fortsette ved samme skole som foregående skoleår. Sistnevnte spørsmål var ikke med i faktoranalysen fordi vi bare er interessert i svarene fra VK1- og VK2-elevne.

Tabell 6.4 Gjennomsnittskår på enkeltspørsmål i undersøkelsen av hva respondentene vektla i valgsituasjonen, etter etter gjennomsnittskarakterer. Skala fra 0 (ingen betydning) til 2 (stor betydning). N=8126 for tre første tallkolonner. N=4209 for siste tallkolonne.

Gjennomsnittskarakter fra foregående skoleår	Kort skolevei	Bort fra tidl. klassevenner	Skole m/høye krav	Fortsette ved samme skole (VK1+VK2)
Under 2,0	1,271	0,604	0,667	1,438
2,0–2,99	1,180	0,488	0,551	1,314
3,0–3,99	1,085	0,423	0,505	1,414
4,0–4,99	1,037	0,368	0,653	1,622
5,0–6,0	1,104	0,306	0,841	1,750
Alle	1,076	0,392	0,614	1,526

Vi finner ikke like entydige sammenhenger mellom gjennomsnittskarakter og forskjeller i vektlegging når vi ser på enkeltspørsmålene. Vi kan fremheve at respondentene i alle prestasjonssjikt la vekt på å få kort skolevei. Likevel synes det som elevene med en lav gjennomsnittskarakter noe oftere enn de med høy snittkarakter la vekt på å få kort skolevei. Dette er interessant sammenholdt med resultatet av regresjonsanalysen i forrige kapittel, hvor vi så at lavere gjennomsnittskarakter ga økt sannsynlighet for å få lang reisevei.

Å ønske seg bort fra tidligere klassekamerater var ikke særlig utbredt, men det forekom noe oftere blant elevene i de lavere prestasjonssjiktene. Et ønske om miljøforandring kan også ligge til grunn når de samme respondentene uttrykker en viss betydning av å komme inn på en skole med høye krav. Dette fremstår ellers ikke som noe hensyn av overordnet betydning, men det var viktigere for respondentene med et høyt karaktersnitt enn for dem som var i midtsjiktet. Blant VK1- og VK2-elevne ble det lagt stor vekt på å få fortsette ved samme skole, og mer blant de med høye gjennomsnittskarakterer enn blant de med lave.

6.2 Skole eller kurs

Hva er viktigst for elevene: å komme inn på ønsket skole eller kurs?

Respondentene ble presentert for denne problemstillingen på to litt ulike måter. I serien av spørsmål om hva de la vekt på da de skulle søke videregående opplæring våren 2004, som er gjennomgått i forrige avsnitt, kan de to spørsmålene som vi har sammenfattet som «interesse» studeres hver for seg. Vi opprettholder en differensiering etter gjennomsnittskarakterer.

Tabell 6.5 Gjennomsnittsskår på spørsmål om betydningen av å komme inn på henholdsvis kurs/studieretning og skole i samsvar med ønske. Skala fra 0 (ingen betydning) til 2 (stor betydning). N=8126.

Gjennomsnittskarakter fra foregående skoleår	Å komme inn på studieretningen/kurset jeg ønsket	Å komme inn på den skolen jeg ønsket
Under 2,0; (N=48)	1,813	1,625
2,0–2,99; (N=733)	1,795	1,704
3,0–3,99; (N=2847)	1,863	1,752
4,0–4,99; (N=2572)	1,919	1,802
5,0–6,0; (N=926)	1,972	1,857
Alle	1,894	1,781

Vi ser at respondentene har tillagt oppfylning av kursønske større betydning enn oppfylning av skoleønske, og dette gjelder i alle prestasjonssjikt. Videre ser vi en tendens til at respondentene med høye gjennomsnittskarakter oftere gir uttrykk for at spørsmålene har stor betydning sammenlignet med respondentene i lavere prestasjonssjikt.

I et spørsmålsbatteri hvor vi har bedt om elevenes meninger om inntaksordningen, finnes to spørsmål hvor respondentene bes rangere viktigheten av å få innfridd ønske om henholdsvis kurs og skole i forhold til hverandre. Spørsmålene lød: 1) Hvilket kurs en kommer inn på, er viktigere enn hvilken skole en kommer inn på. 2) Hvilken skole en kommer inn på er viktigere enn hvilket kurs en kommer inn på.

Tabell 6.6 Svarfordeling på spørsmål om viktigheten av å få oppfylt henholdsvis kursønske og skoleønske. N=8389.

Utsagn	Helt uenig	Litt uenig	Litt enig	Helt enig
1) Kurs er viktigere enn skole	4,6	17,2	47,8	30,4
2) Skole er viktigere enn kurs	28,1	44,7	22,9	4,2

De fleste ser ut til å mene at kurs er viktigere enn skole. Vi skal belyse samme spørsmål med gjennomsnittsskår på følgende skala: -1,5 for «helt uenig»; -0,5 for «litt uenig»; 0,5 for «litt enig»; 1,5 for helt enig. Her vil altså alle tall med negativt fortegn reflektere uenighet i utsagnet, mens positivt fortegn reflekterer enighet.

Tabell 6.7 Gjennomsnittsskår på en skala fra -1,5 (helt uenig) til 1,5 (helt enig) på utsagn om viktighet av å få innfridd ønske om henholdsvis skole og kurs, etter respondentenes gjennomsnittskaraktarer og etter respondentenes bostedsregion. N=8127; N=8098.

	«Hvilket kurs en kommer inn på, er viktigere enn hvilken skol en kommer inn på»	«Hvilken skole en kommer inn på, er viktigere enn hvilket kurs en kommer inn på»
Etter gjennomsnittskaraktarer fra foregående skoleår		
Under 2,0	0,422	-0,363
2,0–2,99	0,446	-0,407
3,0–3,99	0,527	-0,442
4,0–4,99	0,549	-0,488
5,0–6,0	0,629	-0,533
Etter bostedsregion		
Asker og Bærum	0,484	-0,402
Follo	0,622	-0,516
Romerike	0,545	-0,495
Alle	0,541	-0,469

Når respondentene er bedt om å rangere viktighet av skole og kurs i forhold til hverandre, blir tendensen mye tydeligere til at det er viktigere å få innfridd kursønske enn skoleønske. Den samlede gjennomsnittsskåren på utsagnet om at kurs er viktigere enn skole, er positiv i hvert prestasjonssjikt, mens utsagnet som rangerer skole over kurs er negativ i alle prestasjonssjikt. Dette er entydig, og vi ser en tendens til at respondentene med høyt karaktersnitt er sterkere i sin overbevisning om at kurs er viktigst enn respondentene med et lavere karaktersnitt. Gjennomsnittsskår på de samme spørsmålene etter bostedsregion, viser det samme mønsteret med forrang til kurs fremfor skole, sterkest uttrykt i Follo, nest sterkest i Romerike og noe mindre sterkt i Asker og Bærum).

De samme tendensene kommer frem i avsnitt 6.1. Spørsmålet kan besvares entydig: Det er viktigere for elevene å komme inn på ønsket kurs enn å komme inn på ønsket skole.

6.3 Hva mener elevene?

Hvordan vurderer elevene det karakterbaserte inntaket?

Vi vil kartlegge gjennomsnittsskår i de ulike prestasjonssjiktene på en serie spørsmål om hva elevene mente om den eksisterende inntaksordningen i Akershus samt hvilke prinsipper elevene mener bør ligge til grunn når utdanningstilbudene eller plassene skal fordeles. Synspunktene er til dels svært polariserte, og dette kommer best frem når vi presenterer skårene på hvert utsagn for seg. Skalaen er den samme som den vi har gjort rede for i foregående avsnitt. Vi forholder oss bare til de respondentene som har besvart alle spørsmålene.

Tabell 6.8 Gjennomsnittsskår på en skala fra -1,5 (helt uenig) til 1,5 (helt enig) på to utsagn om inntaksordningen, etter respondentenes gjennomsnittskarakterer og etter respondentenes bostedsregion. N=8127; N=8098.

	«Det er viktig å få velge skole selv om en får lengre skolevei»	«Inntaksordningen i Akershus er rettferdig»
Etter gjennomsnittskarakterer fra foregående skoleår		
Under 2,0	0,618	-0,029
2,0–2,99	0,911	-0,059
3,0–3,99	1,042	0,027
4,0–4,99	1,132	0,192
5,0–6,0	1,179	0,312
Etter bostedsregion		
Asker og Bærum	1,132	0,107
Follo	1,076	0,062
Romerike	1,051	0,164
Alle	1,083	0,125

Vi ser en nokså sterk tilslutning til ideen om å få velge skole selv om det innebærer lengre skolevei. Ideen har sterkere tilslutning i de høyere prestasjonssjiktene enn i de lave, og noe sterkere tilslutning i Asker og Bærum enn i Follo og Romerike. Forskjellene er statistisk pålitelige.¹⁴ Respondentene med et lavt karaktersnitt tilkjenner uenighet i utsagnet om at inntaksordningen i Akershus er rettferdig, mens respondentene i de høyeste prestasjonssjiktene angir enighet. Det er i begge tilfeller snakk om svake utslag når en tar spennet i skalaen i betraktning, men forskjellene er signifikante. Det samme gjelder forskjellene et-

¹⁴ $P < 0,000$ for både karakterer og bostedsregion. $\eta^2 = 0,014$ for karakterer og $0,003$ for bostedsregion.

ter bostedsregion. Vi ser noe større tiltro til at ordningen er rettferdig i Romerike og i Asker og Bærum enn i Follo, men også her er utslagene svake.¹⁵

Tabell 6.9 Gjennomsnittsskår på en skala fra -1,5 (helt uenig) til 1,5 (helt enig) på tre utsagn om hvilke prinsipper som bør ligge til grunn for inntaket, etter respondentenes gjennomsnittskarakterer og etter respondentenes bostedsregion. N=8127; N=8098.

	«Det bør være slik at en kommer inn på den nærmeste skolen uansett hvilke karakterer en har»	«Det bør være slik at bare karakterene avgjør hvilken skole en kommer inn på»	«Både bosted og karakterer bør telle for hvilken skole en kommer inn på»
Etter gjennomsnittskarakter fra foregående skoleår			
Under 2,0	0,677	-0,696	0,049
2,0–2,99	0,508	-0,702	0,095
3,0–3,99	0,178	-0,548	0,270
4,0–4,99	-0,355	-0,105	0,405
5,0–6,0	-0,686	0,199	0,377
Etter bostedsregion			
Asker og Bærum	0,356	-0,143	0,349
Follo	-0,013	-0,312	0,352
Romerike	-0,015	-0,360	0,300
Alle	-0,126	-0,279	0,326

Langt større polarisering kommer frem når respondentene forholder seg til utsagnene om at bare bosted bør telle versus bare karakterer bør telle ved inntaket, og her ser vi sterke og statistisk pålitelige forskjeller mellom de ulike prestasjonssjiktene.¹⁶ Med hensyn til bostedsprinsippet er meningene i høyeste grad delte: De med lave gjennomsnittskarakterer tilkjenner relativt sterk enighet, mens de med høyt snitt tilkjenner relativt sterk uenighet. Ideen om at bare karakterer bør gjelde, møter relativt sterk motstand blant de elevene som har lave karaktersnitt, mens motstanden er mindre tilstede i høyere prestasjonssjikt. Bare de med et snitt på 5 eller bedre stiller seg positive til ideen, men tilslutningen er langt fra overveldende i dette prestasjonssjiktet, samlet skår er bare 0,2 på skalaen som går til 1,5. Interessemotsetningene som kommer frem her er foren-

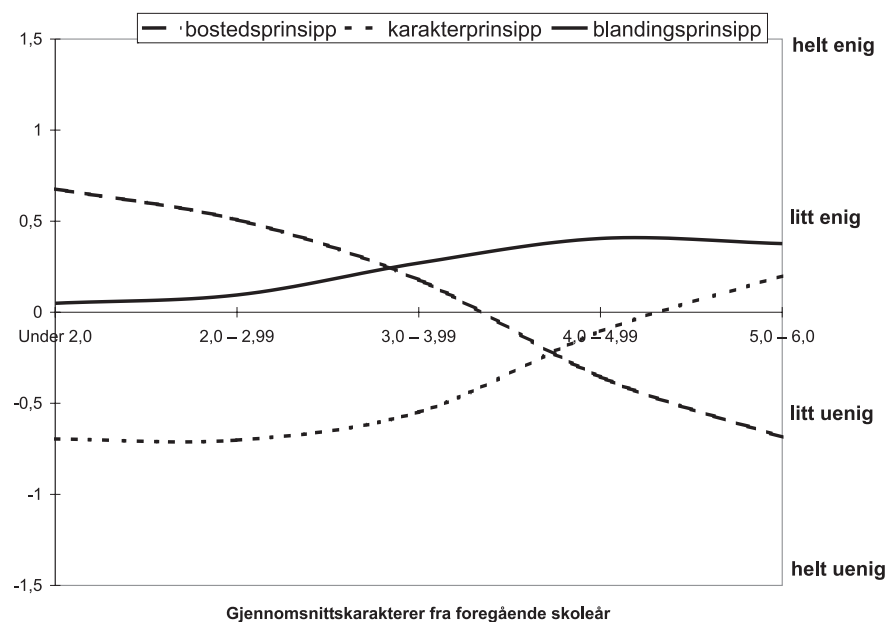
¹⁵ $P < 0,000$ for både karakterer og bostedsregion. $Eta^2 = 0,015$ for karakterer og $0,002$ for bostedsregion.

¹⁶ For forskjeller i tilslutning til bostedsprinsippet: $p < 0,000$ for både karaktervariabelen og bostedsvariabelen; $Eta^2 = 0,112$ for karaktervariabelen og $Eta^2 = 0,022$ for bostedsvariabelen. For forskjeller i tilslutning til karakterprinsippet: $p < 0,000$ for både karaktervariabelen og bostedsvariabelen; $Eta^2 = 0,082$ for karaktervariabelen og $Eta^2 = 0,009$ for bostedsvariabelen.

lige med funn i en undersøkelse av den inntaksordningen som gjaldt i Oslo for ti år siden (Hagen 1995).

Når respondentene i Asker og Bærum tenderer til å være enige i at bare bosted bør gjelde, kan en spekulere på om de ønsker å unngå konkurranse fra søkere i Follo og Romerike, hvor ungdommene tenderer til å være uenige i at bare bosted skal være utslagsgivende. Respondentene fra alle regioner er negative til prisnippet om et rent karakterbasert inntak, og motstanden er større i Follo og Romerike enn i Asker og Bærum.

Ikke i noen kategori finner vi uenighet om et blandingsprinsipp, det vil si at både bosted og karakterer bør gjelde. Tilslutningen er sterkest i det nest høyeste prestasjonssjiktet og så vidt litt avtagende i det aller høyeste sjiktet. Vi finner ikke statistisk pålitelige forskjeller mellom regionene med hensyn til holdning til dette utsagnet.



Figur 6.1 Respondentenes synspunkter på hvilke prinsipper som bør gjelde for inntaket: karakterbaser, bostedsbasert eller et kombinasjonsprinsipp, etter elevenes karakterer. N=8127

Figur 6.1 illustrerer hvordan synspunktene varierer etter elevenes gjennomsnittskarakterer. En kan vanskelig snakke om noen sterk og utvetydig oppslutning om verken bostedsprinsippet eller karakterprinsippet som rendyrkede inntaksprinsipper. Et blandingsprinsipp ser i størst grad ut til å vinne en viss tilslutning, om enn svakt blant de med et lavt snitt, som synes å være større tilhengere av en områdebasert rekruttering.

Referanser

- Arnesen, C. Å. (2003): *Grunnskolekarakterer våren 2003*. Oslo: NIFU skriftserie 32/2003.
- Grøgaard, J. B. (2002): Integrerte eller segregerte undervisningsopplegg i videregående opplæring: Hvilke gir best resultat? *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 2002, 2 (2): 83–108.
- Grøgaard, J., I. Hatlevik & E. Markussen (2004): *Brukerundersøkelse. Norsk spesialundervisning*. Oslo: NIFU STEP. Under utgivelse.
- Hagen, K. (1995): *Adresse eller karakterer? En evaluering av inntaksordningen benyttet ved opptak til grunnkurs i allmenne og økonomisk/administrative fag i Oslos videregående skoler, høsten 1994*. Oslo: FAFO-notat 1995: 1.
- Lauglo, Jon (2004): Innvandrerungdommers anspennelser på skolen, i: P. Aasen, P.B. Foros & P. Kjøl (red.): *Pedagogikk og politikk*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Læringssenteret (2003): *Tilstandsrapport for utdanningssektoren 2002. Grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring*. Oslo: Læringssenteret.
- Lødding, B. (2003): *Frafall blant minoritetsspråklige. Om frafall og norsk som andrespråk blant minoritetsspråklige elever i overgangen fra 10. klasse til videregående opplæring*. Oslo: NIFU skriftserie 29/2003.
- Markussen, E. & N. Sandberg (2004): *Bortvalg og prestasjoner. Om 9798 ungdommer på Østlandet, deres vei gjennom, ut av, eller ut og inn av videregående opplæring, og om deres prestasjoner et år etter avsluttet grunnskole*. Oslo: NIFU skriftserie 4/2004.
- Strøm, B. (2004): *Student achievement and birthday effects*. Artikkel under arbeid, presentert på internseminar ved NIFU.